04. Problema evreiască

Prezenţa evreilor pe teritoriul istoric românesc. Teoria prezenţei evreieşti pe teritoriul Daciei antice a început a fi vehiculată în jurul anului 1878, în preajma Congresului de la Berlin când, în urma presiunii puternicelor organizaţii evreieşti, s-a condiţionat independenţa tânărului stat român, înfiinţat cu un deceniu în urmă, de acordarea cetăţeniei (împământenirea) tuturor evreilor existenţi la acea dată pe teritoriul ţării. Articolul 44 al tratatului de pace făcea referire la "străini" fără a-i nominaliza în mod expres pe evrei, dar este clar că era destinat acestora, la acea dată fiind deja majoritari în mare parte a oraşelor din Moldova. Această teorie a prezenţei evreieşti pe teritoriul anticei Dacii, încă din timpul stăpânirii romane, a fost lansată de autori precum Johan Kaspar Bluntschli sau Bernard Stambler[1]. Aceste teorii au fost reluate în România de Elias Schwarzfeld[2]. Ulterior, autorul a revenit cu alte lucrări, inclusiv în limba română[3], în care, aducând argumente forţate, încearcă să justifice prezenţa masivă a evreilor pe teritoriul românesc. În ceea ce priveşte prezenţa evreilor în Dacia romană, trebuie precizat că nu există nici o dovadă concretă, document scris, inscripţie, diplomă, care să ateste vreo prezenţă evreiască pe teritoriul Daciei antice şi cu atât mai puţin în cadrul armatei romane, aşa cum se susţine adesea. Armata romană era compusă exclusiv din cetăţeni romani. Chiar şi după anul 212 d.C., an în care împăratul Caracalla a acordat cetăţenia romană tuturor locuitorilor imperiului cu scopul ascuns de a spori fiscalitatea, componenţa legiunilor rămânea exclusiv romană, doar anumite trupe auxiliare aveau soldaţi provenind din afara Romei - este vorba despre redutabilii arcaşi sirieni şi de cavaleria sarmată. Există un document epigrafic, un act oficial, datând din 14 oct. 109 d.C., care atestă acest fapt. Documentul este cunoscut sub numele de **Diploma lui Marcus Herennius Polymita** şi se referă la colonizarea de veterani romani în Dacia Traiană. Fiind vorba despre un act oficial, *"copiat si autentificat după tabla de bronz care este fixată la Roma în zid în spatele templului Divului Augustus, la statuia Minervei"*, este precizat cu claritate pentru fiecare categorie de legionari "cetăţean roman". Nicolae Gudea, într-o lucrare[4] dedicată presupusei prezenţe evreieşti în Dacia, inventariază şi descrie cu lux de amănunte cele câteva surse arheologice care ar putea fi puse în legătură cu iudeii antici. În primul rând este vorba despre patru monede, dintre care una a dispărut într-un incendiu recent. Toate monedele sunt din bronz, valoare mică deci, emise de Simon Bar Kochba în timpul celei de-a doua răscoale antiromane. (132-135 d.C.) Monedele au avut circulaţie redusă, doar în Ierusalim în timpul asediului roman, ele nu aveau putere de circulaţie şi valoare de schimb în restul Imperiului, în consecinţă, cel mai probabil este că au ajuns în Dacia ca trofeu de război sau ca amintire din campanie, ca amuletă sau suvenir, aduse de către militarii romani. Ele nu reflectă în nici un caz vreo prezenţă iudaică perma-

---

[1] Stambler, Bernard, *Histoire des Israélites Roumains et le droit d'intervention*, Paris, Jouve, 1913.

[2] Schwarzfeld, Elias, *The Jews in Roumania*.

[3] Schwarzfeld, Elias, *Din istoria Evreilor, împopularea, reîmpopularea şi întemeierea târgurilor şi a târguşoarelor în Moldova*, Bucureşti, Editura Uniunii Evreilor Pământeni, 1914.

[4] Gudea, Nicolae, *Evreii în provinciile dacice 106-275 d.C.*

nentă în Dacia. Cât despre inscripţiile păstrate, acestea conţin un număr de patru nume cu rezonanţe iudaice, care permit orice interpretare. Prezenţa evreilor pe teritoriul românesc a fost abordată şi de către Nicolae Iorga, ca răspuns la lucrările lui Bernard Stambler, într-o comunicare din 1913 [5], publicată ulterior în Analele Academiei Române. Iorga arată că până în sec. XIV, în care asistăm la apariţia primelor formaţiuni statale româneşti, respectiv Muntenia (1300) şi Moldova, (1360) cele două "ţări" nu aveau oraşe, oraşe care sunt consecinţa colonizării, care la noi, în Vechiul Regat cum se spune, a fost ca şi inexistentă. În Ardeal însă, existau deja comunităţi orăşeneşti, a căror prezenţă este atestată documentar încă din sec. XIII. Cu toate acestea, prezenţa evreiască în cadrul acestora este nulă – dat fiindcă oraşele erau mai mult comunităţi germane grupate în jurul unei construcţii fortificate, în cele mai multe cazuri o biserică întărită cu ziduri şi turnuri de apărare, magazii de provizii, etc., refugiu pentru comunitate în cazul unei invazii. Spre deosebire de acestea, centrele galiţiene care au influenţat dezvoltarea primelor oraşe în Moldova au fost create mai degrabă în scopuri fiscale. Iorga este categoric – nici urmă de evrei în documentele, extrem de numeroase, din sec. XV. Se întâlnesc evrei însă în zonele supuse tătarilor, în Cetatea Albă – supusă hanului, în Siria şi în Anatolia. Se ocupau printre altele cu negustoria, dar şi cu comerţul cu sclavi. În Lemberg (Lvov) prezenţa lor este semnalată abia în 1467. Primii evrei care pătrund pe teritoriul ţărilor române sunt cei spanioli şi portughezi, (sefarzi) dar şi marani, (evrei convertiţi sau fals convertiţi în urma persecuţiilor Inchiziţiei) în timpul domniei sultanului Selim al II-lea (1566 – 1574). Se ocupau mai mult cu cămătăria, fiind pe locul al treilea după greci şi turci. Cu toate acestea, nici nu poate fi vorba despre o comunitate stabilă sau despre vreo ocupaţie în care să deţină vreo importanţă oarecare. Încercările lor de a extinde activităţile cămătăreşti la sate au fost oprite de Alexandru I Mircea (1568-1574) încă din primul an de domnie, când acesta înaintează o plângere Înaltei Porţi, în urma căreia li se interzice evreilor orice fel de prezenţă la sate. Iorga demonstrează că până în epoca lui Vasile Lupu, (1634-1653) nu există nici un document care să ateste prezenţa vreunei comunităţi evreieşti stabile în ţările române. Abia în acea perioadă se consemnează un aflux de evrei dinspre Polonia, împinşi încoace de cazacii poloni. În număr extrem de mic, aceştia se ocupau cu cămătăria şi arendăşia, aşa cum consemnează Paul de Alep. Ulterior apar tot mai multe documente comerciale şi contractuale care atestă prezenţa evreilor, fără însă a fi vorba despre o comunitate. Sub Constantin Brâncoveanu (1688-1714) încă sunt consideraţi "străini", adică nu se puteau stabili în ţară. O primă încercare de a se constitui într-o comunitate stabilă, construirea unei sinagogi în Bucureşti, a fost oprită prin demolarea acesteia [6] din porunca lui Ştefan Vodă Cantacuzino, (1714-1716). În Moldova, la 1711, Ion Neculce pomeneşte despre un cimitir evreiesc ("mormintele jidovilor") la marginea Iaşiului. În consecinţă, primele dovezi indirecte ale prezenţei unor mici comunităţi evreieşti în cetăţile de scaun ale celor două ţări române sunt atestate documentar abia pe la începutul sec. XVIII. Pe tot parcursul acestui secol, dovezile prezenţei evreilor se înmulţesc. Printre ocupaţii, în afară de comerţ

---

[5] Iorga, Nicolae, *Istoria evreilor în ţerile noastre*, Librăriile Socec & Co. şi C. Sfetea, Bucureşti, 1913.

[6] del Chiaro, Anton-Maria, *Istoria delle moderne Rivoluzioni della Valacchia*, Venezia, 1718.

şi cămătărie, apare şi producţia de băuturi alcoolice, dar şi confecţionarea de bijuterii. Spre mijlocul secolului, în 1741, apar şi primele documente cu caracter juridic privindu-i pe evrei, respectiv o serie de ordine ale domnitorului Constantin Mavrocordat (a doua domnie, sept. 1741- iul. 1743) privind interdicţia de a angaja servitori creştini până în 30 de ani şi de a angaja femei (creştine şi evreice deopotrivă) pentru a vinde băuturi alcoolice [7]. Se înregistrează şi plângeri ale locuitorilor contra evreilor, pe care îi acuză de practici ilegale şi necinstite, (falsificare de înscrisuri, mărturie mincinoasă, trafic de bunuri furate.) Toate acestea atestă creşterea prezenţei evreieşti, cu precădere în nordul Moldovei. O creştere semnificativă a populaţiei evreieşti avea să se producă abia după 1775, odată cu anexarea de către Austria a părţii de nord a Moldovei istorice, teritoriul care ulterior se va numi Bucovina de Nord, în urma războiului ruso-turc, (1769-1774). Dacă înainte de 1775 erau consemnate 206 familii de evrei cu 986 de membri, după război vor fi consemnate 298 de familii cu 1.346 de membri. Primul guvernator al noii provincii imperiale, gen. Erzenberg, notează că aceştia, pe care-i numeşte "cerşetori şi vagabonzi", (Betteljuden und Müssiggänger) se ocupau mai ales cu cămătăria şi producţia de alcool. Din această cauză, guvernatorul a hotărât să expulzeze 365 de familii de evrei. Numai acestea aveau de strâns de la ţărani o sumă de cca. 6.000 de florini din cămătărie. Nefiind admişi în alte zone ale imperiului, nici în Rusia, au trebuit să se stabilească în Moldova. Acesta este scenariul clasic, după care mai apoi au pătruns în masă, cel mai adesea ilegal sau semilegal – prin mituirea autorităţilor, în Moldova. Trebuie menţionat că de-a lungul a aproape trei secole de existenţă atestată documentar pe teritoriul românesc, **nu există absolut nici un document care să certifice că vreo autoritate statală i-ar fi chemat să se stabilească aici**. Atât în Bucovina cât şi în Moldova, aceştia au încercat să mituiască pe guvernator cât şi pe domnitorul Constantin Mavrocordat, oferindu-le un venit garantat anual de 5.000 de galbeni [8], dar aceştia au respins oferta, decât să expuie ţara "pieirii totale". Acelaşi domnitor va interzice evreilor să vândă alcool şi să facă afaceri în sate. O ordonanţă imperială din 20 mart. 1786, care cerea ca fiecare evreu care face afaceri în Bucovina să deţină un capital de minim 200 de florini, a avut drept consecinţă un alt aflux ilegal de evrei săraci în Moldova. Documentele epocii atestă că mulţi foloseau paşapoarte false, îşi schimbau numele sau se declarau supuşi străini (cel mai adesea germani, dar şi ruşi sau francezi) – *sudiţi*, numiţi în mod peiorativ *târtani,* (germ. Untertan.) Încercările de legalizare a activităţii acestora, precum a fost un act din iul. 1806, emis de către domnitorul Alexandru Moruzi, (a doua domnie, 1802-1806) s-au soldat cu un fiasco total, dat fiindcă cei autorizaţi să-şi desfăşoare activităţile pe teritoriul Moldovei atrăgeau alţi coreligionari în număr tot mai mare. Iar afluxul evreilor spre Moldova a continuat pe toată durata sec. XIX, în ciuda măsurilor restrictive luate de autorităţi, astfel că numărul acestora ajunse în 1848 la 11.056 familii, din care numai în Iaşi erau 7.000, aproape jumătate din populaţia oraşului [9]. După un deceniu, în 1856, consulul francez Place scria: *"În fiecare zi, intră Evrei cu miile în Principate, şi mai ales în Moldova. Ştiu de la consulul general al Austriei chiar că are în acest*

---

[7] Ioan Şt. Petre, *Axinte Uricariul. Studiu şi text*, Bucureşti, 1944.

[8] Răşcanu, P., *Lefile boierilor şi veniturile Moldovei în 1776*, Iaşi, 1887.

[9] Şuţu, Nicolae, *Notions statistiques sur la Moldavie* (1832, 1840, trad. română *Notiţii statistice asupra Moldaviei*, 1852).

moment sub protecţia sa peste 35.000 de indivizi de această religie" [10]. Istoricul Radu Rosetti, sub pseudonimul Verax [11] a publicat o serie de statistici privind numărul de evrei din Moldova, pentru care a utilizat listele cu plătitori de impozit, (dări) aşa-numitele *catagrafii*. Astfel, la 1803, în Moldova erau 12.000 de evrei, la 1827 - 6.078 capi de familie, (cca. 24.000 de evrei) la 1831 – 30.720, iar la 1859 cca. 120.000, rata medie de creştere fiind mult mai mare decât sporul natural. Astfel, în mai puţin de un secol, românii au ajuns minoritari în majoritatea oraşelor şi târgurilor din Moldova. Cea mai mare parte a evreilor s-au stabilit cu precădere în Moldova, Maramureş şi Bucovina. Erau evrei aşkenazi, vorbitori de limbă idiş, un idiom al limbii germane. Până în prezent, originea lor nu a putut fi stabilită. Teoria cel mai des vehiculată afirmă că evreii aşkenazi ar fi urmaşii iudeilor antici, exilaţi pe continent de romani, care s-au răspândit mai apoi în ţările germanice, migrând apoi în Estul Europei. Date statistice şi demografice certe contrazic însă această teorie. Astfel, se estimează că în sec. XI, aşkenazii reprezentau doar 3% din populaţia evreiască, ajungând în 1931 să reprezinte 92%, după care procentul a scăzut datorită pierderilor din timpul războiului la 75%, cât se estimează a fi în prezent. Această creştere, cu o rată nemaiîntâlnită în istoria umanităţii, nu se putea produce numai prin sporul natural al populaţiei, statisticienii sunt categorici asupra acestui aspect, astfel că răspunsul trebuie căutat în altă parte. Există opinii, inclusiv din partea unor cercetători evrei, că acest spor îşi are originea în sec. 8 d.C., atunci când s-a produs convertirea la mozaism a khazarilor, un numeros popor türcik. În consecinţă, evreii aşkenazi, care reprezintă marea majoritate a evreilor de azi, şi-ar avea originile în zona Caucazului si nu au nici o legătură cu iudeii antici, ci cu triburile hune, uigure şi maghiare [12]. Ceva mai puţin numeroşi în Muntenia – la 1831 nu erau nici 1.000 de familii, cca. 4.000 de persoane, (Verax) spre sfârşitul sec. XIX mulţi au migrat spre Bucureşti, atraşi de oportunităţile de afaceri pe care le oferea pe atunci dezvoltarea capitalei. La Recensământul oficial din 1930, un secol mai târziu, numai în Bucureşti, la o populaţie de 639.040 locuitori, erau 69.885 evrei (10,9%), pentru ca în 1940 să depăşească o sută de mii. Astfel, numai în Capitală, într-un secol doar, populaţia evreiască a crescut de peste 17–25 ori. În ultimii ani ai sec. XIX şi până la izbucnirea primului război mondial, se va constata o diminuare a numărului populaţiei evreieşti. Astfel, în Vechiul Regat, populaţia evreiască a scăzut de la 266.652 persoane în 1899, la 239.967 în 1912 [13], în principal datorită emigrării în SUA. Marea Unire de la 1 decembrie 1918 avea să sporească considerabil numărul evreilor din România, dat fiindcă în cele trei provincii alipite la Vechiul Regat se găsea o populaţie considerabilă de evrei, în special în Basarabia. Marile zguduiri sociale din timpul şi de după primul război mondial – revoluţia bolşevică în Rusia, războiul ruso-polonez, revoluţia bolşevică din Ungaria, au creat din nou un aflux ilegal de evrei spre România, văzută ca o oază de linişte şi prosperitate. Observatori din acea epocă apreciază numărul acestora la 135.000 [14] între 1922 şi 1926, ast-

---

[10] Sturdza, *Acte si documente*, IX, p. 311.

[11] Verax : *La Roumanie et les Juifs*, Bucarest, 1903.

[12] Neumann, Victor, *Tentaţia lui Homo Europaeus, Geneza ideilor moderne în Europa centrală şi de sud-est*, Bucureşti, Editura All, 1997.

[13] *Populaţia evreească în cifre – Memento statistic*, vol. 1, 1945, Congresul Mondial Evreesc – Secţiunea din România.

fel că la recensământul din 1930, cei 756.930 de evrei reprezentau 4,2% din populaţia României [15]. În timpul celui de-al doilea război mondial, pierderile de vieţi ale evreilor au fost evaluate la 15.000 în Vechiul Regat, Transilvania de Sud şi Bucovina de Sud, de 103.919 în Basarabia, Bucovina şi ţinutul Herţa şi 90.295 în Transilvania de Nord, încorporată Ungariei. În total, 209.214 pierderi de vieţi evreieşti de pe teritoriul României în timpul războiului, ceea ce reprezintă 27% din populaţia evreiască, din care se atribuie: 2% administraţiei române, 13% acţiunii militare germano-române desfăşurate aproape exclusiv pe front şi 12% acţiunii guvernului maghiar [16]. Astfel, datorită pierderilor de vieţi omeneşti, dar şi cedărilor teritoriale, în 1945, pe teritoriul de azi al României mai exista un număr de 355.972 de evrei, numărul lor scăzând la 144.198 la recensământul din 28 nov. 1956 [17] şi la 24.667 evrei în 1977, în principal datorită emigrării în Israel, SUA sau alte ţări occidentale, consecinţa directă a privaţiunilor produse de politica economică a regimului comunist. Astăzi, populaţia evreiască din România numără cca. 3.000 de persoane, în general evrei fără rude şi/sau prea bătrâni şi/sau prea bolnavi ca să plece din ţară.

Reacţia românească. Creşterea populaţiei evreieşti, cu o rată extrem de ridicată, de la 12.000 de evrei (Moldova, 1803), 4.000 de evrei (Muntenia, 1831), la 266.652 evrei (Regat, 1899), de peste 17 ori pe durata unui singur secol, într-o ţară săracă şi relativ slab populată [18], dincolo de neajunsurile inerente aduse de această adevărată "invazie", cămătărie, consum ridicat de alcool contrafăcut, acapararea comerţului şi a meşteşugurilor, a produs antipatia populaţiei româneşti şi reacţia elitelor conducătoare. Se afirmă adesea că evreii ar fi acoperit un gol, între clasa de sus, marii deţinători de terenuri, şi clasa de jos, ţăranii, constituind cumva clasa de mijloc, extrem de slab reprezentată – nu este adevărat, pentru că majoritatea zdrobitoare a acestora erau extrem de săraci, singurul lor atu faţă de populaţia autohtonă fiind ştiinţa de carte şi abilitatea nativă pentru speculaţii financiare. Evreii nu au adus capitaluri în ţările române, din contra, au fost siliţi să părăsească Imperiul Austro-Ungar datorită lipsei capitalului. Neavând capital şi refuzând să se ocupe cu agricultura, au fost socotiţi vagabonzi atât în Imperiul Austro-Ungar cât şi în Moldova. Abia spre sfârşitul sec. XIX şi începutul sec. XX, evreii au reuşit să aibă o pondere numerică relativ consistentă în cadrul clasei de mijloc. Ion C. Brătianu, într-un discurs rostit în şedinţa Camerei Deputaţilor din data de 20 iun. 1866, declara cu privire la aceştia : *"Evreii au devenit o plagă socială pentru România, o plagă socială de care trebuie să scăpăm şi asta nu pentru că ei sunt mai înapoiaţi decât noi, căci avem o clasă încă mai înapoiată decât dânşii, o pătură socială mai joasă decât evreii, aceştia sunt ţiganii şi noi le-am dat drepturi, fără ca ei să se împotrivească contra evreilor, nu voi ridica nici consideraţia că sunt*

---

[14] Henri Prost, *Destin de la Roumanie*, 1918-1954, Paris, Berger-Levrault, 1954.

[15] Manuilă, Sabin, Fildermam, Wilhelm, *Populaţia evreiască din România în timpul celui de-al doilea război mondial*, editor: Kurt W. Treptow, Iaşi, Fundaţia Culturală Română, 1994.

[16] *Ibidem*.

[17] *Ibidem*.

[18] Eminescu, Mihai, *În şedinţa de ieri a Camerei*, Timpul, 4 octombrie 1879, în Opere, vol. X, pag. 325.

mai puţin civilizaţi, ci pur şi simplu al marelui lor număr care ameninţă, după cum spune toată lumea, naţionalitatea noastră, iar atunci când naţiunea este ameninţată, ea se apără şi devine, nu intolerantă, ci prevăzătoare" [19]. Reacţia, adesea virulentă, a elitelor conducătoare româneşti, a fost cauzată de presiunile din 1866 ale Alianţei Israelite Universale, fondată în 1860 de către Isaac Aaron Moïse Crémieux, zis Adolphe, (1796-1880) de a condiţiona independenţa României de acordarea de drepturi politice şi economice evreilor, fiind vizat în special dreptul de a deţine proprietăţi funciare. Constituţia adoptată atunci, în urma Convenţiei de la Paris, care a reunit cele şapte mari puteri europene, excludea de la drepturi politice cetăţenii de rit necreştin, deci şi pe evrei, fără a-i menţiona în mod expres. Această convenţie a fost adoptată fără ca partea română să fi fost consultată, în consecinţă iniţiativa legislativă nu a aparţinut românilor. Prima lege fundamentală a noului stat, adoptată de legislativul român, se încadra în prevederile Convenţiei de la Paris şi reflecta dorinţa poporului şi voinţa clasei politice de a refuza încetăţenirea evreilor, astfel că art. 7 al Constituţiei prevedea că *"numai străinii de rituri creştine pot dobândi împământenirea"*. La 8 mai 1877, în urma participării la războiul ruso-turc, România şi-a proclamat independenţa, după aproape patru secole de dominaţie turcească. Din nou, presiunile puternicelor organizaţii evreieşti au determinat marile puteri să condiţioneze recunoaşterea independenţei noului stat de acordarea de drepturi politice evreilor, astfel că în tratatul de pace, art. 43 prevedea: *"Înaltele Părţi Contractante recunosc independenţa României, legând-o de condiţiunile expuse în următoarele două articole: Articolul 44. În România, deosebirea credinţelor religioase şi a confesiunilor nu va putea fi opusă nimănui ca motiv de excludere sau de incapacitate în ceea ce priveşte beneficiul drepturilor civile şi politice, admiterea în funcţii publice, sau exercitarea diferitelor profesiuni şi industrii în orice localitate"*. Cu deosebire acest articol a produs ample discuţii în presă şi în parlament. Printre cei mai virulenţi critici s-a numărat şi poetul Mihail Eminescu, un adevărat ideolog al partidului conservator. Trebuie menţionat că opoziţia poetului faţă de acest articol nu avea un caracter antisemit, aşa cum se susţine adesea, argumentele contra ale acestuia nefiind de ordin rasial sau religios, ci pur economic: *"dacă gustul li-e numaidecât după drepturi egale, conform «contractului social», iată, Austria-i aproape. Oriunde e teren pentru neagra speculaţiune, evreul e acasă, iar vaietele şi plângerile contra persecuţiunii sunt mofturi care să acopere modul neomenos în care sug ţările pe care au căzut ca lăcusta. Că sunt şi evrei care merită egală îndreptăţire – cine o contestă? Dar noi nu putem pentru numărul mărginit de evrei folositori ţării, să dăm depline drepturi sutelor de mii de venetici neproductivi"* [20]. Cu toate presiunile europene la care a fost supusă România, în ciuda vizitei făcute de Adolphe Crémieux [21], care dusese anterior o violentă campanie antiromânească în presa pariziană, Parlamentul României nu a admis aceste cereri, cu excepţia egalităţii religioase, cea de care se prevalau evreii pentru a cere încetăţenirea în masă, astfel că la 1 oct. 1878 a fost votată modificarea art. 7 din Constituţie. În noua redactare se acorda cetăţenie română tuturor evreilor care participase-

---

[19] *Din scrierile şi cuvântările lui Ion C. Brătianu*, Bucureşti, 1903.

[20] Eminescu, Mihai, *Iarăşi evreii*, 5 decembrie 1876, "Curierul de Iaşi".

[21] Polihroniade, Mihai; Tell, Alexandru-Christian, *Domnia lui Carol I*, vol. I, 1866-1877, Ed. Vremea, 1937.

ră la Războiul pentru Independenţa României, ceilalţi evrei putând să o obţină în urma unei cereri individuale şi prin votul Parlamentului. Ca primă consecinţă, cei 880 de evrei (necombatanţi) participanţi la războiul din 1877 au primit cetăţenia română. Alţi 52.924 [22] o vor primi în următoarele 4 decenii, până la încheierea primului război mondial. Numărul mic de evrei care au primit cetăţenia, în ciuda faptului că la recensământul din 1899 au fost înregistraţi 269.015 evrei, care reprezentau 4,5% din populaţia României, se explică nu atât prin caracterul restrictiv al legii, cât mai ales faptului că o bună parte dintre aceştia nu vorbeau româneşte, iar spre sfârşitul sec. XIX şi în primii ani ai sec. XX mulţi evrei doreau să plece spre SUA, ca şi mulţi români de altfel. Cei rămaşi în ţară, deşi lipsiţi de cetăţenie, au continuat să trăiască şi să-şi desfăşoare activitatea, fără a fi împiedicaţi în nici un fel. Demn de menţionat este că în România evreii nu au avut ghetouri, nici înainte de primul război mondial, nici în perioada interbelică. În fiecare oraş existau cartiere cu populaţie predominant evreiască, dar în care locuiau şi români. În stare latentă în primii ani ai sec. XX, această aşa-zisă problemă evreiască va fi reluată de dreapta naţionalistă şi se va acutiza însă în urma marilor schimbări politice şi sociale apărute în urma încheierii primei conflagraţii mondiale. Tezele antievreieşti abordate de dreapta naţionalistă s-au cristalizat pe baza imigraţiei masive a evreilor dinspre Polonia şi Imperiul Rus, o adevărată "cotropire" a teritoriului românesc, dar şi datorită comportamentului neloial al acestora în momentele istorice de mare cumpănă ale românilor, respectiv la 1859, 1878 şi 1919. Printre altele, li se imputa şi colaborarea cu ocupantul german în timpul ocupaţiei Bucureştiului.

Ultimul mare exod evreiesc. Seceta din 1920 şi proasta gestionare a producţiei agricole de către regimul bolşevic, proaspăt instalat la cârma Rusiei sovietice, a condus la una din cele mai mari tragedii ale sec. 20. Începută în primăvara anului 1921 şi terminată după un an şi jumătate, foametea a produs peste 5 milioane de victime. S-au semnalat cazuri de canibalism. Fotografiile şi documentele care atestă aceste consecinţe oribile sunt cutremurătoare, flagelul atingând apogeul la începutul anului 1922. În toamna anului 1921, conform statisticilor oficiale sovietice, evident măsluite, peste 20 de milioane de oameni sufereau de foame. La toate acestea se adăugau ravagiile produse de războiul civil, haosul economic, teroarea exercitată de bande de dezertori şi rechiziţiile de alimente. În aceste condiţii s-a produs un masiv exod de populaţie în Basarabia, al cărui apogeu a coincis cu cel al foametei. Majoritatea zdrobitoare a acestora erau evrei, pentru că ţăranii ucraineni, prin Proclamaţia emancipării din 3 martie 1861, deveniseră proprietari de pământ, aşa că nu erau prea dispuşi să-şi părăsească proprietăţile. Prin comparaţie, evreilor le era interzis să se stabilească în afara oraşelor (decretul din 15 mai 1882) şi în nici un caz pe teritoriul istoric al Rusiei, ci doar în partea de est a imperiului, inclusiv Basarabia. (Ucazul din 23 dec. 1791.) Sub presiunea valurilor de refugiaţi de peste Nistru, autorităţile locale, complet depăşite de situaţie, la 17 feb. 1922 propun trierea acestora, arătând că printre ei se găsesc numeroase "elemente periculoase siguranţei" [23]. La acea dată, numărul refugiaţilor depăşea 120.000 de persoane [24], cele mai multe pătrunse fraudulos în ţară, confirmând astfel cifra avansată de Henri Prost. Concomitent, în presa internaţională evreiască au

---

[22] Iancu, Carol, *Les Juifs en Roumanie 1866-1912; de l'exclusion a l'emancipation*, Aix-en-Provence, p. 142-143, 1978.

început să apară articole denigratoare la adresa României. În data de 18 feb. 1922, Ministerul de Război, prin adresa cu nr. 2241, transmitea Ministerului Afacerilor Străine o tăietură din ziarul londonez "Jewish Chronicle" din data de 20 ian. 1922, care reclama "tratamentul barbar" și "atrocitățile" comise de către autoritățile române asupra refugiaților evrei. Potrivit raportului, mare parte din acești refugiați erau agenți ai bolșevicilor, trimiși să facă agitație comunistă și spionaj, să comită acte teroriste care să demonstreze opiniei publice că populația se opune "anexării militare a Basarabiei". Descoperirile făcute de Siguranța Statului în teritoriu confirmau cu prisosință temerile ministerului. Agitațiile comuniste erau produse de membrii Asociației "Bund" și "Liga Culturală Evreiască a Evreilor Basarabeni", care erau în legătură cu autoritățile sovietice, dar și cu Partidul Comunist, ramura basarabeană paralelă a PCdR. În aceste condiții, Ministerul Afacerilor Străine a decis publicarea unei dezmințiri, cerând totodată legației de la Londra să informeze opinia publică britanică asupra situației reale a refugiaților. Între timp, au început să apară consecințele valului de refugiați ca și a "comitetelor de sprijin" înființate adhoc. Siguranța era practic copleșită de descoperirea de tipografii ilegale, agitații comuniste, treceri ilegale de refugiați peste Nistru, tentative de mituire a autorităților în vederea procurării de acte false, în care erau implicați cetățeni români de etnie evreiască, membri ai comitetelor respective. Trecerea ilegală de refugiați peste Nistru a continuat și în anul următor, cu o intensitate ceva mai redusă, crescând în schimb numărul actelor de spionaj și propagandă antiromânească semnalate de agenții Siguranței. Reacția imediată a autorităților a fost ordinul de desființare a tuturor comitetelor de asistență. Apoi s-a cerut să se facă un recensământ riguros al tuturor evreilor pătrunși ilegal în țară și expulzarea celor periculoși pentru siguranța națională. Din păcate, nu s-a făcut nici una nici alta, chestiune care va genera alte probleme, mult mai grave, în următoarele două decenii. Adevărul este că statul român, în acel moment critic, a încercat să păstreze un echilibru fragil între rezolvarea unei probleme umanitare și apărarea siguranței naționale. Problemele create de această populație străină pătrunsă, cel mai adesea ilegal, pe teritoriul românesc, au rămas însă, iar ele nu vor întârzia să se acutizeze în deceniile următoare.

---

[23] Guzun, Vadim, *Chestiunea refugiaților de peste Nistru: documente diplomatice și ale serviciilor române de informații, 1919 - 1936.* (Editor Vadim Guzun, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2012, 1000 p.)

[24] *Ibidem.*

05. Pericolul comunist

Mișcarea socialistă exista în România încă din ultimele decenii ale sec. 19. Coagulată în jurul unor intelectuali de marcă precum Titus Dunca, Zamfir Arbore, frații Ioan și Gheorghe Nadejde, cărora li s-au alăturat o serie de intelectuali refugiați din Rusia țaristă precum Constantin Dobrogeanu-Gherea (numele real, Solomon Katz, în limba ucraineană, Mihail Nikitici Kass) și Nicolae Zubcu-Codreanu, grupați în jurul revistei *Contemporanul,* fondată în 1881, cu o longevitate de invidiat, activitatea acestora a fost mai degrabă teoretică decât politică, ea rezumându-se mai mult la traduceri din operele clasicilor marxismului și publicistică socialistă. Primele roade ale activității grupului încep să apară, astfel că la alegerile din 1888 și 1892 reușesc să trimită doi reprezentanți în parlament. La 31 mart. 1893 a fost fondat Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România (PSDMR) în care, printre membrii grupului menționat anterior, apar și alte nume, printre care Mihail Gheorghiu-Bujor și Cristian Racovski, activiști socialiști care se vor radicaliza ulterior, apropiindu-se de comunism. Cu o existență aproape efemeră, PSDMR a dispărut în 1899, după ce o bună parte din membrii marcanți au trecut la liberali (trădarea generoșilor). Membrii grupului radical ai fostului partid vor fonda în 1910 Partidul Social-Democrat Român. În aceeași perioadă, în mod independent, iau naștere Partidul Social-Democrat din Ungaria, având drept lideri pe Ioan Flueraș și Iosif Jumanca și Partidul Social-Democrat Român din Bucovina. Toate aceste partide aveau ca obiectiv imediat lupta sindicală, situație ce se va menține până la începerea primei conflagrații mondiale. Pe plan european, în anii marii conflagrații, principala tendință a majorității socialiștilor a fost lupta contra războiului. Ca urmare a opoziției socialiștilor români față de angajarea în război a României, partidul socialist a fost scos în afara legii. După 1917, inspirați de lovitura de stat bolșevică din Rusia, o serie de activiști socialiști, printre care și cei menționați anterior, Cristian Racovski și Mihail Gheorghiu-Bujor, s-au radicalizat, acționând în mod efectiv pentru declanșarea unei "revoluții comuniste" în România, după modelul bolșevic verificat deja în Uniunea Sovietică.

Primele tulburări comuniste au izbucnit în Iași, încă înainte de puciul bolșevic din octombrie, pe fondul degrigoladei care cuprinsese armata țaristă, care se dezintegra în urma agitațiilor comuniste. La 1 mai 1917, un grup de manifestanți comuniști, ajutați de soldați ruși, au pătruns în forță în închisoarea din Iași unde erau deținuți Cristian Racovski și Mihail Gheorghiu-Bujor, i-au eliberat, după care aceștia au fugit în Rusia, la Odesa, unde și-au reluat activitatea antiromânească cu sprijinul bolșevicilor. La Odesa, Cristian Racovski a ajuns în fruntea *Înaltei Comisii pentru combaterea contrarevoluției române și ucrainene, organ plenipotențiar al sovietelor comisarilor poporului din Petrograd*, având drept "organ executiv" un batalion de dezertori, având-l în frunte pe același Mihail Gheorghiu-Bujor[1]. Concomitent, comitetele soldaților ruși, în urma agitațiilor comuniste, s-au pronunțat pentru răsturnarea guvernului "burghez" de la Iași și pentru detronarea regelui. În acel moment, teoretic, armata țaristă era încă aliata României, dar aceasta, sub comanda gen. Dimitri Grigorovici Scerbacev, era în plin proces de descompunere. Pericolul nu provenea numai

---

[1] Nistor, Ioan I., *Istoria românilor*, vol. 2, Ed. Biblioteca Bucureștilor, 2003, ISBN 973-8369-05-3.

din faptul că armata română rămăsese singură în fața trupelor Puterilor Centrale, cât din faptul că soldații ruși puteau acționa în spatele frontului provocând dezordini și agitații comuniste. Nicicând statul român nu se găsise mai aproape de desființarea totală. În ciuda situației precare în care se găseau bolșevicii ruși, la sfârșitul lunii nov. 1917, Lenin a trimis la Iași un grup de activiști comuniști, cu misiunea de de a "netezi drumul" spre o "revoluție comunistă" în România. Grupul, compus din cca. 80 de persoane, era sub comanda lui Simion Grigorievici Rosal, unul din agitatorii puciului bolșevic din Petrograd din oct. 1917, fiind totodată și președintele sovietului din Kronstadt. Situația părea ideală pentru declanșarea unei revoluții bolșevice în România și anihilarea totală a ceea ce mai rămăsese din statul român: o iarnă grea, epidemie de tifos, dezertarea în masă a soldaților "aliați" ruși, agitații comuniste, armata română rămasă singură în fața puternicelor trupe germane, fără muniție și tehnică de luptă suficientă. Situația era realmente dramatică, corespondentul agenției Reuter transmițând că: *"trupele rusești în plină descompunere dezertează în masă și în retragerea lor spre graniță distrug orașele și satele românești"*. Situația era dezastruoasă. Bande înarmate de soldați ruși prădau la drumul mare, terorizând populația civilă. Se afirmă că Rosal plănuia să-l asasineze pe rege și să instaleze un guvern bolșevic condus de Cristian Racovski și Mihail Gheorghiu-Bujor. Nu avem de unde ști, dat fiindcă nu s-au găsit ordine scrise, dar este posibil, dat fiindcă se "trăgea la indigo" scenariul aplicat în Rusia. Principala țintă era însă generalul Scerbacev, dar încercarea lui Rosal de a-l asasina a dat greș, acesta și grupul său fiind arestați de un grup de vânători români, în 21 dec. 1917. Predați ofițerilor lui Scerbacev, aceștia au fost imediat executați [2]. Scăpat din atentatul pus la cale de bolșevici, generalul Scerbacev a făcut din nou apel la trupele române să curețe capitala Moldovei de agitatorii comuniști. Cererea sa a fost acceptată de guvernul român, trupele gen. Prezan au dezarmat soldații bolșevici și i-au expulzat peste Prut. Eșuarea tentativei de "revoluție comunistă" în România nu i-a descurajat însă pe comuniștii români refugiați la Odessa, astfel că la 15 dec. 1917, Mihail Gheorghiu-Bujor îi scria lui Leon Troțki (Leiba Bronstein), pe atunci comisarul poporului pentru Afacerile Externe al Rusiei sovietice: *"la începutul lunii iulie (1917), noi am trimis Sovietului din Petrograd, Secția internațională, un raport-apel în care noi am arătat situația internă a României, necesitatea și posibilitatea unei lupte revoluționare și noi ne permiteam să cerem ajutor din partea democrației revoluționare ruse, pentru a atinge acest scop"* [3]. Din fericire, în acel moment bolșevicii aveau probleme mult prea mari ca să se implice militar în România. Mihail Gheorghiu-Bujor, fără să se descurajeze, îi cerea din nou sprijinul lui Troțki: *"Noi considerăm momentul politic și social intern și extern foarte favorabil pentru a începe în România lupta finală"*. Reacția sovietică nu a întârziat, ambasadorul României la Petrograd, Constantin I. Diamandi, împreună cu tot personalul ambasadei au fost arestați, fiind ulterior eliberați din ordinul lui Lenin, în urma protestelor corpului diplomatic. Pentru Vechiul Regat sau ce mai rămăsese din el primejdia trecuse, în schimb situația din Basarabia era dramatică. Soldații bolșevici expulzați peste Prut semănau teroarea în rândul populației basarabene. La 22 dec. 1917, Sfatul Țării a cerut inter-

---

[2] *Ibidem*, p. 316.

[3] Feneșan, Costin, *Sub steag străin, Comuniștii și partidul comunist din România în Arhiva Kominternului. (1919–1924),* Editura Enciclopedică, București, 2011, 1095 p.

venția armatei române. Trupele române, conduse de gen. Ernest Broșteanu, au trecut Prutul în data de 10 ian. 1918, intrând după trei zile victorioase în Chișinău. Câteva zile mai apoi, întreaga Basarabie era eliberată. Acesta este unul din motivele pentru care comuniștii ruși n-au recunoscut niciodată legitimitatea Sfatului Țării și unirea Basarabiei cu țara, considerând că aceasta ar fi fost ocupată printr-o "agresiune imperialistă". Imediat, guvernul bolșevic a decretat ruperea relațiilor diplomatice cu România, a expulzat personalul ambasasadei și a anunțat sechestrarea tezaurului.

Tulburările din 13 decembrie 1918. Agitațiile comuniste au continuat și după actul Marii Uniri de la 1 decembrie 1918. Sărăcia și condițiile mizerabile de muncă au generat o serie de greve în București, de care au încercat să profite agitatorii comuniști radicali. Cel mai grav eveniment a avut loc în data de 13 dec. 1918 când o demonstrație de protest a muncitorilor tipografi a degenerat în ciocniri cu armata, soldate cu morți și răniți. I.G. Duca își amintea: *"Îndată după întoarcerea noastră din Iași, simțisem că Bucureștii erau subminați de agitațiuni comuniste.(...) Fapt este că muncitorii se agitau, că pe stradă defilau convoiuri cu drapele roșii și corifeii mișcării răspândeau din larg banii în dreapta și în stânga. (...) toate acestea îngăduiau ușor lui Rakowski și agenților Moscovei să unelteasca și să semene dezordine în România"* [4]. Acțiunea de protest începuse în data de 6 dec. 1918, când muncitorii tipografi de la atelierele grafice Sfetea și Minerva au hotărât să declare grevă cu durata de o săptămână, pentru a obține condiții mai bune de muncă. Lor li s-au raliat și restul tipografilor din București, dar și alte categorii de muncitori. În data de 13/25 dec. 1918 a fost organizată o mare manifestație de protest, dintre organizatori remarcându-se Cristian Racovski, tipografii Iancu Luchwig și Sami Steinberg, cizmarul Marcus Iancu, corectorul Marcel Blumenfeld, Ilie Moscovici și I.C. Frimu. Pe lângă revendicările de ordin sindical, manifestanții, printre care se infiltraseră agitatori comuniști, au scandat: *"Jos Armata! Jos Regele! Trăiască Republica!"*. Forțele de ordine, formate din Regimentul 9 Vânători de munte, Poliție și Jandarmerie, masate în apropierea Pieții Teatrului Național, unde urma să aibă loc mitingul, au deschis focul asupra demonstranților. Comunicatul de presă oficial menționa: *"De câtva timp, o organizare bolșevică (...) caută să provoace răscoale, atățând muncitorimea. Ieri după-amiază, grupuri conduse de aceste elemente au încercat să provoace o gravă agitațiune. Împiedicați de Armată să treacă pe strada Câmpineanu, ei au tras asupra trupei fără nici o provocare, rănind grav mai mulți soldați. În legitimă apărare, trupa a trebuit să facă uz de arme și să restabilească ordinea. Sunt șase morți și 15 răniți"*. Nu putem ști care este adevărul, pentru că nu s-a făcut o anchetă riguroasă, se pare că totuși au existat focuri de armă trase de provocatori infiltrați printre demonstranți, cert este că reacția autorităților a fost excesivă, chestiune recunoscută chiar de către principalii responsabili. Altă certitudine este că nici unul dintre organizatori nu s-a regăsit printre cei morți sau răniți. I.C. Frimu, militant socialist pentru drepturi sindicale, unul dintre organizatori, va deceda ulterior în urma bătăilor suferite la sediul Poliției.

Înființarea Internaționalei a III-a. Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, așa cum a fost denumit puciul bolșevic din 7 nov. 1917, a deschis calea subminării din interior a imperiului țarist, documente de arhivă desecretizate ulterior certificând că

---

[4] Duca, I.G., *Amintiri politice*, vol. 3, Col. "Memorii și mărturii", Jon Dumitru Verlag, München, 1982.

Lenin și tovarășii săi fuseră "arma secretă" a Germaniei, menită să o elibereze de presiunea exercitată de armata țaristă. Planul serviciilor secrete germane a reușit, bolșevicii reușind după un puci spectaculos să pună mâna pe putere și să scoată Rusia din război, împingând marele imperiu țarist în haos și ruină. Bolșevicii, deși stăpâni pe putere prin teroare "revoluționară", (inspirată de Revoluția Franceză de la 1789) erau conștienți de precaritatea situației lor, ca și de forțele care li se opuneau, în consecință, au decis "exportul de revoluție". Conștient de această stare de lucruri, Leon Trotki declara la sfârșitul anului 1917: *"Dacă popoarele Europei nu se ridică pentru a strivi imperialismul, noi vom fi cei striviți, nu e nici o îndoială. Ori revoluția rusă va declanșa o cascadă de lupte în Occident, ori capitaliștii din toate țările vor înăbuși lupta noastră"*. Tocmai în acest scop a fost creată, în mart. 1919, Internaționala a III-a, mai cunoscută și sub denumirea de Comintern. Criteriul principal de organizare era subordonarea totală față de politica Uniunii Sovietice a partidelor comuniste afiliate. Sub egida acestei organizații au fost declanșate mai multe tentative de puciuri comuniste în țările europene, unele eșuate, precum "revoluția spartakistă" din Germania, altele reușite precum cea din Ungaria. După decesul lui Lenin, Iosif Visarionovici Stalin, venit la putere în 1924, a renunțat la ideea "revoluției mondiale", rolul Cominternului reducându-se la finanțarea partidelor comuniste, devenite "agenturi de propagandă" în sprijinul politicii sovietice. Pretențiile Cominternului erau justificate de sumele mari de bani cu care acesta finanța partidele comuniste, cu precădere cele din țările "din prima linie", respectiv acelea care aveau graniță cu Rusia sovietică.

Înființarea Partidului Comunist din România. Puțini la număr, dar extrem de activi, comuniștii români erau conștienți că nu puteau cuceri puterea fără "ajutorul frățesc" al celor sovietici, plasându-se încă de la început, așa cum am demonstrat mai sus, pe o poziție antiromânească. De partea cealaltă, sovieticii nu aveau nici un interes să aibă graniță comună cu un stat puternic, de unde și opoziția lor față de reîntregirea României. Nu este vorba numai despre Basarabia, care făcuse parte din imperiul țarist, dar și de Bucovina, Transilvania, Maramureș, Banat și Dobrogea. În momentul înființării Cominternului, în 1919, Partidul Socialist funcționa din nou în mod legal, cei cca. 45.000 de membri constituind o forță politică de care trebuia să se țină seama. În cadrul partidului exista însă un nucleu comunist, format din max. 2.000 de membri, care nu erau de acord cu politica reformistă a conducătorilor partidului, care urmăreau să obțină mai multe drepturi pentru clasa muncitoare, pe cale democratică. În aceste condiții, sciziunea mișcării socialiste era inevitabilă. Demn de menționat este contextul politic în care s-a produs această sciziune - între comuniști și social-democrați – greva generală din 1920. Era prima dată când țara se confrunta cu o grevă de o asemenea amploare, ceea ce dovedea că muncitorimea devenise o forță, dar este și meritul partidului socialist în calitate de organizator. Pe lângă revendicări economice, greviștii cereau și suspendarea stării de asediu și a cenzurii. Proiectată pentru data de 20 oct. 1920, cu o durată de 7 zile, declanșarea acesteia a fost devansată cu două zile, datorită grevei mecanicilor de la căile ferate [5]. Per ansamblu, greva a fost un succes, paralizând întreaga viață economică a țării, iar influența provocatorilor comuniști a fost nulă. Reacția autorităților a fost extrem de dură, în ciuda faptului că re-

---

[5] Petrescu, Constantin-Titel, *Socialismul în România, 1835-6 septembrie 1940*, Biblioteca Socialistă.

vendicările greviștilor erau justificate, greva fiind declanșată în urma eșuării negocierilor cu guvernul. În toată țara au fost operate mii de arestări în centrele muncitorești, localurile partidului au fost închise și toate publicațiile socialiste au fost suspendate. Arestații au fost maltratați în sediile poliției, iar unul din conducători, medicul Herșcu Aroneanu, a decedat în urma bătăilor, afacerea fiind ulterior mușamalizată. Confruntați cu această situație, mulți activiști socialiști își puneau problema dacă să continue să acționeze pe căi democratice sau să aleagă calea comunistă, răsturnarea pe cale violentă și revoluționară a ordinii existente, după modelul experimentat deja de revoluția bolșevică. În acest context, a fost trimisă la Moscova o delegație a partidului, compusă din Gh. Cristescu, Constantin Popovici, Al. Dobrogeanu-Gherea, (Katz) Eugen Rozvani, (Jenő Rozvány) Ioan Flueraș și David Fabian, (Finkelstein) având un **mandat limitat**, de a studia la fața locului situația din Rusia și de a se informa asupra tezelor doctrinare ale Internaționalei a III-a [6]. Încă în timpul deplasării spre Moscova, membrilor delegației li s-au adus la cunoștință cele 21 de puncte necesare afilierii la Comintern. Practic, negocierile au fost purtate doar cu patru din cei șase membri ai delegației, Ioan Flueraș refuzând orice discuție asupra celor 21 de puncte, după care s-a întors în țară, refuz pe care îl va plăti cu viața după 23 aug. 1944, iar David Fabian, care însoțea delegația în calitate de jurnalist, a fost plimbat prin Rusia să vadă realizările regimului comunist. Cei patru au purtat discuții cu Zinoviev, Buharin și Lenin, în care li s-a explicat fără echivoc punctul de vedere sovietic, respectiv să se angajeze ferm să respecte cele 21 de puncte, luându-și de asemenea angajamentul să-i elimine pe Flueraș, Jumanca & Co., adică pe cei ce aveau rezerve față de subordonarea totală față de sovietici. De asemenea, li s-a adus la cunoștință poziția sovietică față de teritoriile alipite, poziție pe care urmau s-o susțină necondiționat [7]. În final, cei patru, deși aveau **mandat limitat**, de studiu doar, au semnat declarația de adeziune la Internaționala a III-a. Era de fapt un angajament, dat fiindcă partidul nu exista la acea dată, declarația urmând să intre în vigoare abia după adoptarea ei de către congresul partidului. Dat fiindcă la data respectivă cei patru erau membri ai partidului socialist, ei trebuiau să dea o "lovitură de partid" în cel mai pur stil bolșevic, scindând mișcarea muncitorească. Ca primă consecință, cea mai mare parte a membrilor partidului socialist delimitându-se de poziția adoptată de cei patru și profitând totodată de faptul că principalii conducători ai partidului se găseau în stare de arest, acuzați de organizarea grevei generale, în urma unui Consiliu General desfășurat în 3 feb. membrii radicali ai partidului decid să se separe, luând numele de Partidul Socialist-Comunist, convocând totodată și congresul partidului, căruia urma să i se supună spre aprobare decizia de afiliere la Internaționala a III-a. Congresul, care a avut loc în 12 mai 1921, a fost întrerupt de intervenția poliției, care a arestat pe toți delegații care au votat afilierea la Comintern. După un proces răsunător, rămas în istorie sub numele de "Procesul din Dealul Spirii", marea majoritate a celor 271 acuzați au fost amnistiați. Datorită întreruperii congresului de către intervenția poliției, lucrările acestuia au fost reluate la Ploiești. În noaptea de 3 spre 4 oct. 1922 a fost adoptat statutul Partidului Comunist din România, denumire ce va fi păstrată până în 1948. Statutul prevedea la primul punct: *"Partidul Comunist din România este o sec-*

---

[6] *Ibidem.*

[7] Fenești, Costin, *Op. cit.*

ţiune a Internaţionalei Comuniste. El nu are alte scopuri decât acelea ale Internaţionalei căreia îi aparţine". La punctul al doilea se preciza: *"Tezele şi hotărârile de orice fel ale Internaţionalei a III-a Comuniste sunt obligatorii pentru toţi membrii şi toate comitetele, comisiunile, grupele etc. ale partidului comunist"* [8]. Punctul de vedere al Internaţionalei a III-a cu privire la teritoriile alipite în urma actului de la 1 Decembrie 1918 avea să fie impus la Congresul al III-lea al PCdR, desfăşurat la Viena în 1924, în rezoluţia adoptată fiind precizat cu claritate: *"Partidul Comunist din România trebuie să lupte cu hotărâre împotriva anexării violente a Basarabiei, Bucovinei, Transilvaniei şi Dobrogei şi să sprijine în chip practic lupta pentru eliberarea şi independenţa lor naţională"* [9]. La respectivul congres de la Viena, alături de Elek Kőblős, au fost aleşi în Biroul Politic de conducere al partidului: Marcel Pauker, David Fabian (Finkelstein), H. Sternberg, M. Kohane, I. Fonagy, B. Ştefanov, Al. Dobrogeanu-Gherea (Katz), S. Margulies, H. Gherstein. Faptul că nici unul din aceştia nu era etnic român demonstrează exact poziţia Cominternului faţă de România. În consecinţă, în 5 apr. 1924, printr-o ordonanţă a Corpului II Armată, activitatea PCdR a fost interzisă. În continuare, partidul va activa în ilegalitate, fără rezultate notabile. De altfel, şi următoarele congrese se vor desfăşura în afara ţării, conducerea fiind numită de Comintern, predominant dintre elemente alogene.

Procesul din Dealul Spirii. Anchetarea celor 271 de comunişti care se pronunţaseră pentru afilierea necondiţionată la Comintern a scos la iveală aspecte care i-au surprins până şi pe anchetatori. Spre deosebire de alte procese similare, multe detalii ale rechizitoriului nu au fost aduse la cunoştinţa opiniei publice, dat fiindcă interesau siguranţa naţională, ancheta fiind efectuată de Consiliul de Război al Corpului 2 Armată din Bucureşti. Ancheta a relevat că mulţi dintre arestaţi erau cetăţeni străini, instruiţi în Uniunea Sovietică, care pătrunseseră în ţară în mod fraudulos. Anchetatorii au încercat să pună în legătură directivele Cominternului, printre care figura şi crearea de organizaţii subversive clandestine în paralel cu cele legale, cu atentatul cu bombă comis în Senat în data de 8 dec. 1920, în urma căruia fuseseră ucişi Dimitrie Greceanu, ministrul de justiţie, Demetriu Radu, episcop greco-catolic de Oradea şi senatorul Spirea Gheorghiu [10]. Atentatul fusese pus la cale şi executat de Max Goldstein, Leon Lichtblau şi Saul Osias. Max Goldstein, "creierul" acţiunii, se ocupa în paralel de organizarea unei tipografii clandestine în Iaşi, în str. Râpei nr. 2, banii fiind furnizaţi

---

[8] Denize, Eugen, *Comunismul românesc de la începuturi până la moartea lui Gh. Gheorghiu-Dej*, în Memoria.

[9] Institutul de Studii Istorice şi Social-Politice de pe lângă CC al PCR, *Istoria Partidului Comunist Român*, Sinteză, Documente pentru uz intern, p. 102.

[10] Şandru, Dumitru : *Ordonanţa definitivă a procesului comuniştilor din 1922 : un document incriminatoriu*, în *Istorie şi societate*, vol. III, Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, (coordonatori) Ed. Mica Valahie, 2011.

chiar de Cristian Racovski prin doi curieri, Enciu Atanasoff şi Vladimir Ecin. Ultimul adusese din Rusia suma de 400.000 lei (- pentru comparaţie, casa din Iaşi, din str. Râpei nr. 2, fusese cumpărată cu suma de 22.000 lei) plus 20 de briliante, posibil provenind din tezaurul confiscat de sovietici. De altfel, ulterior au apărut dovezi că sovieticii au utilizat permanent tezaurul românesc pentru a finanţa mişcarea comunistă. Acuzaţii, ca şi presa socialistă de altfel, au negat orice legătură cu Max Goldstein, susţinând că acesta era doar un anarhist de duzină. Cu toate acestea, după arestarea lui Max Goldstein în oct. 1921, acesta a recunoscut finanţarea pe care i-a asigurat-o Cominternul ca şi legăturile sale cu comuniştii, din care mulţi se regăseau în boxa acuzaţilor la proces. De altfel, toţi membrii familiei sale erau comunişti, fraţii săi Lupu şi Paul, sora sa Rebeca şi soţia sa, Sura Catap. Leon Lichtblau, al doilea organizator al atentatului, pe atunci student, era cetăţean polonez rezident în România. În vara anului 1921 a participat la cel de al doilea Congres al Internaţionalei Comuniste de Tineret de la Moscova, dar pe atunci Goldstein nu fusese încă capturat, în consecinţă, autorităţile nu ştiau nimic despre participarea sa la atentat. Goldstein a mărturisit de asemenea legăturile sale cu Leonte Filipescu şi cu ucraineanul Pavel Tcacenko, doi din cei mai activi propagandişti comunişti. Amândoi aveau să fie ulterior asasinaţi sub pretextul tentativei de fugă de sub escortă. Deşi în ordonanţa definitivă a procesului nu este precizată etnia acuzaţilor, nu este greu de văzut că marea majoritate erau evrei, chestiune care ulterior a alimentat o serie de speculaţii privind implicarea masivă a evreilor în conspiraţiile comuniste, chestiune care şi azi agită spiritele. S-a încercat să se explice acest aspect, citând adesea o lucrare a lui Alexandr Soljeniţîn, prin faptul că în Uniunea Sovietică evreilor li se asigurase egalitatea în drepturi cu restul locuitorilor ţării şi că prezenţa masivă a evreilor în conducerea sovietică ar fi asigurat acestora un statut privilegiat faţă de *poporul de rând*, explicând astfel ostilitatea acestora faţă de statul român [11]. Această explicaţie este irelevantă şi forţată. În primul rând, pentru că în anul 1921, în România, evreii se bucurau de aceleaşi drepturi cu toţi românii [12] şi în al doilea rând să nu uităm că România, cu toate carenţele ei, era un stat democratic, în care posibilităţile de a se afirma social şi economic erau mult mai largi decât în Rusia sovietică, fără a mai vorbi de nivelul mediu de trai. Explicaţia este mult mai simplă şi ea apare dacă examinăm mai atent documentele procesului. Acestea relevă cu claritate că majoritatea inculpaţilor, cei de etnie evreiască în special, nu aveau nici o legătură cu "clasa muncitoare", în numele căreia susţineau că militează. Opt cizmari, trei chelneri, doi croitori, doi pălărieri, un frizer, doi zugravi, ba chiar un dactilograf şi o modistă, etc. Mici meseriaşi activând profesional mai degrabă în zona serviciilor, fără nici o legătură cu sfera industriei şi implicit, cu clasa muncitoare. Până şi Max Goldstein era funcţionar comercial. Indivizi cu

---

[11] *Ibidem.*

[12] Scurtu, Ioan, *Statutul politico-juridic al evreilor din Romania (1858 – 2004).*

o existență anostă și umilă, convertiți în "revoluționari de profesie" cu banii Cominternului, fonduri substanțiale provenind din tezaurul României, care i-a alimentat cu bani până în 23 aug. 1944. Cât despre lideri, aceștia n-au practicat niciodată meseriile în care fuseseră pregătiți. Ani la rând, Cominternul a vărsat sume imense către mișcarea comunistă clandestină. Cifrele relevate în rechizitoriu sunt edificatoare. Bunăoară un anume Moise Broitman, unul din șefii "celulei" comuniste din Chișinău, prin același curier, Vladimir Ecin, arestat în 1921 împreună cu Pavel Tcacenko, a primit 300.000 de ruble Romanov. (1 rublă Romanov valora cca. 4 lei 1913, de cca. 10 ori mai mult în 1921, iar la cursul de azi, cele 300.000 de ruble ar însemna aproape 3 **milioane de $**.) Demnă de remarcat este și performanța de a introduce clandestin în țară o așa cantitate enormă de monede, dat fiindcă o rublă Romanov cântărea 20g argint 900 $_{/00}$. Dispunând de astfel de sume imense, nu este greu de înțeles că respectivii, pe care nu-i lega mai nimic de țara românească, au alunecat pe panta trădării. Reacția, adesea extrem de severă a autorităților, i-a determinat pe mulți să caute refugiu în Uniunea Sovietică, unde mulți au dispărut în momentul marilor epurări staliniste. Chestiunea cu "clasa muncitoare" în numele căreia "luptau" este irelevantă și erau și ei conștienți de acest fapt, pentru că nu clasa muncitoare avea să-i propulseze la cârma țării, ci armata sovietică, așa cum de altfel s-a și întâmplat după 23 aug. 1944. Ulterior, după instaurarea regimului comunist, istoriografia, printr-un efort susținut timp de decenii, a "cosmetizat" în mod grosolan istoria oficială a partidului comunist, ocultând componenta antinațională și teroristă a acesteia, dar și faptul că încă de la început, majoritatea liderilor ca și a principalilor activiști erau nu numai evrei, dar și bulgari, ucraineni, unguri, majoritatea fiind nu numai complet străini de interesele poporului român, dar chiar și de interesele "clasei muncitoare". Demn de menționat, cu toate că istoria partidului comunist este marcată de trădarea interesului național, cu toate că întreaga sa istorie de dinainte de lovitura de stat de la 23 aug. 1944 a fost falsificată, cu toate că a fost impus la cârma României de armata sovietică, ulterior menținându-se la putere prin teroare, minciună și fals, arhivele au fost păstrate relativ intacte, astfel că azi, cercetătorii au o imagine relativ completă și corectă asupra a ceea ce a reprezentat cu adevărat comunismul în istoria recentă a României.

06. Familia Codreanu

Originile familiei Codreanu. Nota nr. 10357/2 iun.1938 [1] a Insp. Reg. de Poliție Cernăuți înaintează către directorul general al Poliției o serie de documente de stare civilă ale familiei Codreanu, inclusiv un arbore genealogic improvizat în sediul poliției, plus două referate privind ascendenții pe linie paternă și maternă, concepute probabil pe baza informațiilor culese de jandarmi de la populația satului Igești, Storojineț. Străbunicul, Simion Zilinschi, decedat în 8 feb. 1887 în vârstă de 65 de ani (născut în 1822). Străbunica, Axenia Zilinschi, decedată în 4 mart. 1899 în vârstă de 63 de ani (născută în 1836). Amândoi, creștini ortodocși, așa cum atestă certificatele de deces anexate [2]. Din această căsătorie a rezultat un fiu, Nicolai Zilinschi, născut în 2 dec. 1853, creștin ortodox, (decedat în 13 sept. 1933.) Căsătorit în data de 15 ian. 1878 cu Agafia, născută Antec, fiica lui Lorenti Antec și a Mariei, fiica lui Giorgiu Condac, creștin ortodoxă. Din această căsătorie, (Nicolai Zilinschi, rămas văduv, se va recăsători în 5 nov. 1892 cu Eudochia Nitușcă) a rezultat unicul fiu, născut în 10 aug. 1878, Ioan Zilinschi, care ulterior își va schimba numele în Ioan Zelea Codreanu, (prin decizia publicată în Monitorul Oficial din 6 mart. 1922?) așa cum atestă documentele publicate în presă [3]. Ioan Zilinschi se va căsători în 3 iul. 1875 cu Lisaveta (Elisabeta, ulterior Eliza) Brauner, creștină ortodoxă, fiica lui Carol Brauner și a Mariei, cu nume de familie necunoscut. Carol Brauner era se pare originar din Moravia. Amândoi părinții erau creștini ortodocși. Referatul întocmit de poliție mai susține că acest Carol Brauner era fiul unui anume Adolf Brauner și al Elizei Czerny, de origine cehă, din com. Bosance (Bosancea de fapt, azi Bosanci, jud. Suceava). Avocata Lizeta Gheorghiu [4], apărătoarea lui Corneliu Zelea Codreanu la înscenarea judiciară din 1938, a arătat la proces că mama Căpitanului, Eliza Brauner, este fiica românceI Marița Sârghi și a lui Carol (zis Costache) Brauner, român ortodox după mamă, ca fiu al românceI Elisabeta Cernea și german numai din partea tatălui său, Adolf Brauner, de origine bavareză. Numele de Zilinschi este o variantă a numelui polonez Zieliński, care este legat de adjectivul *zieleń*, care înseamnă verde. Este unul din cele mai frecvente nume poloneze, fiind posibil adoptat și datorită faptului că ascendenții pe linie paternă erau pădurari. În lucrarea "Histoire des Roumains de Boucovine" [5], Nicolae Iorga menționează presiunile exercitate de polonezi pentru trecerea românilor la religia catolică și adoptarea limbii poloneze, dar și faptul că nu puteai ocupa un post cât de mic în administrație dacă te declarai român. În aceste condiții, nu există nici un dubiu asupra originii românești dinspre ramura paternă, religia ortodoxă și limba română în care sunt redactate actele de stare civilă atestând originea etnică. În ceea ce privește ascendența pe linie maternă, confesiunea ortodoxă a bunicilor este certă. Numele Antec nu există

---

[1] *Documente din arhiva C.Z. Codreanu (Dosar 11784 – vol.4),* editate de Victor Roncea în colab. cu Gh. Buzatu - Iași, Ed. Tipo Moldova, 2012, p. 237.

[2] *Ibidem*. p. 243-244.

[3] *Ibidem*, vol.7, p. 119-122.

[4] Vălenaș, Liviu, *Convorbiri cu Mircea Dumitriu – Mișcarea Legionară între adevăr și mistificare*, Ed. Marineasa, Timișoara, 2000, p. 17.

[5] Iorga, Nicolae : *Histoire des roumains de Bucovine à partir de l'annexion autrichienne (1775-1914),* Iassy, Imprimérie de l'état, 1917, p. 64.

în onomastica românească. Cel mai probabil, Antec este o variantă a numelui polonez Antek, varianta poloneză a numelui Anton, sau varianta germană, Antoni. Numele Condac, (Dex - cântec bisericesc, din gr. *κοντακιον*) relativ rar în onomastica românească, este purtat totuși de câteva zeci de persoane, majoritatea originare din Bucovina. Dat fiindcă la toate recensămintele, în afară de etnia declarată, definitorie a fost religia și limba maternă, nu se pot ridica obiecții privind originea românească a familiei Codreanu. Speculațiile cu caracter denigrator, avansate inițial în ziarul "Adevărul", apoi de Mihail Stelescu în "Cruciada românismului", actualizate pentru "pregătirea psihologică" a opiniei publice în vederea procesului de "înaltă trădare" înscenat lui Corneliu Zelea Codreanu în 1938 și ulterior reluate în epoca comunistă și postcomunistă de diverși detractori animați de interese obscure, nu au nici un fundament serios. Informațiile din cele două referate ale poliției, care urmăresc să demonstreze că printre ascendenți s-ar găsi dezertori, asasini, escroci și aventurieri, nu se bazează pe nici un document palpabil, sunt doar speculații bazate pe relatările sătenilor din Igești. În rest, documentele furnizate prin nota 10357/2 iun. 1938, solicitate de instanță pentru a demonstra originea "străină" a lui Corneliu Zelea Codreanu, oferite cu generozitate presei aservite regimului carlist, vorbesc de la sine.

Ion Zelea Codreanu s-a născut la 10 aug. 1878, în localitatea Igești, Storojineț, zona Cernăuți, este absolvent de liceu în 1890, licențiat în litere și filosofie al Facultății de litere din Iași. Începe să funcționeze ca profesor suplinitor de limba germană la Gimnaziul "Anastasie Panu" din orașul Huși (actualul Colegiu "Cuza Vodă") din data de 1 apr. 1901, unde deține și calitatea de director în perioada 1907-1908. În 25 feb. 1912 este numit profesor definitiv la catedrele de limba germană și limba română, așa cum certifică anunțul oficial din Adevărul [6]. La începutul anului 1902 își va schimba numele din Ioan Zelinschi-Codreanu în Ioan Zelea Codreanu, prin decizia Consiliului de Miniștri, publicată în Monitorul Oficial din 6 mart. 1902, (nu în 1922, cum susținea referatul Poliției) iar în urma unei cereri cu data de 15 feb. 1902, adresată Ofițerului Stării Civile din Huși, va fi rectificat și numele întâiului născut, Corneliu Zelea Codreanu. Primele manifestări politice ale lui Ion Zelea Codreanu datează de prin 1903, când înființează societatea "Munca", ale cărei ședințe se desfășurau în casele avocatului Monastireanu, (astăzi emblematicul restaurant Bicomplex din Huși) un prieten apropiat al poetului Mihai Eminescu din perioada Blaj. Se numără printre apropiații istoricului Nicolae Iorga și ai profesorului A.C. Cuza, decanul Facultății de drept din Iași, care în 1910 au înființat Partidul Național-Democrat. Ion Zelea Codreanu era președinte al secției din Huși. De altfel, A.C. Cuza va fi nașul de botez al lui Corneliu Zelea Codreanu, primul din cei șapte copii ai lui Ion Zelea Codreanu. Din această perioadă datează și primele tentative ale prof. Ioan Zelea Codreanu de a intra în Parlament, cînd Iosif Nădejde îi face un succint portret în Adevărul din 2 feb. 1911:

Om activ, temperament de luptător, d-sa se dedă la o propagandă stăruitoare în județ, întrebuințând, pentru a reuși, oarecare demagogie și nedându-se înapoi nici din fața unor acte de pur cabotinaj politic. Astfel, vara trecută aflându-se în vilegiatură în județ și-a botezat o fetiță punându-i vreo 20 de nași. Or, toți acești nași erau țărani, alegători direcți din diverse comune. Acum, de aproape o lună de zile d. Codreanu

---

[6] *Ultime informațiuni*, Adevărul, anul XXV, nr. 8065, 25 feb. 1912, p. 5.

cutreeră muntele făcând propagandă și, cum vorbește perfect graiul țăranului moldovean și are darul de a convinge, a creiat un puternic curent în favoarea candidaturei sale [7].

Este de altfel, singura dată când Adevărul are o atitudine relativ echidistantă vis-à-vis de personalitatea lui Ion Zelea Codreanu. Zecile de articole ce vor urma, toate semnate cu pseudonim, vor fi pline de calomnii și insulte, în principal vizând originea sa pretins neromânească și o așa-zisă dezertare în timpul primului război mondial, neconfirmată de vreun document oficial. Este posibil ca aceste acuzații să fie în legătură cu interpelările repetate în Parlament ale acestuia vizând anchetarea diverșilor politicieni cu privire la activitatea acestora în timpul războiului și colaborarea cu ocupantul german. Cariera politică și cea profesorală îi vor fi întrerupte de intrarea României în primul război mondial. Participă la ostilități în calitate de comandant de companie cu gradul de căpitan, în cadrul Regimentului 25 Infanterie, sub comanda col. Vasile Iperescu. Două decenii mai apoi, într-un interviu, acesta își va aminti de *"bravul căpitan Ion Zelea Codreanu"* [8]. Erou de război, decorat cu Steaua României cu spade și panglică Virtutea Militară. Politician neobosit, un adevărat *zoon politikon*, îl regăsim în Parlament încă din 1918 alături de A.C. Cuza și de Nicolae Iorga. În condițiile dramatice ale refugiului din Moldova, cu ceea ce mai rămăsese din statul român, atacat din toate părțile de armatele austro-ungare, germano-bulgare și de bandele de dezertori bolșevici, Ion Zelea Codreanu credea neabătut în victorie, cerând totodată pământ pentru țărani. În data de 11 iun. 1918, profesorul Nicolae Iorga avea să consemneze în memorii [9]:

Deputatul naționalist Zelea Codreanu a apărat pe aceia ce n'au părăsit steagul României și a glorificat pe Regele, căruia Marghiloman voia să-i impuie "gestul inevitabil". El cere arendarea imediată a pământurilor la săteni. Pătrășcanu [10] *îi răspunde cu urlete.*

pentru ca în 15 iunie să consemneze din nou:

Camera a ratificat tratatul [11]. *Ședința n'a fost lipsită de demnitate. Zelea Codreanu, Văgăunescu au vorbit energic și au votat hotărât contra. Și Cuza a ajuns la un refuz de vot.*

---

[7] *Anchetele electorale ale Adevărului – Situația din Fălticeni – de la trimisul nostru special,* Adevărul, anul XXIV, nr. 7685, 2 februarie 1911, p. 1.

[8] *De ce cred în biruința Mișcării Legionare*, Buna Vestire, anul I, nr. 238 din 11 decembrie 1937.

[9] Iorga, Nicolae, *Memorii, vol. II (Însemnări zilnice - maiu 1917-mart 1920)*, Ed. "Națională" S. Ciornei, p. 23.

[10] D.D. Pătrășcanu, (1872-1937) scriitor și politician, pe atunci deputat PNL.

[11] Este vorba despre tratatul de pace semnat de România la 7 mai 1918, cu Imperiul German și cu Austro-Ungaria. (N.A.)

După război, Ion Zelea Codreanu a fost ales deputat în mai multe legislaturi, ultima dată atunci când a candidat pentru un loc rămas vacant în jud. Tutova, în 17 apr. 1932, pe listele Gărzii de Fier [12]. După alegerile din dec. 1933, Corneliu Zelea Codreanu a evitat să implice în mod direct vreun membru al familiei în activitatea politică a Mișcării Legionare. Naționalist ireductibil și orator strălucit, chiar Nicolae Iorga sublinia în repetate rânduri acest aspect, s-a situat permanent în opoziție față de politicianismul tuturor guvernelor, fie ele țărăniste, liberale sau "de tehnicieni". A fost permanent atacat de presa de stânga, cu precădere de Adevărul, în care scribi anonimi au publicat zeci de note calomnioase și injurioase la adresa acestuia, ridiculizând până și costumul național pe care-l îmbrăca adesea. Din 1934 și până în ultima clipă, fără a deține vreo funcție, a continuat să se implice activ în activitatea Mișcării Legionare. Prof. Ion Zelea Codreanu a încetat din viață în data de 21 nov. 1941, fiind înhumat în Cimitirul "Reînvierea" din București.

Corneliu Zelea Codreanu. În data de 13 sept. 1899, în str. Golia din Iași, se naște viitorul lider al dreptei național-creștine interbelice, Corneliu Zelea Codreanu. Numele declarat la naștere era Corneliu Codreanu, așa cum rezultă din actele de stare civilă, ulterior fiind rectificat după numele adoptat de tatăl său în 1902, în Corneliu Zelea Codreanu. În consecință, nu există vreun act de stare civilă în care acesta să poarte numele de Zelinschi, ortografiat adesea *Zilinski*, pentru a sublinia pretinsa sa origine neromânească. Se cunosc extrem de puține amănunte privind copilăria sa, petrecută în bună parte la Huși, acolo unde tatăl său a fost numit profesor după terminarea studiilor. Câteva amintiri privind vizite cu părinții la mânăstiri, "în vilegiatură", presărate printre rândurile scrise în primăvara lui 1934, pe când se ascundea în casa col. Ștefan Zăvoianu, și cam atât. După absolvirea școlii primare la Huși, urmează studiile secundare la Liceul Militar "Nicolae Filipescu" de la Mânăstirea Dealu. Unul dintre colegi, viitorul avocat și scriitor Petre Pandrea, cel care ulterior avea să declare că *"am optat demult, de prin anul 1930, pentru materialismul dialectic"* [13], îi va face un portret puțin măgulitor, reluat ulterior de diverși detractori antilegionari :

La clasificație trecea printre elementele cele mai mediocre ale școlii și sortite declasării în viață. Celula sa cerebrală îl indica la coadă... Era un codaș devorat de ambiție și "toceală" sinistră [care] *îl săltau la clasificație cu un punct și jumătate sau două, adică de la 4 la 6* [14].

În vara anului 1916, pe când se afla în vacanță la Huși, România intră în război. (15 aug. 1916, Adormirea Maicii Domnului.) Tatăl său este mobilizat în aceeași zi, așa cum atestă o confirmare a Centrului de Recrutare Fălciu [15], fiind demobilizat în 25 mai 1918. Adresa fusese emisă în urma unei telegrame cifrate din 9 mai 1938, prin

---

[12] Codreanu, Corneliu Z., *Pentru Legionari*, vol. I, Editura Gordian, Timișoara, 1993, p. 332.

[13] Pandrea, Petre, *Reeducarea de la Aiud*, Ed. Vremea, 2000, p. 35.

[14] Pandrea, Petre, *Portrete și controverse*, vol. I, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1945, p. 245-267.

[15] *Documente din arhiva C. Z. Codreanu (Dosar 11784 – vol.13),* editate de Victor Roncea în colab. cu Gh. Buzatu - Iași, Ed. Tipo Moldova, 2012, p. 250.

care se cereau investigații privind o pretinsă internare în lagăr a lui Ion Zelea Codreanu pentru spionaj, chestiune ce urma să fie ridicată în cursul procesului de "înaltă trădare" înscenat de autorități lui Corneliu Zelea Codreanu (23-27 mai 1938). Documentele emise de chiar autoritățile militare exclud categoric această informație, lansată în presa aservită regimului. Corneliu Zelea Codreanu își va urma tatăl pe front fără a fi înrolat, dat fiindcă nu împlinise nici 17 ani. În momentul intensificării luptelor, atât comandantul regimentului cât și tatăl său îi vor cere să se întoarcă acasă. În anul următor, la 1 sept. 1917, se înscrie la Școala Militară de Infanterie de la Botoșani, cu speranța de a reveni pe front. Absolvă școala în iulie anul următor, cu gradul de subofițer. Fișa matricolă și caracterizările superiorilor, "hotărât la fapte și energic, bun comandant de pluton" [16], contrazic în mod categoric cele afirmate de către Petre Pandrea. Ultimele două clase ale cursului superior al liceului le absolvă la Huși, în 1919. În vara aceluiași an, sub impresia agitațiilor bolșevice din Moldova, cu acordul direcțiunii liceului, înființează o societate culturală, intitulată "Mihail Kogălniceanu", împreună cu alți elevi din cursul superior. Grupul de elevi își procurase arme și muniție și în paralel cu activitățile culturale, făcea exerciții militare în pădurile din jurul orașului, urmărind dezvoltarea unei rezistențe armate în cazul invadării țării de către trupele bolșevice. Pericolul era real, dar din fericire bolșevicii aveau mult prea multe probleme interne ca să mai atace și România. Planul nu era chiar atât de infantil pe cât au considerat ulterior diverși detractori. Arme și muniție se găseau din belșug pe atunci, iar în trecătorile înguste din munți câțiva oameni hotărâți și bine înarmați puteau face ravagii. Din fericire, armata română era încă suficient de puternică la sfârșitul marii conflagrații, astfel că a reușit să pună capăt celor 133 de zile de existență a republicii bolșevice maghiare. Trupele române au rezistat atacului dezlănțuit în 24 mart. 1919 de Armata Roșie maghiară, pentru ca în 4 aug. 1919 să intre victorioase în Budapesta. Două luni mai târziu, Corneliu Zelea Codreanu, după ce și-a dat bacalaureatul, s-a înscris la Facultatea de drept din Iași. Aici va debuta în cariera politică, punând bazele uneia dintre *"cele mai neobișnuite mișcări de extremă dreaptă din Europa"* [17], Mișcarea Legionară. Cincisprezece ani mai târziu, avea să-și amintească de acele momente : *"Plecam din Huși în momentul acestei răspântii pentru fiecare tânăr, înscrierea la universitate, mult așteptata înscriere la universitate! Ca pregătire aveam bagajul de cunoștințe pe care mi-l dăduse liceul. (...) Pe lângă literatura firească a clasicilor români citisem toate articolele din "Semănătorul" și "Neamul Românesc" ale lui N. Iorga și A. C. Cuza. Tatăl meu le avea în niște lăzi, în podul casei. În ceasurile libere, mă suiam acolo și mă ocupam cu acest soi de literatură. Esența acestor articole cuprindea manifestarea într-o formă înaltă, a celor trei idealuri de viață ale poporului român: 1) Unirea tuturor Românilor. 2) Ridicarea țărănimii prin împroprietărire și drepturi politice. 3) Rezolvarea problemei jidănești"* [18].

---

[16] Panini-Finotti, Alfonso, *Da Codreanu a Antonescu, Romania di ieri e di oggi*, Verona, 1941, p. 141.

[17] Veiga, Francisco, *Istoria Gărzii de Fier (1919-1941), Mistica ultranaționalismului*, Ed. Humanitas, 1995, ISBN 973-28-0590-0, p. 17.

[18] Codreanu, Corneliu Z., *Op. cit.*, p. 10.

07. Anul universitar 1919-1920

În octombrie 1919 Corneliu Zelea Codreanu se înscrie în anul I al Facultății de Drept a Universității din Iași. În paralel lucrează ca pedagog la Școala de Arte și Meserii[1]. (15 oct. 1919 - 1 sept. 1920.) Deși România de atunci avea un număr de avocați mai mult decât suficient, cam tot atâți pe cât avea Germania[2], alegerea pare totuși firească pentru un tânăr cu dorința de a intra în viața politică. Proaspătul student va lua contact nemijlocit cu starea de lucruri provocată de agitațiile comuniste ce contaminaseră atât mediile muncitorești cât și viața universitară. La toate acestea se adăuga creșterea considerabilă a numărului de studenți, datorată mai ales afluxului de tineri basarabeni. Astfel, la Universitatea din Iași numărul de studenți a crescut de la 335[3] în anul 1914 la peste 3.000[4] în anul universitar 1918-1919. Demn de remarcat este ponderea extrem de ridicată a evreilor în rândul studenților. Datele statistice sunt mai mult decât elocvente. Astfel, la Facultatea de Medicină erau 547 studenți români și 831 evrei; la Facultatea de Farmacie: 97 români și 299 evrei; la Facultatea de Litere: 351 români și 100 evrei; la Drept: 1.743 români și 370 evrei, iar la Facultatea de Științe: 722 români și 321 evrei[5]. Mulți dintre studenții evrei basarabeni erau agenți sau simpatizanți comuniști și manifestau ostilitate față de statul român și față de alipirea Basarabiei la Vechiul Regat. De asemenea, mulți nu aveau studiile necesare și prezentau diplome false la înscrierea la Facultate. Este elocventă declarația unui fost președinte al Societății Studenților în Medicină făcută în fața unei comisii universitare de anchetă disciplinară:

(...) nemulțumirea noastră a fost și mai mare văzând că basarabenii evrei, deși în majoritate, nu aveau actele în baza cărora să poată fi primiți în universitate, totuși luau parte la lucrările practice. Această nemulțumire a crescut și mai mult când Comisiunea de echivalare a admis ca bune actele ce le posedau, în urma unui examen foarte sumar. Și după câte știu eu, la facultatea de medicină au fost admiși unii cu niște școli egale cu școalele de moașe sau cu 3-4 clase de liceu. Nemulțumirea noastră însă a ajuns o adevărată revoltă când am văzut că basarabenii evrei aduc și voiesc să răspândească printre noi idei comuniste și revoluționare[6].

Și mai grav era faptul că marea majoritate a profesorilor încurajau fățiș astfel de manifestări și chiar interveneau în favoarea agitatorilor comuniști. Nu este vorba despre simpli simpatizanți ai ideilor comuniste, ci despre indivizi aflați în atenția Siguranței

---

[1] Codreanu, Corneliu Z., *Pentru Legionari*, vol. I, Editura Gordian, Timișoara, 1993, p. 18.

[2] Predescu, Nicolae Șt., *Die Wirtschaftsstruktur Rumäniens in ihren Wesensmerkmalen und Entfaltungsmöglichkeiten*, Dittert, 1940, p. 19.

[3] *Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași, fond. Universitatea Iași - Rectorat,* dosar. 1003/1922, f. 428.

[4] *Ibidem*, dosar. 893/1918, f. 85.

[5] *Arhiva Națională a Republicii Moldova, fond 680,* inventar. 1, dosar. 3457, f. 810-811.

[6] *Arh. St. Iași, Universitatea "Al.I. Cuza". Rectorat,* dos. 1057, f. 54-55.

statului, agenți dovediți ai Moscovei, condamnați pentru delicte extrem de grave, așa cum a fost Timotei Marin, "tovarăș" al lui Pavel Tcacenko, refugiat în Rusia sovietică și lichidat de KGB în 1937 în urma marilor epurări staliniste, sau medicul Ipolit Derevici, fugit și el în Rusia, venit în țară ca membru al diviziei "Tudor Vladimirescu" și ulterior, "pionier" al "tratamentului psihiatric" aplicat prizonierilor politici. Este greu de explicat această atitudine a unor savanți de talia prof. C.I. Parhon, Traian Bratu sau Paul Bujor, cu atât mai mult cu cât un profesor universitar în perioada interbelică avea o poziție privilegiată în societatea românească și un salariu echivalent cu cel al unui ministru. Ultimul dintre cei menționați, în calitate de președinte al Senatului, de la tribuna acestuia, avea să lanseze celebra afirmație, reluată ulterior de Mihail Sadoveanu ca titlu al unui volum de impresii din Rusia sovietică, "lumina vine de la răsărit". Nu este vorba despre o adeziune "teoretică" sau "sentimentală" la o ideologie "bună în fond, dar greșit aplicată", așa cum încearcă azi unii să acrediteze, ci de o atitudine clar antistatală și antiromânească. Numeroasele documente de arhivă certifică fără echivoc toate acestea. De exemplu, telegrama nr. 5090 din 9 apr. 1921 a Comandamentului Trupelor de Est afirmă că *"în Iași s-au descoperit, de către organele de siguranță a statului, cuiburi bolșevice și comuniste dispunând de tipografii secrete și având ca membri în special studenți evrei basarabeni. În legătură cu aceste birouri de spionaj s-a dovedit a fi și un român basarabean (Timotei Marin), președintele Centrului Studențesc al Basarabenilor (...) Cu această ocazie, prin descinderile ce s-au făcut de către Siguranță, s-a constatat că foarte mulți studenți și studente evrei sunt înscriși la universitatea locală, purtând asupra lor cărți de student, dar ne-audiind la cursuri, și aceasta pe motivul că nu pot proba cu acte cum că pot fi studenți"*[7]. Nu este vorba de adeziune la o ideologie, fie ea și comunistă, ci de acțiuni antistatale extrem de concrete, dat fiindcă Timotei Marin, prin Pavel Tcacenko, era în legătură directă cu celulele comuniste muncitorești. Puzderia de ziare cu orientare "de stânga", majoritatea patronate de evrei, agitau muncitorimea nu în sensul unor revendicări specifice legale, ci lansând sloganuri antiromânești și antimonarhice. Mai târziu, Corneliu Zelea Codreanu avea să-și amintească:

Într-un an de zile am învățat atâta antisemitism ca să-mi ajungă pe trei vieți de om. Căci nu poți să izbești în credințele sfinte ale unui popor, în ceea ce inima lui iubește și respectă, fără ca să nu rănești în adâncuri și fără ca din rana făcută să nu picure sânge. Sunt 17 ani de atunci și rana sângerează mereu[8].

În ciuda alunecării spre comunism a unei bune părți a corpului profesoral de la universitatea ieșeană, erau și profesori care se opuneau acestei tendințe. În afară de A.C. Cuza, menționat deja, titularul catedrei de Economie politică de la Facultatea de Drept, se cuvin menționați dr. Corneliu Șumuleanu, profesor de chimie medicală și biologică la Facultatea de medicină din Iași, precum și Ion Găvănescul, titular al catedrei de Psihologie și Estetică. Ultimii doi se vor apropia ulterior de Mișcarea Legionară, exercitând o puternică influență asupra tânărului Corneliu Zelea Codreanu. Agitațiilor comuniste din mediul academic li s-au suprapus mișcările maselor muncito-

---

[7] *Arh. St. Iași, Universitatea "Al.I. Cuza". Rectorat,* dos. 953, f. 110.

[8] Codreanu, Corneliu Z., *Op. cit.*, p. 33.

rești, instigate de agitatori autohtoni sau veniți din Basarabia sau chiar de peste Nistru.

Întâlnirea cu Constantin Pancu. În contextul agitațiilor comuniste ce tulburau lumea universitară și cea muncitorească ieșeană, era normal să apară și reacții de respingere, concretizate prin apariția unor organizații anticomuniste. În Iași, cea mai activă organizație anticomunistă a fost Garda Conștiinței Naționale, înființată de Constantin Pancu. Acesta era un instalator de apă și electricitate în vârstă de cca. 40 de ani, așa cum apare în singura fotografie de care dispunem. Atletic, cu o forță herculeană, era extrem de cunoscut în Iași prin prestațiile sale în calitate de luptător în arena circului. Conform spuselor lui Codreanu [9] era un autodidact, având doar patru clase primare, în schimb avea experiența lucrului cu masele și un oarece talent oratoric. Organizația, care nu avea la început nici zece membri, avea să ajungă în scurt timp să aibă câteva sute, Corneliu Zelea Codreanu fiind printre primii care se alătură acesteia. Demn de menționat este faptul că încă de la început acesta a preferat să își caute un drum propriu în politică, deși putea să se lanseze în umbra tatălui său, luptător naționalist cu experiență. Organizația avea și o publicație intitulată "Conștiința", din care s-au păstrat câteva numere, extrem de importante, care ne dau o idee despre problemele ce frământau mișcarea naționalistă în curs de coagulare. Astfel, în numărul din 30 aug. 1919 apare un *Apel către meseriași, muncitori, soldați și țărani*, în care sunt denunțate manevrele comuniștilor din Rusia și Ungaria urmărind bolșevizarea României. Este clar că atunci, în vara lui 1919, nici măcar factorii de decizie din țară nu aveau cunoștință de crimele bolșevicilor, de atmosfera de *teroare revoluționară* instaurată în numele "luptei de clasă", fiind mai mult reacția firească de respingere a unui sistem străin de idealurile poporului român: *"Ei zic că voiesc pacea, dar ei singuri o nimicesc omorând pe cei mai vrednici. Cer libertatea, dar cu amenințări de moarte silesc lumea să li se supună. (...) Ei zic că voiesc desființarea capitalismului, dar voiesc să devină capitaliști fără capital câștigat prin sudoarea frunții lor. Ne spun că nu doresc războiul, dar ei se războiesc. Cer desființarea armatei, dar se înarmează. Ne îndeamnă să aruncăm steagul tricolor, dar voiesc să ridice în locul lui steagul roșu al urii"* [10]. Ulterior, vor fi definite anumite linii directoare ale scopurilor politice urmărite de organizație, conturând din punct de vedere doctrinar ideologia mișcării, un *socialism naționalist-creștin*. Principalul dușman rămâne însă bolșevismul, răspândit de agenții acestuia: *"Prin urmare, dr. Ghelerter și Ilie Moscovici, ocupați-vă vă rog de propășirea evreilor!... Nu vă tolerăm să faceți internaționalism pe pământul românesc și tuturor jidanilor care fac socialism internațional la noi le strigăm: "Plecați de aici la Palestina și făceți-vă acolo republica bolșevică pe care v-o doriți". Acesta este antisemitismul nostru* [11]. În numărul din 9 feb. 1920 avea să apară un scurt articol doctrinar, intitulat *Crezul socialismului național-creștin* [12], care punctează liniile di-

---

[9] *Ibidem*, p. 19.

[10] Conștiința, 30 aug. 1919, *Apel către ...*, în *Totalitarismul de dreapta în România, Origini, manifestări, evoluție, 1919-1927*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, col. Documente, 1996, ISBN 973-0-00149-9.

[11] Conștiința, 5 ian. 1920, *Socialismul național-creștin și antisemitismul nostru*, în *Totalitarismul de dreapta în România, Origini, manifestări, evoluție, 1919-1927*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, col. Documente, 1996, ISBN 973-0-00149-9, p. 190.

rectoare ale politicii Gărzii Conștiinței Naționale, respectiv: un *"Stat Român de la Nistru la Tisa, cuprinzătorul tuturor Românilor și numai al Românilor"*, *"dătător de drepturi egale, civile și politice la bărbați și femei. Protector al familiei, salariind funcționarii și muncitorii pe baza numărului de copii și pe baza muncii depuse"*, sub conducerea unui *"mare și puternic părinte al muncitorilor"* și *"Rege al țăranilor, Ferdinand I-iu"."* Se preconiza totodată *"alegerea miniștrilor de către Cameră, suprimarea Senatului, organizarea poliției rurale, impozitul progresiv pe venit, școli de agricultură și meserii la sate,(...), încurajarea inițiativei particulare în interesul Neamului și dezvoltarea industriei casnice țărănești"*. Se preconiza de asemenea "socializarea fabricilor", nu în sens comunist, prin desființarea proprietății private, ci în sens corporatist, al interesului comun al angajaților și patronului pentru bunul mers al producției. De asemenea, distribuirea pământului către plugari. Multe din aceste deziderate se vor regăsi ulterior în doctrina Mișcării Legionare, ele fiind înscrise și în programul politic al altor partide. Demn de menționat este că pentru studentul Corneliu Zelea Codreanu a primat ca scop politic imediat contracararea agitațiilor bolșevice în masele muncitorești și nu problemele studențimii, pe care le-a trecut pe planul al doilea. Tot în ziarul "Conștiința", în numărul din 9 feb. 1920, își va face debutul publicistic Corneliu Zelea Codreanu, prin articolul *"Un cuvânt către muncitorii români care au trecut sub steagul cel roș al dușmanului"* [13], un articol amplu în care acuză căpeteniile bolșevice Trotzky și Lenin de a se fi folosit de agenți evrei autohtoni pentru a face propagandă contra alipirii noilor provincii și retrocedarea acestora către Rusia sovietică, Ungaria și Bulgaria. În același ton va scrie și următorul articol [14], intitulat *"Tendința criminală a dușmanului de demobilizare a armatei"*, publicat în numărul din 8 iun. 1920. Nici activitatea directă, concretă, contra agitațiilor bolșevice nu a fost neglijată, atâta vreme cât amândoi protagoniștii erau adepți ai acțiunii directe, în forță. Peste ani, Corneliu Zelea Codreanu avea să consemneze: *"Provocam dezordini, fără îndoială, dar acele dezordini vor opri marea dezordine, ireparabila dezordine pe care o pregăteau în țara aceasta simbriașii revoluției comuniste"* [15]. Dintre acțiunile desfășurate de acesta sub steagul Gărzii Conștiinței Naționale, două merită menționate. În 10 - 11 feb. 1920 are loc o grevă la Regia Monopolurilor Statului din Iași - RMS, care era de fapt o fabrică de tutun și țigarete înființată în 1876, cu cca. 1.000 de angajați. Instigați de agenți comuniști, muncitorii arborează drapelul roșu, împreună cu portrete ale lui Karl Marx, Trotzky și Cristian Racovski. Corneliu Zelea Codreanu, Constantin Pancu, împreună cu circa 100 de membri ai Gărzii, pătrund în fabrică, dau jos portretele și arborează tricolorul în locul drapelului roșu [16]. În același timp, o unitate militară îi ține la respect pe greviști. Un scenariu asemănător se va derula o lună mai târziu la Atelierele CFR Nicolina Iași, unde 4.000 de muncitori intră în grevă. De data aceasta, grupul de șoc al Gărzii, condus de Corneliu Zelea Codreanu, va pătrunde în incinta atelierelor folosind o locomotivă. Greva a fost apoi lichidată prin aducerea de alți muncitori. Ulterior, istoriografia comunistă îl va

---

[12] Codreanu, Corneliu Z., *Op. cit.*, p. 23.

[13] Conștiința, 5 ian. 1920, în *Totalitarismul de dreapta...*, p. 192.

[14] Ibidem, p. 197.

[15] Codreanu, Corneliu Z., *Op. cit.*, p. 38.

[16] *Ibidem*, p. 24-25.

prezenta pe Corneliu Zelea Codreanu drept un "student aventurist" care, împreună cu "o mână de rătăciți", a încercat să creeze "o breșă în *unitatea de monolit* a clasei muncitoare" din Iași, care era un adevărat "focar revoluționar" [17]. Acțiunea lui Codreanu și a tovarășilor săi era realmente curajoasă, pentru că adesea astfel de incidente se soldau cu morți și răniți. Ca urmare a degringoladei în care intrase armata rusă după lovitura de stat bolșevică din octombrie 1917, o mulțime de arme de foc neînregistrate se găseau în posesia populației, iar incidente din cele mai mărunte, altercații sau certuri, se soldau adesea cu focuri de armă. Astfel de "fapte diverse" erau prezentate aproape zilnic în ziarele epocii, fără a mai vorbi de sinucideri folosind arme de foc. A urmat greva generală din 1920, după care reacția promptă și severă a autorităților a curmat agitațiile revoluționare în masele muncitorești. Agitatorii comuniști, fiind din ce în ce mai izolați, vor renunța la acțiunile de masă, rezumându-se doar la activități teroriste. Constantin Pancu va muri după câțiva ani, iar Corneliu Zelea Codreanu se va concentra asupra activității politice în rândul studenților. Spre sfârșitul anului universitar, în 20 iun. 1920 are loc o întrunire a studenților prilejuită de conflictul cu jurnaliștii de la ziarele "Lumea" și "Opinia", controlate de evrei, care prezentau în mod deformat conflictul dintre studenții naționaliști și cei "bolșevizați". În realitate, acest conflict a fost provocat de apariția în ziarul „Lumea", proprietatea fraților Alfred și Jean Hefter, a unui articol intitulat *Epoca examenelor*, (III, 1920, nr. 495 din 17 iunie, p. 2) în care profesorii de la facultatea de drept erau acuzați de lipsa rigorii la examene, o acuzație voalată că diplomele în drept s-ar fi obținut extrem de ușor. Ancheta ulterioară va dovedi că acuzațiile erau neîntemeiate, din contra, a fost descoperită o întreagă rețea de falsificare a actelor de studii, a carnetelor de student și a diplomelor de absolvire pentru studenții basarabeni, întregul personal al Cancelariei Facultății de Drept fiind destituit, copistul Louis Stifler, capul rețelei, fiind deferit justiției [18]. O amplă notă informativă a Serviciului Special de Siguranță prezintă reuniunea Centrului studențesc și dezbaterile care au avut loc cu această ocazie [19]. Este prezentată cu lux de amănunte tentativa studenților basarabeni de a prelua conducerea centrului, scandalul produs cu această ocazie – un anume Gheorghe Zane care este dat jos de la tribună cu forța, fiind apoi nevoit să părăsească sala cu revolverul în mână. De asemenea, este menționată intervenția prof. Petre Dragomirescu, care i-a prevenit pe studenți că vor trebui să înfrunte 350 de socialiști înarmați, cerându-le să se comporte pașnic. Este consemnată în raport și intervenția studentului Corneliu Zelea Codreanu, care arată cum un coleg a fost bătut de un grup de evrei. Este prima menționare a numelui Corneliu Zelea Codreanu în arhivele Siguranței. Acesta nu a avut nici un amestec în tulburările ulterioare provocate de acel articol – "confiscarea" de către un grup de studenți revoltați a unei părți din tiraj, urmată de incendierea ziarelor în fața statuii lui A.I. Cuza – procesul-verbal întocmit în data de 16 iun. 1920 de către comisarul Eugeniu Clos atestând acest lucru [20].

---

[17] Neagoe, Stelian, *Triumful rațiunii împotriva violenței (viața universitară ieșană interbelică)*, Ed. Junimea, Iași, 1977, p. 77.
[18] *Arh. St. Iași, Tribunal. Secția II,* dos. 169/1921.
[19] *Arhiva Serviciului Român de Informații, fond D*, Dosar nr. 9026, vol. 3, f. 2-3.
[20] *Arh. St. Iași, Universitatea „Al.I. Cuza". Rectorat,* dos. 920, f. 43.

08. Anul universitar 1920-1921

Apropierea lui Corneliu Zelea Codreanu de grupul de studenți naționaliști de la Universitatea din Iași, spre sfârșitul anului universitar 1919-1920, va cauza o serie de conflicte cu grupul studenților din tabăra opusă, mult mai numeroși. Astfel, studentul Gheorghe Zane, în data de 20 iun. 1920 va înainta la Rectorat o plângere [1] contra lui Corneliu Zelea Codreanu, în care îl acuză pe acesta de a fi autorul unei note nesemnate din nr. 83 al ziarului "Unirea" din 18 iun. 1920, în care este descris incidentul de la reuniunea studențească care avusese loc cu două zile în urmă. Nota de disculpare a lui Codreanu va fi înaintată în data de 24 iun. 1920, notă în care acesta precizează că nu a scris niciodată vreun articol în acel ziar. Un incident similar va avea loc tot atunci, o altercație continuată cu un schimb reciproc de palme între Corneliu Zelea Codreanu și alt student la Drept, N. Pascu, care-l insultase verbal și în scris printr-un articol în ziarul "Opinia". Plângerii înaintate Rectoratului în data de 25 iun. 1920 de către studentul N. Pascu, Corneliu Zelea Codreanu îi va răspunde cu o notă de disculpare [2] în data de 29 iun. 1920. Deși analiza faptelor a relevat partea de vină a studentului Pascu, cele două incidente i-au creat lui Codreanu un prost renume de element turbulent. În perioada vacanței de vară, asociațiile de studenți din centrele universitare organizaseră un congres al studenților la Cluj, primul congres al studențimii române organizat după Marele Război. Nicolae Iorga consemnează în Memorii, în data de 24 iun. 1920:

Studenții din Cluj vin să ia înțelegere cu ai noștri pentru Congresul ce ar fi să se ție, în Septembrie, acolo. Li spun ce greu va fi supt ochii străinilor [3].

Congresul fusese programat pentru data de 12 sept. 1920, președinte fiind desemnat prof. Sextil Pușcariu, decanul Facultății de Filosofie din Cernăuți. Detaliile fuseseră anunțate în presă încă din data de 4 sept. 1920 [4]. Deschiderea festivă a acestuia, în sala Teatrului Național din Cluj, a avut loc în data de 12 sept. 1920. În următoarele două zile au urmat diverse activități culturale, pentru ca în data de 15 sept. 1920, ultima zi a congresului, să se treacă la discuții asupra problemelor studențimii. "Adevărul" [5], fără să comenteze, precizează că: *"după lungi discuții și contraziceri provocate de chestiunea admiterii la centrele studențești, ca membri activi, pe orice cetățean român, sau numai pe acei de origină română, se admite pentru calmarea spiritelor formula a doua"*. În legătură cu această precizare, se cuvin făcute câteva observații, pentru că formularea contrariază. În fapt, s-a hotărât ca asociațiile studențești (centre) să fie alcătuite pe criterii etnice. Este clar că o asemenea măsură îi privea în primul

---

[1] *Arh. St. Iași, Universitatea "Al.I. Cuza". Rectorat,* dos. 927, f. 305-306.
[2] *Arh. St. Iași, Universitatea "Al.I. Cuza". Rectorat,* dos. 927, f. 362-364.
[3] Iorga, Nicolae, *Memorii, vol. II (Însemnări zilnice, maiu 1917-mart 1920)*, Ed. "Națională" S. Ciornei, p. 223.
[4] *Congresul general studențesc dela Cluj*, în Adevărul, 4 sept. 1920, anul XXXIII, nr. 11175, p. 4.
[5] *Congresul general studențesc din Cluj, ziua a II-a,* în Adevărul, 16 sept. 1920, anul XXXIII, nr. 11185, p. 2.

rând pe studenții evrei, ei deținând o pondere importantă în rândul studențimii, dar asta nu însemna ca ei să nu se poată la rândul lor asocia. În lucrarea sa, *Pentru Legionari*, Corneliu Zelea Codreanu folosește aceeași sintagmă, referindu-se direct la studenții evrei:

De această dezorientare a căutat să profite puterea iudaică. Ea a sugerat şi până la sfârşit a făcut presiuni la minister, prin masonerie şi oameni politici, ca la ordinea de zi a congresului să se pună intrarea studenţilor evrei în centrele studenţeşti [6].

Este clar că dominând numeric în anumite facultăți, aceștia ar fi putut cu ușurință să-și impună punctul de vedere în cadrul asociațiilor studențești.

Primejdia era mare: cu bolşevismul bătând la uşă şi cu perspectiva de a fi copleşiţi ca număr de elemente iudeo-comuniste în propriile noastre centre. Cel puţin în două dintre ele, Iaşi şi Cernăuţi, situaţia era tragică.

Corneliu Zelea Codreanu afirmă că grupul său, extrem de restrâns, împreună cu cel al studenților bucovineni, ar fi impus această decizie:

Congresul a admis moţiunea propusă de mine, prin vot nominal, împotriva moţiunii susţinută de întreaga conducere studenţească. Votul acesta cred că nu l-a dat congresul din convingere, ci mai mult impresionat de hotărârea şi disperarea cu care a fost dusă lupta.

Afirmațiile lui Corneliu Zelea Codreanu trebuie luate cu rezerve, cu atât mai mult cu cât dă ca date de desfășurare a congresului zilele de 4, 5 și 6 septembrie. Într-adevăr, moțiunea fusese susținută doar de grupul reprezentând studenții naționaliști bucovineni și de cei ieșeni, conduși de către Corneliu Zelea Codreanu. Medicinițtii bucureșteni erau însă contra acestei moțiuni. În ultima zi a congresului s-a pus chiar problema că adoptarea moțiunii ar conduce la ideea de antisemitism. În replică, naționaliștii au ridicat problema finanțării biroului de conducere de către banca Marmorosch-Blank, ceea ce era perfect adevărat, se primiseră 100.000 lei, din care 50.000 lei pentru organizare, astfel că în final, după discuții aprinse, moțiunea citită de Codreanu a trecut [7]. Adevărul este că o serie de incidente la Facultatea de Medicină din Cluj agitaseră spiritele şi creaseră o atmosferă ostilă studenților evrei încă înainte de congres. Incidentele aveau să debuteze în ultimele zile ale anului 1919, în data de 21 dec. Un raport [8] al Subinspectoratului General de Siguranţă din Transilvania, precizează: *"Avem informaţii că în ziua de 9 l.c. la facultatea de medicină din loc[alitate] a fost dus un cadavru al unui evreu, care urma să fie secţionat pentru studiu de către studenţii medicinişti. Un grup destul de numeros de studenţi evrei, în frunte cu medici-*

---

[6] Codreanu, Corneliu Z., *Pentru Legionari*, vol. I, Ed. Gordian, Timişoara, 1993, p. 33.

[7] "Patria", II, 1920, nr. 200 din 17 septembrie, p. 1-2.

[8] *Arh. St. Cluj, Universitatea "Regele Ferdinand I", Fond 798, inv. 946,* dos. 35, f. 101.

nistul Schtössel, a protestat la aceasta, spunând şi făcând gură mare că legea evreiască nu prescrie ca evreii să fie batjocoriţi în modul acesta". În urma protestelor studenților evrei, cadavrul a fost luat și predat comunității evreiești pentru a fi înmormântat. Raportul mai precizează că :

S-a observat că evreii de la universitate fac propagandă anti-românească în modul cel mai mârşav. Un exemplu: la apelul nominal nici cei care cunosc limba română nu răspund româneşte, ci numai cu "jelen" (prezent) sau "itt vagyok" (sunt de faţă), vorbesc numai ungureşte şi în mod provocator.

semnalând faptul că toate acestea au creat o atmosferă tensionată care poate degenera oricând în incidente violente între studenții naționaliști și cei evrei. Ancheta [9] ulterioară, efectuată de către prof. dr. Victor Papilian, director al Institutului de Anatomie de la Facultatea de Medicină din Cluj, concretizată printr-un raport, avea să releve că studentul Schtössel a declarat în mod fals că ar fi "rudă cu cadavrul" și că acesta aparținea unui vagabond fără familie care murise la Clinica psihiatrică. La rândul ei, "Societatea Studenților în Medicină Cluj", într-o notă [10] înaintată consiliului profesoral venea cu alte precizări:

Şi mai există o categorie de indivizi, care până în prezent s-au îndeletnicit cu o intensă propagandă tacită, dar incendiară contra siguranţei statului şi a bunăstării naţiunii noastre, făcând agitaţii revoluţionare cu caracter comunist la Budapesta, Timişoara sau aiurea, iar acum pripăşindu-se pe aici au intenţii diabolice şi caută ca sub aripile universităţii româneşti, pe care ieri au defăimat-o, iar azi o profanează, să-şi exercite opera lor primejdioasă.

Nota se referea la studenții de altă etnie care se manifestau cu ostilitate față de autoritățile românești. De altfel, în arhiva Universității din Cluj există numeroase sesizări către Rectorat ale Siguranței privind studenți care participaseră activ la revoluția bolșevică din Ungaria, suspectați de activități subversive. Aceasta era situația și, fără a stabili neapărat o legătură de cauzalitate, cert este moțiunea avansată de studenții naționaliști a fost admisă, după cum la fel de cert este că ostilitatea față de numărul mare de studenți evrei ca și față de comportamentul acestora era o realitate, care va genera ulterior o adevărată reacție în lanț. La Universitatea din Iași situația era și mai explozivă, dat fiindcă numărul de studenți evrei era în continuă creștere. Memoriul cu nr. 99/6 apr. 1920 [11] al Delegatului Guvernului Român în Basarabia menționează numărul tot mai mare de studenți basarabeni de etnie evreiască, ceea ce îl determină să aprecieze situația ca fiind "foarte îngrijorătoare" : *"Actualmente, printre studenţii basarabeni care urmează la universităţile din Vechiul Regat, procentul ţărănesc este a-*

---

[9] *Arh. St. Cluj, Universitatea "Regele Ferdinand I", Fond 798, inv. 946,* dos. 35, f. 100.

[10] *Arh. St. Cluj, Institutul de medicină şi farmacie din Cluj,* fond 650, pachet 3, dos. 13, doc. 48 P.

[11] *Arh. St. Bucureşti, Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice,* dos. 449/ 1920, f. 11-13.

proape nul, iar elementul evreiesc atinge cifra de 80%. Această constatare statistică oglindeşte cel mai bine imaginea viitoarei situaţii naţionaliste a oraşelor". Un alt incident provocat de micul grup de studenţi naţionalişti conduşi de către Corneliu Zelea Codreanu va avea loc în data de 22 nov. 1920, cu ocazia deschiderii cursurilor anului universitar 1920-1921. În vederea acestui eveniment, prorectorul Leon C. Cosmovici, profesor de fiziologie, trimite o adresă tuturor titularilor de catedre în care le cere acestora să-şi dea sau nu acordul privind oportunitatea serviciului religios la deschiderea cursurilor, deşi exista deja o tradiţie în acest sens. Majoritatea corpului profesoral, formată din "liberi cugetători", cu vederi mai mult sau mai puţin de stânga, a convenit ca deschiderea cursurilor să se facă, în premieră, fără oficierea unei slujbe religioase, anunţând oficial această decizie. Decizia nu reflecta neapărat lipsa de credinţă a corpului didactic, ci mai degrabă disproporţia între numărul studenţilor români şi cei de altă confesiune. Reacţia studenţilor naţionalişti în frunte cu Corneliu Zelea Codreanu a fost că aceştia au blocat intrarea în Universitate, interzicând accesul studenţilor, după ce în prealabil puseseră pe uşa de intrare un anunţ prin care cereau ca deschiderea cursurilor să fie însoţită de un serviciu religios. În ultimă instanţă, ţinând cont şi de frigul de afară, studenţii au forţat intrarea, reuşind să pătrundă în universitate. Prin adresa cu nr. 612/22 nov. 1920 [12] adresată rectorului, Centrul Studenţesc Iaşi, organizaţia studenţilor români din universitate deplânge cele întâmplate, cerând totodată să se ia măsuri contra celor care au încercat să împiedice deschiderea cursurilor. În ziua următoare, Centrul Studenţesc Iaşi va înainta rectoratului o altă adresă, cu nr. 23II/145 [13], în care menţionează:

Fără a lua partea acelora care au căutat să împiedice intrarea la cursuri, ci chiar detestând modul acesta de manifestare de natură demagogică şi brutală, ţinem să relevăm jignirea ce ni s-a adus din partea celuilalt grup care a căutat să scoată în relief inutilitatea sentimentului naţional şi religios în universitate, propagând sub pretextul exerciţiului de muncă, ce evident doar trebuie să se săvârşească de fiecare student, idei de natură socială şi politică internaţională, păgubitoare existenţei noastre ca neam şi stat.

La rândul său, prof. A.C. Cuza, decanul facultăţii de drept, printr-o adresă [14] înaintată ministrului Instrucţiunii Publice, Constantin I. Angelescu, deplângea atitudinea "anticreştină" a unora din membrii corpului didactic al Universităţii din Iaşi, nominalizându-l pe prof. C.I. Parhon, decanul facultăţii de medicină. În cartea sa, *Pentru Legionari* [15], Corneliu Zelea Codreanu afirmă că până la urmă s-a revenit asupra deciziei iniţiale, deschiderea festivă a cursurilor universităţii, însoţită de serviciul religios, care a avut loc după două zile, miercuri 24 nov. 1920.

În Iaşi, activitatea comunistă s-a intensificat, mai ales după sosirea activistului comunist ucrainean Pavel Tcacenko pentru a organiza tipografia ilegală din str. Râpei

---

[12] *Arh. St. Iaşi, Universitatea "Al.I. Cuza". Rectorat,* dos. 925, f. 470-471; o copie şi în dos. 976, f. 15.
[13] *Arh. St. Iaşi, Universitatea "Al.I. Cuza". Rectorat,* dos. 925, f. 480.
[14] *Arh. St. Iaşi, Universitatea "Al.I. Cuza".* dos. 22/1921, f. 38.
[15] Codreanu, Corneliu Z., *Op. cit.*, p. 32.

nr. 2, împreună cu un depozit de armament şi explozivi. Abia sosit în Iaşi în ianuarie 1921, Pavel Tcacenko a luat legătura cu şeful celulei comuniste locale, un anume Solomon Stein şi cu Timotei Marin, şeful studenţilor comunişti, organizaţi într-un aşazis Cerc al Studenţilor Basarabeni. În perioada 3-6 mart. 1921, în locuinţa unui anume Şmil Bubnovsky din str. Sărărie nr. 24 a avut loc o conferinţă a organizaţiilor comuniste ilegale din ţară, în vederea unificării acţiunilor acestora, cu acelaşi Solomon Stein în calitate de preşedinte şi Pavel Tcacenko secretar [16]. Ultimul, condamnat la moarte de Curtea Marţială în contumacie în data de 19 feb. 1921[17], avea să fie arestat în urma unei descinderi la casa conspirativă din str. Râpei, împreună cu o anume Rozalia Elbert, spioană sovietică [18], în data de 26 mart. 1921. În momentul descinderii, a tras asupra prefectului, prezenţa de spirit a unuia din agenţi salvându-i acestuia viaţa. În urma altei descinderi vor fi arestaţi studenţii Timotei Marin şi fratele său Elisei, precum şi o anume Liuba Elbert, dată ulterior în urmărire pentru activităţi teroriste şi spionaj. În semn de protest faţă de aceste arestări, "Cercul Studenţilor Basarabeni" a decis "să proclame grevă de protest între 28-30 mart. 1921" [19]. În replică, grupul studenţilor naţionalişti în frunte cu Corneliu Zelea Codreanu interzice studenţilor grevişti accesul la cantina studenţească, în baza principiului: "cine nu munceşte, nu mănâncă" [20]. Studenţii basarabeni, la rândul lor, în data de 1 apr. 1921, înaintează o plângere către rectorat, susţinând că ar fi persecutaţi sistematic de poliţie şi atrăgând totodată atenţia asupra "atitudinii insuportabile" a lui Corneliu Zelea Codreanu şi a grupului condus de acesta. Era solicitată de asemenea suma de 539 lei, contravaloarea meselor pe care au fost împiedicaţi să le ia la cantină [21]. Astfel de incidente, între studenţii naţionalişti, grupaţi în jurul lui Corneliu Zelea Codreanu, şi cei basarabeni, majoritatea evrei, aveau loc aproape zilnic, mai ales datorită faptului că ultimii purtau pe cap în mod ostentativ şepci ruseşti, şi în plus, discutau între ei în ruseşte. Cel mai adesea, atunci când erau în superioritate numerică, studenţii naţionalişti "confiscau" aceste şepci şi, când se adunau în număr suficient, le dădeau foc în Piaţa Unirii [22]. Exasperat de acţiunile studenţilor naţionalişti, Timotei Marin, liderul studenţilor basarabeni, va face demersuri către Rectorat pentru aprobarea procurării a o mie de pălării [23], accesorii ce vor fi livrate în luna martie 1921. În data de 21 mai 1921 este înaintată Rectoratului o nouă plângere contra studentului Corneliu Zelea Codreanu. Un ziarist ieşean, C.R. Ghiulea, îl reclama pe acesta pentru insulte şi lovire, incident ce avusese loc în data de 29 mai 1921 în Piaţa Unirii din Iaşi. Incidentul fusese provocat de un articol defăimător la adresa lui Ioan Zelea Codreanu, articol apărut în ziarul

---

[16] Şandru, Dumitru : *Ordonanţa definitivă a procesului comuniştilor din 1922 : un document incriminatoriu*, în *Istorie şi societate*, vol. III, Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea (coordonatori) Ed. Mica Valahie, 2011, p. 262.
[17] Pelin, Mihai, *Un veac de spionaj, contraspionaj şi poliţie politică*, Ed. Elion, 2003, 314 p., p. 33-34.
[18] Şandru, Dumitru, *Op. cit.*, p. 263.
[19] *Arh. St. Iaşi, Universitatea "Al.I. Cuza". Rectorat,* dos. 953, f. 6; vezi şi f. 104-105.
[20] Codreanu, Corneliu Z., *Op. cit.*, p. 33.
[21] *Arh. St. Iaşi, Universitatea "Al.I. Cuza". Rectorat,* dos. 953, f. 8.
[22] Codreanu, Corneliu Z., *Op. cit.*, p. 33.
[23] *Arh. St. Iaşi, Universitatea "Al.I. Cuza",* dos. 7/1921, f. 70.

"Opinia", în care acesta era acuzat că "s-ar fi sustras de la datorie pe front", articol având drept autor pe reclamant. De asemenea, a fost înaintată şi o plângere a Sindicatului Ziariştilor din Moldova, având acelaşi subiect [24].

De această dată, dat fiindcă Corneliu Zelea Codreanu mai fusese atenţionat pentru incidentele enumerate anterior, fără a mai face o anchetă prealabilă, Senatul universitar, în şedinţa din data de 2 iun. 1921, a decis eliminarea lui definitivă din Universitate [25]. La şedinţa respectivă au lipsit tocmai reprezentanţii Facultăţii de Drept în frunte cu decanul, prof. A.C. Cuza. În urma intervenţiei acestuia, care considera această măsură disciplinară drept "neavenită", Senatul Universitar s-a reunit din nou în data de 8 iun. 1921 pentru a discuta acest caz, confirmând decizia de eliminare, cerând totodată decanatului s-o aducă neîntârziat la îndeplinire. Invocând diverse vicii de formă, prof. A.C. Cuza a supus ministrului Angelescu confirmarea deciziei Senatului Universitar, astfel că odată intrată în "circuitul birocratic", excluderea lui Corneliu Zelea Codreanu din Universitate a putut fi amânată *sine die*.

Privite retrospectiv, acţiunile lui Corneliu Zelea Codreanu, dincolo de retorica sa violent anticomunistă, par naive şi lipsite de consistenţă. Demn de menţionat este că ulterior, atât el cât şi prof. A.C. Cuza vor încerca să-şi adjudece meritul de a fi "stârpit bolşevismul" în Iaşi. În realitate, documentele de arhivă certifică acest fapt, este meritul dedicaţiei şi profesionalismului cu care agenţii Siguranţei au demontat reţelele comuniste. După Procesul din Dealul Spirii, activitatea comunistă va fi ca şi inexistentă, cu toate că istoriografia comunistă a depus eforturi demne de o cauză mai bună să demonstreze contrariul. Nici din partea cealaltă nu lipsesc exagerările. Corneliu Zelea Codreanu consemnează [26]:

Toate acestea însă mă vor fixa în obiectivul răzbunărilor. Presa jidănească ne atacă. Eu voi riposta violent.

Iar raportul Nr. 10460/17 dec. 1920 [27] al Brigăzii Speciale de Siguranţă Iaşi, vorbeşte chiar despre o eventuală "execuţie" publică a lui Corneliu Zelea Codreanu:

Pe lângă Siguranţă şi alţi reprezentanţi ai autorităţilor actuale, cari vor fi executaţi în Piaţa Unirei, pe lista celor condamnaţi figurează şi un număr de studenţi naţionalişti, ca Popescu, Paulian, Filipescu, Zelea Codreanu etc."- se subînţelege cine erau cei care îl condamnaseră la moarte, dar este cert că afirmaţiile din raport sunt mult exagerate.

---

[24] *Arh. St .Iaşi, Universitatea "Al.I. Cuza". Rectorat,* dos. 976, f. 14.
[25] *Arh. St. Iaşi, Universitatea "Al.I. Cuza". Rectorat,* dos. 977, f. 4-5.
[26] Codreanu, Corneliu Z., *Op. cit.*, p. 38.
[27] *Documente din arhiva C. Z. Codreanu (Dosar 13207 – vol.2),* editate de Victor Roncea în colab. cu Gh. Buzatu - Iaşi, Ed. Tipo Moldova, 2012, p. 470.

09. Anul universitar 1921-1922

Deschiderea festivă la Iaşi a noului an universitar avea să decurgă fără incidente, de această dată fiind însoţită de un serviciu religios. Corneliu Zelea Codreanu notează cu tristeţe că evenimentul nu a avut ecou în Capitală, chestiune oarecum explicabilă, dat fiindcă alte ştiri senzaţionale erau la ordinea zilei, greva foamei declarată de cei 87 de arestaţi socialişti care votaseră afilierea necondiţionată la Internaţionala a III-a, capturarea lui Max Goldstein, autorul atentatului terorist din Senat, dar şi scandalul diplomelor false de la Facultatea de Drept din Iaşi. Nemulţumirile studenţilor au rămas însă aceleaşi, lipsa locurilor la cămine, spaţii insuficiente de studiu, număr mic de burse, etc. Câteva note manuscrise, găsite în arhivele Siguranţei [1], semnate de Directorul General al Contabilităţii, (?) un anume Spirescu, sunt mai mult decât elocvente. Astfel, cheltuielile cu hrana celor 3.767 studenţi din Iaşi pentru exerciţiul financiar 1922 s-au cifrat la 1.740.600 lei, adică sub 2 lei/zi. Pentru comparaţie, ziarul Adevărul în aceeaşi perioadă costa 1 leu. Iar cheltuielile totale cu bursele studenţilor din Iaşi s-au ridicat la 47.800 lei. La toate acestea se adăugau şi vechile probleme, numărul mare de studenţi evrei, proveniţi mai ales din Basarabia, ca şi faptul că aceştia prezentau acte de studii falsificate. Bunăoară, într-o cerere cu data de 29 ian. 1921, adresată rectorului Universităţii din Iaşi, un anume Echil Roisenberg, înscris la Facultatea de Medicină direct în anul IV, fără să fi adus până la acea dată documentele justificative ale primilor trei ani de studiu, pe care el pretinde că i-ar fi făcut la Odesa, cere să fie scutit de examene deoarece "nu posedă îndestulător limba română", solicitând să se prezinte direct la examenele de sfârşit de an [2]. Iar la Universitatea din Cernăuţi, rectorul I. Nistor, academicianul de mai târziu, prin adresa cu nr. 196/7 feb. 1921 [3], îi comunica unui anume M. Bronstein, student la filosofie, că Senatul universitar a decis excluderea acestuia din toate universităţile din România şi predarea dosarului său Parchetului, pentru "folosirea conştientă de documente false". Majoritatea acestora nu erau străini nici de activităţile comuniste subversive, astfel că într-o telegramă din 9 apr. 1921, cu nr. 5090, Siguranţa atrăgea atenţia asupra acestei situaţii [4]:

Căminul studenţilor basarabeni şi în special al evreilor nu sunt decât puternice centre de propagandă comunistă, iar faptul că toţi poartă şapcă rusească dă notă că sunt departe de a nutri sentimente româneşti. Un student evreu a fost prins în ziua de 28. III.921 în momentul când împărţea manifeste prin care îndemnau studenţii la grevă.

Este vorba despre greva de protest faţă de arestarea lui Timotei Marin ca şi a altor studenţi comunişti. Pus faţă în faţă cu această situaţie şi ţinând cont de forţele slabe de care dispunea, micul grup al studenţilor naţionalişti din jurul său, Corneliu Zelea Codreanu a hotărât că cea mai bună soluţie ar fi coagularea tuturor forţelor naţionaliste într-o singură organizaţie care să se opună bolşevismului şi afluxului crescând de

---

[1] *Documente din arhiva C. Z. Codreanu (Dosar 13207 – vol. 2),* editate de Victor Roncea în colab. cu Gh. Buzatu - Iaşi, Ed. Tipo Moldova, 2012, p. 73-76.
[2] *Arh. St. Iaşi, Universitatea "Al.I. Cuza". Rectorat,* dos. 951, f. 23.
[3] Ibidem, dos. 953, f. 143.
[4] Ibidem, dos. 953, f. 110.

studenți evrei în universitățile românești. Faptul că majoritatea evreilor nu aveau nici în clin nici în mânecă cu comunismul a contat extrem de puțin, cât faptul că o bună parte din comuniști erau evrei, de unde și sintagma "iudeo-comunism" sau "iudeo-bolșevism", extrem de prezentă ulterior în scrierile doctrinare legionare. Pentru început, în toamna anului 1920, Corneliu Zelea Codreanu a constituit Cercul studențesc "Ștefan-Vodă", care grupa o parte din studenții naționaliști care-i împărtășeau opiniile, urmărind ca în cursul anului universitar 1921-22 să grupeze și restul de organizații studențești naționaliste într-o singură organizație. Era vizată în special asociația "Avram Iancu" a studenților naționaliști de la Facultatea de Medicină din Iași, condusă de studentul la farmacie Vasile Iașinschi, devenit ulterior comandant legionar, dar și alte organizații studențești mai mici.

Pe tot parcursul anului universitar 1921-1922 a continuat războiul nedeclarat între decanatul Facultății de Drept și Rectorat pe tema măsurii de eliminare din învățământ a studentului Corneliu Zelea Codreanu, provocată de incidentul cu jurnalistul C.R. Ghiulea, redactor la ziarul "Opinia" din Iași. Într-o scrisoare [5] adresată rectorului în funcție, datată 2 iun. 1921, prof. A.C. Cuza expune motivele care l-au determinat să refuze să pună în aplicare decizia rectoratului în această privință. Este vorba despre motivele de fond, dat fiindcă Senatul universitar, din punct de vedere al autorității, era superior decanatului facultății. În esență, în demersul său, prof. A.C. Cuza susține că Senatul universitar nu are motive să se implice în viața extrauniversitară a studenților și că ziaristul C.R. Ghiulea a calomniat grav pe tatăl lui Corneliu Zelea Codreanu, afirmând în concluzie că:

Din punct de vedere național, universitatea nu poate lua apărarea unei prese anarhice, scrisă de străini și înstrăinați, și care lucrează sistematic la zdruncinarea temeliilor statului.

Astfel de cazuri, extrem de frecvente în presa de atunci, se terminau cel mai adesea cu focuri de revolver, mai ales în perioada alegerilor, când calomnii din cele mai grave, comandate cel mai adesea de adversarii politici, curgeau asupra tuturor politicienilor. Justiția era absolut neputincioasă, dat fiindcă totdeauna era invocată "libertatea presei". Trebuie precizat de asemenea că toate aceste calomnii au fost iterate ulterior în procesele intentate lui Corneliu Zelea Codreanu. Că s-au dovedit absolut false nu a mai contat, dovadă fiind faptul că au fost reluate mai apoi de istoriografia comunistă și încă mai sunt reluate pe alocuri și azi de diverși detractori animați de interese obscure. Se pune apoi problema dublei măsuri cu care au fost cântărite faptele. Cu alte cuvinte, Corneliu Zelea Codreanu a fost eliminat pentru o pereche de palme aplicate unui calomniator profesionist, iar un individ precum Timotei Marin era reprimit în Universitate după ce fusese arestat în cursul unei descinderi a Siguranței și după ce în repetate rânduri Siguranța îl atenționase pe rectorul Traian Bratu asupra activității acestuia. Mai mult, rectorul Traian Bratu, împreună cu un grup de profesori "democrați" s-au deplasat la București pentru a depune mărturii favorabile acestuia în procesul intentat "făurarilor Partidului Comunist Român" [6]. Timotei Marin va fi reprimit în universitate după amnistia din 4 iun. 1922 în urma presiunilor exercitate de rectorul Traian Bratu, deși fusese condamnat definitiv pentru "crimă în contra siguranței statului". Mai mult, în cea de-a 61-a zi a "procesului din Dealul Spirii", rectorul Traian Bratu avea să declare în fața Comisarului Regal [7]: *"Știu că avea înclinațiuni spre extrema stângă, socialistă. Am putut însă vedea că mai păstrează încă sâmburele de bun român în el."* Mai târziu, Corneliu Zelea Codreanu avea să consemneze:

Lucrurile nu se opresc aici. Imediat intervine senatul universitar, se întrunește și, fără a mă audia, mă elimină pentru totdeauna din Universitatea ieșeană.(...) Oamenii ordinii și legalității sunt, pentru senatul universitar, comuniștii. Eu, sunt turburătorul acestei ordini [8].

Conflictul declanșat între senatul Universității din Iași și Consiliul Facultății de Drept, pe tema incidentului dintre Corneliu Zelea Codreanu și ziaristul C.R. Ghiulea, avea să continue și în anii următori. Vizibil deranjat de acest conflict, în data de 15 dec. 1921, Codreanu va înainta către Rectorat o cerere [9] de anulare a deciziei de eliminare din Universitate, prin care își exprima regretul pentru acest incident, fără însă a-și recunoaște vreo vină. Rezoluția rectorului D. Călugăreanu a fost : *"I s-a comunicat să vină la Rectorat vineri d.a."* Deoarece, în urma discuției cu rectorul, Codreanu a refuzat să recunoască partea sa de vină în acest incident, sancțiunea nu a fost ridicată, iar consiliul facultății de drept a refuzat în continuare să-i dea curs, astfel că studentul Corneliu Zelea Codreanu a continuat să frecventeze cursurile și să-și dea examenele. În aceste condiții, senatul universității a înaintat cazul Ministerului Instrucțiunii Publice, răspunsul ministerului sosind abia în octombrie 1921. În consecință, până la sfârșitul aceleiași luni, senatul se va întruni de două ori pentru a lua în discuție răspunsul ministerului și pentru a rezolva definitiv "cazul Codreanu" [10]. În data de 4 nov. 1921 a avut loc a treia întrunire a senatului universității, prezidată de noul rector, prof. Traian Bratu, primul punct al ordinii de zi fiind rezolvarea "cazului Codreanu". Dat fiindcă și de această dată reprezentanții Facultății de Drept nu au participat, s-a hotărât din nou să se ceară arbitrajul ministerului în acest caz. Este greu de înțeles perseverența de care a dat dovadă senatul în rezolvarea acestui caz, prin comparație cu cazul studenților comuniști. În realitate, conflictul dintre decanatul Facultății de Drept și Senatul Universității din Iași avea cu totul alte resorturi, iar Corneliu Zelea Codreanu a nimerit cumva la mijloc. Din procesele verbale ale ședințelor senatului rezultă motivul real al conflictului, anume faptul că profesorul de Drept roman, Ion N. Coroi, își avea domiciliul în București, făcând naveta la Iași pentru cursuri, dar și faptul că prof. A.C. Cuza, fiind parlamentar, se împărțea între activitatea didactică la Iași și cea politică, la București. Iar consecințele presiunilor administrative asupra studentului Corneliu Zelea Codreanu erau de natură strict pecuniară, eliminarea din cămin și de la

---

[5] Ibidem, dos. 976, f. 10.

[6] Neagoe, Stelian, *Triumful rațiunii împotriva violenței (Viața universitară ieșană interbelică)*, Ed. Junimea, Iași, 1977, p. 83.

[7] *Ibidem*, p. 87.

[8] Codreanu, Corneliu Z., *Pentru Legionari*, vol. I, Editura Gordian, Timișoara, 1993, p. 38.

[9] *Arh. St. Iași, Universitatea "Al.I. Cuza". Rectorat,* dos. 963, f. 29.

[10] Ibidem, dos. 17/1921, f. 719.

cantina studențească, el putând totuși să-și dea examenele la altă instituție de învățământ superior. Chiar dacă sumele alocate de guvern pentru întreținerea studenților erau derizorii, lipsa lor afecta uneori extrem de mult, marea majoritate a studenților români provenind din familii cu mijloace materiale extrem de reduse. Chiar dacă tatăl său, Ion Zelea Codreanu, era profesor de liceu și parlamentar, situație care îi conferea un anume statut social, întreținerea și școlirea celor șapte copii avea o pondere importantă în bugetul familiei. Dorind să rezolve acest conflict, prof. A.C. Cuza înaintează către rectorul Traian Bratu o întâmpinare a studentului Corneliu Zelea Codreanu, în care acesta cere să fie reprimit în cămin. Cu această ocazie, comunică rectorului și rezultatele la învățătură ale acestuia în anul al II-lea de licență: *"una bilă albă, două bile roșii-albe și una roșie"* [11]. Bilă albă – foarte bine, bilă roșie – albă – bine, bilă roșie – suficient, deci studentul Corneliu Zelea Codreanu trecuse toate examenele. Amânând să ia o decizie în acest sens, rectorul Traian Bratu face încă trei încercări de rezolvare a "cazului Codreanu", convocând senatul universității în 10, 12 și 21 nov. 1921, dar de fiecare dată reprezentanții Facultății de Drept absentează, invocând diverse motive. Rectorul Traian Bratu, dorind să lichideze "focarul de infecții sociale și anarhie" de la Facultatea de Drept din Iași [12], îl convoacă pe Corneliu Zelea Codreanu la rectorat pentru discuții, în două rânduri, convorbiri în care acesta își menține punctul de vedere anterior, astfel că nu se ajunge la nici un rezultat. Acesta va consemna mai târziu [13]:

Conflictul a durat ani de zile, chiar după plecare mea din universitate. Mai târziu, când mi-am luat licența, rectoratul a refuzat să-mi elibereze diploma. Nu mi-a eliberat-o nici până în ziua de azi. Pentru înscrierea în barou și pentru continuarea cursurilor în străinătate m-am servit numai de certificatul eliberat de facultate.

Privind în perspectivă, pare greu de înțeles această atitudine a prof. Traian Bratu, exploatată ulterior de către istoriografia comunistă, ca și îndârjirea sa în rezolvarea acestui "caz Codreanu". Fără a ne lansa în supoziții fără acoperire documentară, se poate spune că acțiunile sale vorbesc de la sine. Membru din 1928 al aripii de stânga a Partidului Național Țărănesc, fără să fi fost neapărat adept al ideilor comuniste, Traian Bratu *"nu se gîndea întîi dacă o acțiune este legală sau nu, ci, înainte de toate, dacă este dreaptă sau nu"* [14]. La fel cum, din toate intervențiile sale, pentru că s-au păstrat cam toate procesele verbale ale reuniunilor senatului Universității din Iași, rezultă o atitudine oarecum "paternalistă" față de problemele studențimii. Indiferent la atitudinea rectorului, protejat de refuzul decanatului facultății de drept de a da curs hotărârii senatului universității, Corneliu Zelea Codreanu va continua să frecventeze cursurile și să-și dea examenele până la absolvirea facultății. În paralel, a continuat să reorganizeze mișcarea studențească pe baze preponderent naționaliste, considerând interesul național mai presus de interesele imediate ale studenților. După ce în prealabil fusese ales președinte al Asociației Studenților în Drept cu o majoritate de 126 de voturi, cu toate că datorită sancțiunii decise anterior de senatul universitar nu fusese confirmat în funcție de Rectorat, în data de 20 (sau 21) mai 1922, Corneliu Zelea Codreanu declară desființat Centrul Studențesc Iași, (asociația studenților din Iași) înființând Asociația Studenților Creștini. Denumirea oficială era de fapt *Asociația studenților români creștini de la Universitatea din Iași*, reunind studenții români naționaliști de la toate facultățile Universității din Iași. Practic, considerând că Centrul studențesc nu reprezintă interesul național, Codreanu a "spart unitatea de monolit a studențimii ieșene", înființând o asociație studențească pe baze naționale. Decizia avea să fie comunicată Rectorului printr-o adresă în data de 8 iun. 1922. Prudent, pentru a nu irita rectoratul, Corneliu Zelea Codreanu nu va semna adresa [15], ea fiind semnată de C. Mădărjac în calitate de președinte și Gh. Dima în calitate de secretar, atașând și statutul asociației. Astfel, Corneliu Zelea Codreanu reușește să concentreze studenții naționaliști într-o singură organizație, prima de acest fel, structurată pe criterii etnice, religioase și politice. Acest fapt rezultă chiar din titulatură, *studenți români*, respectiv ne-evrei – pentru că printre membrii fondatori apar și nume cu rezonanțe ucrainene și rusești, și totodată *creștini*, respectiv ne-comuniști. Este clar că asociația nu avea pretenția de a "confisca" întreaga mișcare studențească, dat fiindcă majoritatea studenților de la universitatea ieșeană erau evrei. Rectoratul a sesizat imediat pericolul împărțirii studenților în două grupări opuse din punct de vedere al interesului național, ca și pericolul apariției de conflicte între acestea, astfel că prin măsuri de natură administrativă a căutat să împiedice această acțiune, în primul rând invocând decizia anterioară de eliminare disciplinară a studentului Corneliu Zelea Codreanu, apoi invocând faptul că întrunirea de constituire a asociației ar fi fost făcută fără aprobarea Rectoratului și în fine, faptul că acesta nu ar fi fost validat de Rectorat în calitate de președinte al Societății Studenților în Drept. Într-un raport [16] extrem de detailat, înaintat ministrului Angelescu, rectorul Traian Bratu face pe larg expunerea întregului "caz Codreanu", subliniind pericolele ce decurg din tergiversarea rezolvării acestuia. În răspunsul său, ministrul Constantin I. Angelescu recomanda să nu se insiste pe aplicarea în mod retroactiv a măsurii disciplinare de eliminare a lui Corneliu Zelea Codreanu. Oricum, toată această corespondență între Rectorat și minister, ca și războiul surd între Rectorat și decanatul facultății de drept nu mai aveau nici un rost, pentru că în iunie 1922 Corneliu Zelea Codreanu și-a susținut cu succes examenul de licență. În momentul în care decanul facultății de drept, profesorul A.C. Cuza a înaintat către rectorat lista licențiaților în sesiunea iunie 1922, acesta, prin adresa prorectorului Constantin Bacaloglu, a restituit dosarul lui Corneliu Zelea Codreanu, urmând ca diploma să-i fie eliberată "după soluționarea definitivă a chestiunii" [17]. A fost prețul plătit pentru atitudinea sa intransigentă față de orice fel de compromis, consecvență care va marca întreaga sa carieră politică ulterioară. Prin decizia nr. 5/13 iul. 1922, Consiliul de Disciplină al Facultății de Drept îi va elibera acestuia o adeverință de licențiat, astfel că pe baza acesteia, în data de 1 sept. 1922, Corneliu Zelea Codreanu

---

[11] Ibidem, dos. 2/1922, f. 528.
[12] Neagoe, Stelian, *Op. cit.*, p. 109.
[13] Codreanu, Corneliu Z., *Op. cit.*, p. 39.
[14] Mangu, Valeriu, *De vorbă cu Iorgu Iordan,* Ed. Minerva, 1982, Seria "Memorialistică", 420 p.
[15] *Arh. St. Iaşi, Universitatea "Al.I. Cuza". Rectorat,* dos. 1002, f. 58.
[16] *Arh. St.Iaşi, Universitatea "Al.I. Cuza".* Registrul cu procesele verbale ale ședințelor Senatului universitar, dos. 13A/1921, f. 49-51.
[17] Ibidem, dos. 2/1922, f. 185.

a fost înscris în corpul de avocați din Jud. Fălciu [18].

În primăvara anului 1922, în calitate de președinte al Societății Studenților în Drept, Corneliu Zelea Codreanu organizează o vizită la Universitatea din Cernăuți. Aici îl cunoaște pe Tudose Popescu [19], președinte al societății "Arboroasa", student la Facultatea de Teologie, care ulterior va deveni unul din membrii fondatori ai Legiunii Arhanghelul Mihail și unul din colaboratorii săi cei mai apropiați. Cu o lună înainte de susținerea examenului de licență, Corneliu Zelea Codreanu a "aranjat", după cum el însuși afirmă, pe un anume Sava Mărgineanu la conducerea Societății Studenților în Drept și pe Ilie Gârneață, de asemenea student la drept, la conducerea Asociației studenților români creștini de la Universitatea din Iași, ultimul fiind și el unul din membrii fondatori ai Legiunii Arhanghelul Mihail. Nu este vorba, așa cum a afirmat ulterior istoriografia comunistă, nici de "promisiuni demagogice", nici de presiuni sau amenințări pentru a fi alese anumite persoane desemnate de Corneliu Zelea Codreanu. Cei doi au fost desemnați de acesta ca fiind cei mai potriviți pentru acest post și având cele mai mari șanse de a fi aleși. Chiar Codreanu afirmă acest lucru, deși neagă valențele democrației "burgheze":

Din punctul de vedere al organizării ne statornicisem pe ideea de şef şi de disciplină. Democraţia era înlăturată, nu din calcule şi nici din convingerea născută pe cale de teorie. Antidemocraţia noi o trăisem din primul moment. Eu am condus mereu. O singură dată în trei ani am fost ales: preşedinte la Societatea Studenţilor în Drept. Tot restul timpului nu m-au ales pe mine şef luptătorii, ci eu mi i-am ales. Niciodată n-am avut comitete şi n-am pus la vot propuneri. Totdeauna însă, când am simţit nevoia, m-am sfătuit cu toţi, dar pe a mea răspundere, am luat singur hotărârea. De aceea, grupul nostru mic era întotdeauna o unitate nezdruncinată. Tabere cu păreri împărţite, majorităţi şi minorităţi, ciocnindu-se între ele pe chestiuni de acţiune sau de teorie, n-au existat [20].

---

[18] *Documente din arhiva C. Z. Codreanu (Dosar 13207 – vol. 1),* editate de Victor Roncea în colab. cu Gh. Buzatu - Iași, Ed. Tipo Moldova, 2012, p. 107.
[19] Codreanu, Corneliu Z., *Op. cit.*, p. 42.
[20] Codreanu, Corneliu Z., *Op. cit.*, p. 55.

10. Mişcarea *numerus clausus*

Nu dispunem de date privind activitatea lui Corneliu Zelea Codreanu în perioada de după examenul de licenţă (iunie 1922) şi toamna lui 1922, când a revenit la Iaşi, după deschiderea noului an universitar. Mai mult ca sigur că mare parte din această perioadă a petrecut-o acasă, în casa părintească din Huşi. Cu toate acestea, deşi îşi terminase studiile, a continuat să fie preocupat de frământările tineretului. Ulterior avea să noteze:

Vara anului 1922 n-a trecut în linişte. Pe scena teatrelor naţionale româneşti sau comunale din oraşele moldovene încep să se joace în idiş piese jidăneşti de către trupa Kanapof. Tineretul nostru a considerat aceasta ca o primejdie, pentru că a văzut un început de înstrăinare a acestei instituţii menite să facă educaţie naţională şi morală poporului român.(...) Această luptă a fost continuată în toate oraşele: la Huşi, Vaslui, Bârlad, Botoşani, Paşcani etc., de grupul studenţilor ieşeni ajutaţi pretutindeni de elevii de liceu. Ei pătrundeau în sălile pline de jidani, aruncând peste artiştii satanei cu tot ce le cădea în mână şi alungându-i astfel de pe scena românească [1].

La Iaşi, anul universitar 1922-1923 avea să debuteze în 22 oct. 1922 din nou cu un conflict între studenţii naţionalişti şi Senatul universitar care decisese ca deschiderea noului an să se facă cu o slujbă religioasă la Mitropolie şi nu în Aula Universităţii, aşa cum era tradiţia. În petiţia lor, cei aproximativ trei sute de semnatari subliniau:

Cerem aceasta întrucât e o tradiţie păstrată de studenţime din generaţie în generaţie şi chiar caracterul religios al acestui serviciu e ca să se celebreze în chiar localul sub al cărui acoperământ se va desfăşura activitatea noastră [2].

Nu dispunem de informaţii privind modul în care a înţeles Rectoratul să satisfacă cererea celor trei sute de studenţi. Cert este că astfel de încercări de a elimina serviciul religios din învăţământul universitar generau întotdeauna protestul studenţilor naţionalişti. În toamna aceluiaşi an, Corneliu Zelea Codreanu hotărăşte să continue studiile de economie politică în Germania. Problema era că nu avea, după propria mărturisire, "nici bani, nici haine", astfel că a fost nevoit să apeleze la "camarazi" [3]. Afirmaţia pare oarecum bizară, dat fiindcă tatăl său, prof. Ion Zelea Codreanu, în calitate de deputat, dispunea de mijloace materiale suficiente. Răspunsul îl aflăm dintr-o notă informativă a unui agent, datată 7 nov. 1922, adresată Serviciului Special de Siguranţă, despre plecarea lui Corneliu Zelea Codreanu spre Berlin, cu paşaport obţinut la biroul din Fălticeni, *"pentru a studia organizarea acţiunei antisemite de către studenţimea germană"* [4], pentru care a primit suma de 8.000 de lei, strânsă prin cotizarea studen-

---

[1] Codreanu, Corneliu Z., *Pentru legionari*, vol. I, Editura Gordian, Timişoara, 1993, p. 55.
[2] *Arh. St. Iaşi, Universitatea "Al.I. Cuza". Rectorat,* dos. 1000, f. 425.
[3] Codreanu, Corneliu Z., *Op. cit.*, p. 57.
[4] *Documente din arhiva C. Z. Codreanu (Dosar 11784 – vol. 2),* editate de Victor Roncea în colab. cu Gh. Buzatu - Iași, Ed. Tipo Moldova, 2012, p. 13.

ţilor naţionalişti. Banii erau de fapt împrumutaţi de la ing. Grigore Bejan, un antreprenor înstărit care sprijinea mişcarea naţionalistă, studenţii urmând să înapoieze aceşti bani treptat, în măsura posibilităţilor. Nota informativă precizează de asemenea că Ion Zelea Codreanu nu a fost de acord cu plecarea fiului său la Berlin, în consecinţă – deşi dispunea de mijloace financiare, a refuzat să-i asigure susţinerea materială. Codreanu afirmă că a terminat repede aceşti bani – chestiune care ridică unele semne de întrebare. Deşi în 1922 leul 1916 se devalorizase de cca. 22 de ori, suma nu era totuşi neglijabilă, azi reprezentând cca. 600 €, ţinând cont că, în aceeaşi perioadă, guvernul aloca pentru hrana zilnică a unui student 2 lei/zi. În consecinţă, suma de 8.000 lei ar fi trebuit să-i ajungă pentru cel puţin câteva luni. Problema este că în acea perioadă, pentru ameliorarea cursului leului, traficul de valută era strict interzis. Pentru deplasările în afara ţării sumele în lei trebuiau schimbate în mod obligatoriu în monedă străină la cursul oficial. Tocmai în acea perioadă, Germania a fost acuzată că nu-şi plăteşte datoriile de război la timp, drept care trupele franceze şi belgiene au ocupat bazinul Ruhr-ului, o zonă puternic industrializată. În consecinţă, în Germania a început o inflaţie galopantă, cum nu se mai văzuse în istorie până atunci. Dacă în oct. 1922, data posibilă a sosirii lui Codreanu în Germania, o pâine costa 3,08 mărci, (cca. 6,30 lei, în realitate, pe piaţa liberă, preţul era de cel puţin 10 ori mai mare) după numai un an aceasta avea să coste cca. 42 miliarde (sic!) de mărci. În aceste condiţii, este clar unde şi cum s-au "evaporat" cei 8.000 lei, schimbaţi în mărci germane la cursul oficial de 2lei/1RM. Corneliu Zelea Codreanu prezintă foarte plastic situaţia dramatică în care se găsea pe atunci Germania:

Rănile lăsate de războiul care se terminase de curând şi de înfrângere, sângerau. Mizeria materială se întindea peste Berlin şi peste restul ţării, deopotrivă. În ultimul timp fusese ocupată şi Valea Ruhrului, un însemnat centru de bogăţie. Asistam la prăbuşirea vertiginoasă şi catastrofală a mărcii. Lipsă de pâine, lipsă de alimente, lipsă de lucru prin cartierele muncitoreşti. Sute de copii acostau lumea pe stradă, cerând ajutor. Căderea mărcii aruncă în aceeaşi mizerie şi aristocraţia germană. Oameni care avuseseră bani, în câteva zile nu mai aveau nimic. Cei cu pământuri şi imobile care şi le vânduseră atraşi de mirajul unui mare preţ, numai în câteva săptămâni rămâneau săraci. Capitalurile jidăneşti din ţară şi străinătate făceau afaceri colosale. Cu câteva sute de dolari, deţinătorii de valută forte deveneau proprietari ai unor imobile uriaşe de câte 50 de apartamente. Samsarii mişunau pe toate străzile, dând lovituri formidabile[5].

Într-o altă notă informativă[6], a "agentului special nr. 967", datând din 23 nov. 1922, se menţionează câteva aspecte ale mişcărilor de stradă din Berlin, relevate de către Corneliu Zelea Codreanu într-o scrisoare adresată unui anume Iulian Sârbu, student naţionalist, chestiuni pe care acesta le menţionase într-o convorbire cu agentul Siguranţei, dovadă că acest serviciu secret se interesa tot mai mult de activitatea lui Codreanu. Este clar că în condiţiile date nici nu mai putea fi vorba de continuarea studii-

---

[5] Codreanu, Corneliu Z., *Op. cit.*, p. 57.

[6] *Documente din arhiva C. Z. Codreanu (Dosar 11784 – vol. 2),* editate de Victor Roncea în colab. cu Gh. Buzatu - Iaşi, Ed. Tipo Moldova, 2012, p. 19.

lor, lipsurile materiale determinându-l pe Corneliu Zelea Codreanu să se mute la Jena, unde viaţa era ceva mai ieftină. Concomitent, pentru a se întreţine, încearcă să se apuce de comerţ cu produse alimentare, încercare ridiculizată ulterior de detractorii săi. Nu cunoaştem data la care, determinat de lipsurile materiale tot mai acute, s-a întors în ţară, cert este că la începutul lui dec. 1922 se găsea încă la Jena. Ulterior, o notă informativă[7] a Siguranţei semnalează prezenţa acestuia la Galaţi, în data de 30 dec. 1922, unde ar fi "întreţinut agitaţii", alături de un anume Virgiliu Soare, avocat. În consecinţă, întoarcerea sa în ţară s-a produs în a doua jumătate a lunii dec. 1922, deşi în cursul unui interogatoriu luat acestuia în 31 oct. 1923, Codreanu va afirma că aceasta s-ar fi produs de fapt în cursul lunii feb. 1923. În timp ce se găsea în Germania, tensiunile acumulate în rândul studenţilor creştini aveau să genereze manifestări violente. În mod paradoxal, scânteia avea să se aprindă la Cluj, centru universitar cu un număr mai mic de studenţi evrei decât Iaşi sau Bucureşti. În data de 29 nov. 1922, la Institutul de Anatomie al Facultăţii de Medicină din Cluj a fost adus în sala de disecţie cadavrul unui evreu. În momentul în care studenţii medicinişti evrei au constatat acest fapt, au părăsit revoltaţi sala de disecţie, solicitând predarea imediată a cadavrului comunităţii evreieşti pentru a fi înhumat[8]. 29 nov. este data pe care o dă articolul din ziarul "Înfrăţirea". Reclamaţia studenţilor creştini şi răspunsul rectoratului ne îndreptăţesc să credem că incidentul s-a produs în data de 27 sau 28 nov. Ca reacţie la atitudinea colegilor lor evrei, studenţii medicinişti creştini, nu numai cei români, ci şi cei câţiva saşi şi maghiari, au refuzat să mai intre în sala de disecţie până ce această problemă nu va fi rezolvată. Articolul din "Înfrăţirea" relevă şi el marea disproporţie între numărul studenţilor evrei - 150, şi cei creştini, doar 60, în anul I al Facultăţii de Medicină din Cluj. Adevărul este că această chestiune a cadavrelor pentru disecţie a fost doar scânteia care a aprins conflictul, care avea cauze mult mai adânci. Astfel, cu numai câteva zile înainte de acest incident, în data de 17 nov. 1922, Societatea Studenţilor în Medicină din Cluj înaintase către decanat un memoriu în 5 puncte[9], înregistrat sub nr. 99/1922, memoriu prin care se cerea:

-limitarea numărului de studenţi în conformitate cu "capacitatea didactică",
-respect faţă de folosirea limbii oficiale în facultate,
-exmatricularea imediată a studenţilor evrei eliminaţi pentru diverse motive din instituţii de învăţământ superior străine,
-examene de diferenţă pentru studenţii evrei veniţi de la facultăţi străine,
-un minim examen privind verificarea cunoştinţelor de anatomie din liceu la înscrierea la facultatea de medicină.

Apreciate recent drept "antisemite", aceste cereri ale studenţilor din Cluj apar ca perfect îndreptăţite în lumina documentelor de arhivă. Numeroase sesizări ale Siguranţei, rectoratului şi societăţilor studenţeşti privind utilizarea de certificate de studii false şi utilizarea ostentativă a limbii maghiare şi idiş în prezenţa studenţilor români atestă acest fapt[10]. Incidentul din sala de disecţie de la Facultatea de Medicină din

---

[7] *Ibidem, (Dosar 13207 – vol. 2)*, p. 476.

[8] *Conflictul studenţesc de la Universitatea din Cluj* , în "Înfrăţirea", Cluj, an III, nr. 671, 30 noiembrie 1922, p. 2.

[9] *Arh. St. Cluj, Institutul de medicină şi farmacie din Cluj,* fond 650, pachet 6, dos. 30, doc. 1350.

Cluj avea să determine pe studenții creștini ai anului I să adreseze decanului în data de 28 nov. 1922 un nou memoriu [11] în care solicitau intervenția Consiliului profesoral către comunitatea evreiască pentru a asigura un număr de cadavre pentru disecție, proporțional cu ponderea studenților evrei, în caz contrar fiind hotărâți să interzică accesul acestora în sala de disecție. Aparent minor, acest incident a provocat o adevărată reacție în lanț. Protestului studenților medicinişti din anul I i s-au raliat și studenții creștini din anii superiori, dar și studenți de la alte facultăți, protest care a degenerat într-o serie de alte incidente violente, inclusiv ciocniri între studenții creștini și cei evrei. De asemenea, a fost "devastată" redacția ziarului "Új Kelet", de orientare sionistă, care prezentase în mod distorsionat incidentul. Presa centrală de stânga, "Adevărul" în special, a "turnat gaz peste foc", exagerând cu bună știință incidentele de la Cluj. Note nesemnate din 1, 2, 3 și 4 decembrie vorbesc despre "barbariile de la Cluj", o studentă medicinistă evreică "pălmuită", un student evreu (Rosner) sublocotenent [12] (?) omorât, "fondurile de la Joint" jefuite, etc. În numerele din zilele următoare Adevărul va fi nevoit să recunoască că studentul omorât a fost doar rănit, că studenta pălmuită era de fapt română, etc. Semnificativ este faptul că în toate relatările se vorbește despre studenți români agresori, deși la aceste acțiuni au participat și studenți creștini maghiari și sași. În numerele din zilele următoare se va releva creșterea antisemitismului ocazionată de venirea la putere a "noului guvern", de creșterea curentului antisemit pe plan internațional, etc., dar despre problemele extrem de concrete ridicate de studenții creștini ai Facultății de Medicină din Cluj, la fel de grave, dacă nu chiar mai grave în toate centrele universitare, nici un cuvânt. De asemenea, în numărul din 3 dec. 1922 se afirmă că studenții clujeni ar fi cerut instituirea *numerus clausus*, deși aceștia nu ceruseră instituirea acestui principiu. În numărul din 4 dec. 1922 se va vedea de fapt că acel sublocotenent Rosner îi atacase cu sabia pe studenții creștini care protestau pașnic, că nu a fost nici măcar rănit, ci doar pus pe fugă de protestatari, că la căminul studenților evrei nu a fost nimeni agresat, etc., iar într-un interviu acordat unui anume "Cronicarul", primul ministru Vaida-Voevod va deplânge reacțiile antiromânești din presa britanică și americană la adresa *"barbariei românilor"* [13]. Câteva cuvinte acum despre principiul *numerus clausus*, deoarece persistă încă o anumită confuzie privind înțelesul și conotațiile acestuia, fără a mai vorbi de așa-zisul său conținut antisemit.

Numerus clausus – în latină, număr "închis" – care nu mai poate fi schimbat – reprezintă un principiu utilizat pentru a limita în general numărul de studenți care studiază la o anumită universitate sau disciplină academică, atunci când acesta este disproporționat față de cererea de pe piața muncii. Dicționarul Merriam-Webster defi-

---

[10] Năstasă, Lucian (editor), *Antisemitismul universitar în România (1919-1939)*, Ed. Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2011, ISBN 978-606-92744-5-3, ISBN 978-973-26-1037-4.

[11] *Arh. St. Cluj, Institutul de medicină și farmacie din Cluj,* fond 650, pachet 6, dos. 30, nepaginat.

[12] *Vandalismele antisemite dela Cluj* și *Barbariile dela Cluj*, în Adevărul, Anul XXXV, nr. 11881, Vineri 1 dec. 1922, p. 3 și 1.

[13] *Lumea politică și turburările dela Cluj*, în Adevărul, Anul XXXV, nr. 11884, Luni 4 dec. 1922, p. 3.

nește *numerus clausus* ca fiind numărul maximal sau procentul maximal de persoane (aparținând unei anumite rase sau etnii) care pot fi admise într-o instituție academică. În prezent, acest principiu se aplică în mod curent în majoritatea țărilor europene pentru a limita numărul studenților la anumite discipline extrem de "populare", precum stomatologia, ginecologia, farmacia, managementul afacerilor, etc., chestiune impusă și pentru a proteja respectivele ocupații. Noțiunea în sine a căpătat valențe antisemite în 1920, odată cu adoptarea acestui principiu printr-o lege specifică în Ungaria. Deși nu-i privea în mod explicit pe studenții evrei care, la fel ca în România, erau în număr disproporționat de mare în raport cu restul studenților, se consideră că a fost de fapt prima lege antisemită. Trebuie menționat că acest principiu, fără să fi fost legiferat, privindu-i în mod explicit pe evrei și pe persoanele de culoare, sub diverse forme, s-a aplicat în majoritatea universităților americane de elită până în anii '50 ai secolului 20. În urma incidentelor produse la Cluj, încă înainte ca presa centrală de stânga să relateze în mod distorsionat aceste incidente, dar mai ales în urma memoriilor înaintate de studenții creștini, Consiliul Facultății de Medicină din Cluj s-a reunit în data de 29 nov. 1922 pentru a examina cererile studenților. Comunicatul [14] adresat studenților nu a răspuns însă precis, cu măsuri concrete pentru cele cinci puncte ale memoriului, fiind anunțate sancțiuni disciplinare contra studenților care "jignesc sentimentul național", invitând totodată studenții creștini revoltați să "reintre în legalitate". De asemenea, deplângea violențele, promițând luarea în discuție a cererilor studenților. În data de 30 nov. 1922, sub influența relatărilor distorsionate din "Adevărul", deputatul evreu Adolphe Stern va adresa o interpelare Ministrului de Interne și celui al Instrucțiunii Publice, cerând să i se comunice măsurile luate pentru "siguranța populației evreiești din Cluj" [15]. O întrebare în același sens va adresa și deputatul maghiar József Sándor, precizând că timp de patru decenii cât a "lucrat la înaintarea și ridicarea Clujului" nu au existat astfel de incidente. Amândoi deputații au interpretat aceste tulburări ca antisemite, fără a lua în considerație cererile studenților, extrem de precis exprimate în memoriul adresat conducerii facultății. De altfel, în nici o dezbatere a Camerei Deputaților nu s-a luat în discuție numărul extrem de mare de studenți evrei din centrele universitare românești. În ceea ce privește "problema cadavrelor", într-o adresă [16] înaintată rectorului universității clujene, președintele comunității israelite din Cluj, Tischler Mór, (Mori sau Mauriciu) precizează clar lipsa de obiecții a comunității față de utilizarea cadavrelor evreiești nereclamate de rude, pentru studiu, în consecință, incidentul din sala de disecție a Institutului de Anatomie din Cluj apare ca o provocare la adresa studenților creștini. Trebuie precizat că acest incident nu a fost singular, au fost mai multe, în toate centrele universitare, astfel încât Wilhelm Filderman, președintele Federației Uniunilor Comunităților Evreiești din România, în 1925, atunci când "problema cadavrelor" pare să fi atins apogeul, își va lua angajamentul să asigure cadavrele necesare pentru disecții, chestiune care nu a fost niciodata-

---

[14] *Arh. St. Cluj, Institutul de medicină și farmacie din Cluj,* fond 650, pachet 6, dos. 30, nepaginat.

[15] *Arh. St. București, Ministerul Instrucțiunii Publice. Direcția Învățământului Superior,* dos. 518/1922, f. 48.

[16] *Arh. St. Cluj, Institutul de medicină și farmacie din Cluj,* fond 650, pachet 6, dos. 30.

tă rezolvată. Să mai precizăm că această problemă s-a pus și în Polonia, dar și în alte țări europene în perioada interbelică. Dincolo de această problemă, un pretext mai degrabă, rămâneau cele reale, care n-au fost rezolvate niciodată, nici în perioada interbelică, și putem spune clar că nici după aceea, respectiv numărul mare de studenți evrei din mediul universitar românesc și adeziunea acestora la ideologia comunistă. Mai mult, în perioada comunistă, cu precădere până prin anii '60, din considerente impuse de "lupta de clasă", s-a aplicat un principiu de tip *numerus clausus* specific, respectiv restricționarea accesului la studii medii și superioare condiționat de "origine sănătoasă" a candidaților români, evreii fiind din nou favorizați, în calitate de *victime ale Holocaustului*. Problema avea să fie rezolvată abia după plecarea în masă a evreilor din România, odată cu înrăutățirea condițiilor de trai datorată politicilor economice ale regimului comunist, dar și datorită limitării numărului de activiști evrei în aparatul de partid. Pentru unele specialități, precum filosofia și dreptul, aplicarea acestui principiu a continuat până la prăbușirea sistemului comunist în 1989.

La Cluj, dat fiindcă cerințele studenților n-au fost luate în considerare, factorii de răspundere, ca și ministerul de altfel, evitând să ia măsuri concrete, studenții creștini au continuat agitațiile. În cursul unei adunări a reprezentanților studențimii creștine clujene din data de 2 dec. 1922 s-a hotărât înaintarea unui nou memoriu către Rectorat. O propunere de afiliere la Liga Antisemită din Iași, condusă de către prof. A.C. Cuza și prof. dr. N.C. Paulescu, a fost respinsă de către delegații studenților [17]. Adevărul din 6 dec. 1922, citând ziarul "Keleti Ujsag" din Cluj, pune tulburările studențești pe seama "organizațiilor iredentiste", de asemenea anunță că studenții evrei au fost împiedicați de către cei creștini să asiste la cursuri, că aceștia din urmă ar fi cerut aplicarea *numerus clausus* care să limiteze ponderea studenților evrei la 6%, anunțând totodată reapariția ziarului "Új Kelet", dovadă că distrugerea sediului și a tipografiei acestuia n-a fost atât de totală pe cât anunța numărul din 1 dec. 1922 al Adevărului [18]. Curios este modul în care se insistă pe ideea că studenții creștini ar fi cerut aplicarea principiului *numerus clausus*, deși aceștia ceruseră textual doar *"limitarea numărului de studenți în conformitate cu capacitatea didactică"*, fără a preciza dacă această limitare se referă doar la studenții evrei. De asemenea, ziarul afirmă că studenții evrei au părăsit *in corpore* cursurile în momentul în care un student român le-ar fi cerut să plece. Este greu de înțeles cum au putut fi împiedicați aceștia să participe la cursuri de către un număr de studenți creștini, aflați în evidentă minoritate numerică, afară doar de cazul în care primii au dorit să demonstreze cât sunt de persecutați. Ca urmare a faptului că studenții creștini au insistat cu cererile lor, Senatul Universității din Cluj s-a reunit din nou în data de 7 dec. 1922, în urma ședinței fiind emis un comunicat care în principal, enumeră câteva măsuri de extindere a centrului universitar Cluj, mărirea localurilor existente și construirea de alte localuri noi, crearea de noi cămine studențești, etc. promisiuni care în anii următori vor fi onorate doar în mică măsură. În ceea ce privește chestiunile principale cerute de studenți, s-a promis introducerea *numerus clausus* pentru studenții străini, deși în memoriul lor studenții nu ceruseră

---

[17] *Ancheta dezordinelor de la Cluj*, în Adevărul, Anul XXXV, nr. 11885, Marți 5 dec. 1922, p. 4.

[18] *Mișcările din Cluj se accentuiază*, semnat Vescan, în Adevărul, Anul XXXV, nr. 11886, Miercuri 6 dec. 1922, p. 2.

acest lucru și "admiterea în măsura numărului de locuri disponibile în baza unui regulament care se va elabora" [19]. Se promitea de asemenea rezolvarea "chestiunii cadavrelor", ca și cum aceasta ar fi fost problema principală. Nici vorbă despre examen de admitere, despre exmatricularea studenților eliminați din alte institute de învățământ superior, examene de diferență corecte, pentru că este clar că acestea ar fi limitat și ele numărul de studenți evrei. Cât despre *numerus clausus* de care s-a făcut atâta caz, deși nu fusese cerut, dacă ar fi fost instituit, el s-ar fi aplicat în aceeași măsură și studenților maghiari, ca și celor sași. În realitate însă, nu era cazul, deoarece, deși în general dispuneau de mijloace materiale suficiente, ponderea studenților maghiari și sași era mai mică decât ponderea lor numerică în cadrul populației statului român.

În zilele următoare, agitațiile studenților aveau să se extindă și în alte centre universitare. La București, în seara zilei de 5 dec. 1922, după ce s-a luat cina la cantina studențească din str. Imprimeriei, (azi, Splaiul Independenței nr. 46) a avut loc o scurtă adunare în care mai mulți lideri ai studenților au criticat modul în care ziarul "Mântuirea" prezentase distorsionat protestele de la Cluj, fiind vizate și ziarele de stânga din Sărindar, "Adevărul", "Dimineața" și "Lupta". După o manifestație de simpatie în fața redacției ziarului "Universul", (str. Brezoianu nr. 23) studenții s-au deplasat la redacția ziarului "Mântuirea", unde au smuls firma, apoi la tipografie, (str. Paris) unde au spart geamurile. Apoi au continuat cu manifestația în str. Sărindar [20] la sediile ziarelor de stânga, spărgând și un geam la sediul ziarului Adevărul. Pe pag. 4, un alt articol nesemnat precizează că au fost de fapt mai multe geamuri sparte, cerând totodată studenților să manifeste respect față de "libertatea presei". În seara zilei următoare vor avea loc proteste studențești în Iași, fiind atacate redacțiile ziarelor "Opinia" și "Lumea". Ca de obicei, în relatările din "Adevărul" este incriminat guvernul, care s-ar fi folosit de această "diversiune" pentru a camufla incapacitatea sa de a rezolva problemele țării, este acuzat A.C. Cuza în calitate de instigator, este ridicată din nou "chestiunea cadavrelor" și de asemenea, se atrage atenția că marea răscoală țărănească din 1907 a debutat tot cu tulburări "antisemite", dar nu se suflă un cuvânt despre cererile studenților, exprimate extrem de clar în cele 5 puncte ale memoriului din 17 nov. 1922 [21]. Adevărul din 8 dec. 1922 relatează despre întrunirea studenților creștini din Cluj de la centrul "Petru Maior" [22], neautorizată de Rectorat, adunare la care s-a anunțat solidarizarea studenților germani cu acțiunea celor români, a fost anunțată sosirea unei delegații a studenților bucureșteni, solidari cu cei clujeni, de asemenea s-a hotărât să se continue acțiunea de protest în "chestiunea cadavrelor". Nici vorbă deci despre *numerus clausus*, problemă ce va fi pusă ulterior, pe măsură ce mișcarea se va radicaliza. În același număr este publicată declarația reprezentanților studenților din București care precizează că protestul studenților la redacția ziarului "Mântuirea" a fost pașnic, el degenerând în violențe abia după ce un student a

---

[19] *Arh. St. Cluj, Universitatea "Regele Ferdinand I"*, fond 798, dos. 393, f. 26-27.

[20] *Manifestația studențească de aseară*, nesemnat, în Adevărul, nr. 11886, an XXXV, 6 dec. 1922, p. 3.

[21] *Tulburări antisemite din țară – Noui și grave dezordine la Iași*, nesemnat, în Adevărul, nr. 11887, an XXXV, 7 dec. 1922, p. 4.

[22] *Ce se petrece la Cluj*, nesemnat, în Adevărul, nr. 11888, an XXXV, 8 dec. 1922, p. 2.

fost lovit în cap de un obiect aruncat de la una din ferestrele superioare ale redacției. În data de 9 dec. 1922, cu titluri și subtitluri incendiare [23], ziarul Adevărul, sub titlul incitant *Incidentul dela Facultatea de Medicină*, citează o scrisoare a prof. dr. Toma Ionescu, decanul facultății, adresată directorului cotidianului, în care anunță un acord între studenții creștini și evrei, în care primii regretă protestele și incidentele produse, iar ultimii, campania de presă contra primilor. În continuare, ziarul precizează că în seara zilei precedente, (8 dec. 1922, orele 8, 30) ar fi avut loc o nouă întrunire a studenților medicinești, în care aceștia și-au manifestat dezaprobarea față de acest acord, subliniind că încheierea acestuia nu s-a făcut cu acordul tuturor studenților. La întrunire a participat și dr. Minovici, care a sfătuit pe studenți "să aibă răbdare", revenind asupra chestiunii *numerus clausus*, chestiune care ar fi fost ridicată de către unul din liderii studenților, un anume Simionescu, arătând că acest principiu nu poate fi aplicat atâta vreme cât țara are nevoie de 10.000 de medici. A fost anunțată o întrunire similară a studenților de la litere, urmând a doua zi, sâmbătă, 9 dec. 1922, întrunirea studenților de la drept, pentru ca duminică, 10 dec. 1922, să aibă loc o adunare generală a tuturor organizațiilor studenților creștini. Aceeași contradicție, între ceea ce au cerut de fapt studenții și ceea ce se pretinde că ar fi cerut, ne referim la aplicarea *numerus clausus* pentru studenții evrei, avea să fie prezentă și în numerele următoare ale ziarului. Astfel, în numărul din 10 dec. 1922, sub titlul *Agitațiile studențești din țară – Conflictul dela Cluj spre aplanare*, se afirmă printre altele că în urma înțelegerii dintre rectorul Universității din Cluj, prof. dr. Iacob Iacobovici, și ministrul Instrucțiunii Publice, dr. Constantin Angelescu, s-a hotărât să nu se admită *"numerus clausus cerut de studenți față de studenții evrei"*, în timp ce în articolul următor din același grupaj, intitulat *Revendicările studenților – delegații lor la ministerul instrucțiunei*, nu se pomenește absolut nimic despre *numerus clausus* printre revendicările înaintate de către delegații studenților [24]. Adevărul din data de 12 dec. 1922 publică un amplu reportaj de la întrunirea reprezentanților tuturor organizațiilor studențești din țară, întrunire ce avusese loc cu două zile mai înainte, duminică 10 dec. 1922, în marele amfiteatru al Facultății de Medicină din București. În mod inexplicabil, ziarul anunță această importantă întrunire abia după două zile. În grupajul de articole cu această tematică [25] este relatată cuvântarea d-lui Climescu, președintele studenților medicinești, în care acesta dă citire memoriului elaborat de către toate societățile studențești. În ceea ce privește aplicarea principiului *numerus clausus*, memoriul precizează :

***Legile noastre nu îngăduie numerus clausus**; cetățenii români au cu toții aceleași*

---

[23] *Turburările antisemite din țară – Dezordinele de la Iași – Ministrul Instrucțiunei poartă răspunderea lor – spune marele Colegiu universitar – Primul ministru pentru cele mai energice măsuri de represiune*, nesemnat, în Adevărul, nr. 11889, an XXXV, 9 dec. 1922, p. 4.

[24] *Agitațiile studențești din țară – Conflictul dela Cluj spre aplanare, Revendicările studenților – delegații lor la ministerul instrucțiunei,* nesemnat, în Adevărul, nr. 11890, an XXXV, 10 dec. 1922, p. 4.

[25] *Agitațiile studențești din țară – Întrunirea dela facultatea de medicină – Moțiunea votată – Manifestația pe stradă,* în Adevărul, nr. 11892, an XXXV, 12 dec. 1922, p. 3.

drepturi. Constituția – mama legilor – dă drepturi egale tuturor cetățenilor acestei țări. Numai dacă s-ar modifica legea în Parlament - am putea cere numerus clausus.

Ulterior, considerând că în ziua de 10 dec. 1922 a fost începută lupta pentru impunerea *numerus clausus*, zi în care totodată ar fi fost obținută o mare victorie a studențimii, Asociația Studenților Creștini va solicita Rectorului Universității din Iași, prin adresa nr. 332/28 nov. 1924, instituirea sărbătorii studențimii române în această zi:

În ziua de 10 decembrie 1924 se împlinesc 3 ani de când studențimea română a început o luptă având de scop Numerus clausus, ca măsură de apărare a clasei dirigente de elementele străine, care au invadat-o și care, prin situația materială superioară nouă și prin alte însușiri specifice, tind să o înăbușe, formând-o numai din sânul lor, pentru ca astfel să poată deveni conducătorii neamului românesc [26].

De asemenea, ceva mai târziu, și Mișcarea Legionară va încerca să-și "adjudece" această zi, conferindu-i valențe de simbol al luptei studenților naționaliști contra elementelor evreiești din universități.

Privind în perspectivă, în lumina documentelor de arhivă, se ridică o serie de semne de întrebare. Deși a fost permanent acuzat drept principalul instigator al protestelor studențești, rolul prof. A.C. Cuza a fost minor. Meritul principal în organizarea acestor proteste revine asociațiilor studenților naționaliști, în principal celor de la Facultatea de Medicină din Cluj, apoi celor din București și Iași și în fine asociațiilor studenților în drept, litere și științe. Aportul studenților de la Politehnică, medicină veterinară, agronomie, arte și din învățământul militar superior a fost minor, numărul de studenți de la aceste specializări fiind mai redus. Deși nu a fost niciodată oficializată, această zi a intrat în istoria Mișcării Legionare ca o mare victorie a studențimii naționaliste. O parte din participanții la această mișcare vor adera ulterior la Mișcarea Legionară, dar și la Liga Apărării Național Creștine, înființată de către prof. A.C. Cuza în 4 mart. 1923, constituind ceea ce s-a numit ulterior "Generația de la 1922". Prima întrebare care se pune este dacă realmente această zi reprezintă o mare victorie. Analizând Moțiunea generală adoptată în acea zi de către delegații organizațiilor studențești din toate centrele universitare vedem că nici unul din din obiectivele precizate în cele 7 puncte programatice nu a fost atins. (Corneliu Zelea Codreanu afirmă că ar fi fost zece puncte [27].) Moțiunea este citată integral în ziarul Adevărul din 12 dec. 1922 [28]. La primul punct se precizează că **mișcarea studențească nu are un caracter antisemit**, singura ei țintă fiind rezolvarea unor probleme stringente ale studențimii. Punctul al doilea este cel mai important, în cadrul acestuia cerându-se limitarea numărului de studenți străini, (fiind vizați în primul rând evreii) și examene riguroase de echivalare a studiilor liceale și universitare, admiterea în universități a "concetățenilor nenaționali" – adică cei aparținând minorităților naționale (fiind vizați în special evrei,) proporțional cu ponderea numerică a populațiilor pe care le reprezintă – în conse-

---

[26] *Arh. St. Iași, Universitatea "Al.I. Cuza". Rectorat,* dos. 1057, f. 17-18.

[27] Codreanu, Corneliu Z., *Op. cit.*, p. 64.

[28] *Agitațiile studențești din țară – Întrunirea dela facultatea de medicină – Moțiunea votată – Moțiunea generală,* în Adevărul, nr. 11892, an XXXV, 12 dec. 1922, p. 3.

cință, se cerea *numerus clausus*, chiar dacă nu era enunțat ca atare, și încurajarea studenților români prin burse, înființarea de cămine și cantine și extinderea localurilor de studiu (laboratoare, biblioteci, etc...) La punctul trei se cerea ca studenții medicinești evrei să facă practică anatomică numai pe cadavre de coreligionari. Ultimele patru puncte erau fie irealizabile, (desființarea ziarului "Mântuirea", sancțiuni contra presei care a prezentat distorsionat protestele studenților și încetarea urmăririi penale contra studenților care comiseseră diverse delicte penale în cursul manifestațiilor de protest) sau nu constituiau doleanțe în adevăratul sens al cuvântului - (declarație de condamnare a exceselor din timpul protestelor și cerere de prindere și condamnare a provocatorilor.) Privind retrospectiv, nici una din aceste cereri nu a fost satisfăcută, nici atunci, nici ulterior. În special punctul al doilea, cel principal, aplicarea *numerus clausus*. Analizând documentele din epocă, și nu sunt puține, vedem că el a apărut în mod oficial pentru prima dată în textul acestei moțiuni, aplicarea lui nefiind reclamată în mod oficial până atunci. Nu au fost găsite documente oficiale provenind de la asociațiile studențești, nici afișe sau manifeste care să ceară aplicarea acestui principiu, nici enunțat ca atare, nici descris prin efecte. Este posibil ca el să fi fost impus de către delegații radicali la întrunirea din 10 dec. 1922, marea masă a studenților fiind pusă în fața faptului împlinit. Pentru marea majoritate a studenților români era clar că limitarea prin măsuri administrative a numărului de studenți evrei în universități, fără încurajarea elementului autohton, prin acordarea de burse, locuri la cămin și cantine, facilități de transport, nu avea cum să rezolve problema, pentru că marea parte a studenților evrei, dispunând de mijloace materiale superioare, putea foarte bine să-și termine studiile în străinătate, urmând să se întoarcă după absolvire în țară, concurând elementul autohton pe piața muncii. În plus, era clar că guvernanții și clasa politică erau foarte puțin interesați pe atunci de aceste probleme. Studenții trebuiau să-și rezolve prin forțe proprii problemele, neavând la ce să spere că va rezolva clasa politică. În consecință, acest *numerus clausus*, indiferent de forma în care a fost enunțat, nu pare să fi fost impus de marea masă a studenților. Chiar și Corneliu Zelea Codreanu s-a îndoit ulterior de eficiența aplicării lui:

„Numerus clausus" însemnează că marea primejdie jidănească stă în număr, mai cu seamă în număr, pe care nu-l mai putem suporta nici în școli, nici în comerț, nici în industrie, nici în profesiunile libere.(...) Această formulă nu rezolvă aproape nimic, căci ea se ocupă de respectarea proporțiilor, dar nu atacă proporția în sine [29].

Este clar că în condițiile de atunci acest principiu era imposibil de aplicat – consecințele fiind greu de prevăzut. Mișcarea studenților a eșuat din momentul în care au cerut aplicarea *numerus clausus* care, cu toate că aparent era o măsură de protejare a studenților creștini, conținea și o anume încărcătură politică, datorită numărului extrem de mare de studenți evrei. Iar manifestările antievreiești au însoțit în mod inevitabil protestele studenților, la care s-a adăugat și politizarea excesivă a evenimentelor prin prezentarea distorsionată a acestora în presa de stânga. Dacă cererile studenților s-ar fi limitat doar la revendicări specifice vieții universitare, poate că mișcarea ar fi avut mai mulți sorți de izbândă. Este drept - creșterea ponderii elementului autohton

---

[29] Codreanu, Corneliu Z., *Op. cit*, p. 66.

în universitățile românești a fost un proces de durată, istoria o dovedește, iar studenții nu dispuneau de răbdarea necesară. Soluția a venit de la sine, în urma unor cauze externe, care nu aveau nimic de a face cu mișcarea studenților creștini, procesul fiind legat de politica de stat. Numărul excesiv de studenți evrei în universitățile românești avea să se mențină și în epoca comunistă, spre sfârșitul acesteia, după plecarea în masă a evreilor din țară, aceștia fiind înlocuiți cu studenți arabi. Se apreciază că numai în ultimul deceniu de comunism, în universitățile românești au studiat aproape jumătate de milion de studenți arabi și africani din țările Lumii a III-a, state cu care regimul politic al lui Nicolae Ceaușescu avea relații privilegiate.

Deși era clar că cererile lor nu puteau fi satisfăcute, în zilele următoare studenții au continuat "lupta". S-au semnalat cazuri în care studenți evrei au fost împiedicați să participe la cursuri. În urma acestor incidente, ministrul instrucțiunii publice, dr. Constantin Angelescu, a decis luarea de măsuri disciplinare contra studenților care împiedică participarea la cursuri a colegilor lor evrei, precum și interzicerea oricăror întruniri în cantine și cămine, adăugând că va decide închiderea Universității dacă agitațiile vor continua [30]. În ciuda avertismentelor ministrului, agitațiile studenților au continuat, astfel că în următoarele zile ale săptămânii 15-21 dec. 1922, universitățile au fost mai mult închise, dat fiindcă studenții evrei au fost împiedicați să participe la cursuri, iar profesorii au refuzat să le țină doar pentru studenții creștini, aflați în minoritate. În data de 23 dec. 1922, studențimea creștină din Cluj a avut o întrunire la care au participat și trei profesori universitari, întrunire la care, în ciuda îndemnurilor acestora la reconciliere, studenții clujeni, cu cei medicinești în frunte, au decis să continue lupta pentru impunerea aplicării *numerus clausus* [31]. Luni, 25 dec. 1922, studenții evrei de la Universitatea din Cluj, nu numai cei de la medicină, ci și cei de la alte facultăți, au fost împiedicați să participe la cursuri [32]. În consecință, Senatul Universității din Cluj a luat decizia de închidere a universității începând cu data de 22 dec. 1922. Orice întruniri ale studenților în localurile universității, cămine și cantine au fost interzise, în caz contrar urmând ca și acestea să fie închise. Studenții din Iași, luând exemplul celor de la Cluj, în cursul unei întruniri ce a avut loc în 27 dec. 1922, au luat și ei decizia de a împiedica studenții evrei să participe la cursuri, până ce doleanțele lor nu vor fi satisfăcute [33]. La rândul lor, studenții din Cernăuți s-au solidarizat cu cei din Cluj și Iași, declarând "abținerea totală de la cursuri pe timp nelimitat" începând cu data de 27 dec. 1922, printr-o adresă oficială [34] înmânată rectoru-

---

[30] *Conflictul dela Universitate – Studenții evrei sunt împiedicați dela cursuri de către studenții agitatori – Intervenția ministrului Anghelescu* (Angelescu de fapt) – în Adevărul, nr. 11894, an XXXV, 14 dec. 1922, p. 4.

[31] *Conflictul studențesc din Cluj nu s'a aplanat – Întrunirea studenților creștini.--.Studenții evrei siliți să ceară scuze*, în Adevărul, nr. 11904, an XXXV, 24 dec. 1922, p. 3.

[32] *Manifestațiile antisemite continuă în Ardeal – studenții evrei opriți să intre în institutul anatomic și universități – O nouă decizie a senatului universitar (dela redacția noastră din Ardeal)*, în Adevărul, nr. 11905, an XXXV, 25 dec. 1922, p. 3.

[33] *Noui dezordine la Universitatea din Iași – Opera secretarului general dela instrucție – Guvernul e prevenit*, în Adevărul, nr. 11908, an XXXV, 28 dec. 1922, p. 4.

[34] *Arh. St. Iași, Universitatea "Al.I. Cuza". Rectorat,* dos. 1021, f. 223.

lui. Ţinând cont de această situaţie, toată studenţimea creştină în "grevă" pe termen nelimitat, pentru a debloca situaţia tot mai explozivă, ministrul instrucţiunii publice, dr. Constantin Angelescu, în data de 4 ian. 1923, a convocat la minister rectorii şi decanii universităţilor din Bucureşti, Iaşi, Cluj şi Cernăuţi. În urma acestei consfătuiri, a fost emis un comunicat în 12 puncte [35]. La primul punct era anunţată decizia de deschidere a tuturor universităţilor în data de 22 ian. 1923, după aproape 5 săptămâni de "grevă". Punctele următoare conţineau promisiuni de rezolvare a cererilor exprimate de studenţi, respectiv extinderea şi dotarea cantinelor şi căminelor existente, o nouă lege a căminelor şi cantinelor, (pct. 2) alocarea de fonduri suplimentare pentru terminarea investiţiilor în curs şi demararea de noi investiţii în universităţi, (pct. 3) revizuirea riguroasă a actelor pe baza cărora s-au făcut înscrierile în facultate, (pct. 4) admiterea studenţilor străini în limita locurilor disponibile, (pct. 5) verificare riguroasă a diplomelor obţinute în străinătate; acordarea certificatului de liberă practică în urma unui examen riguros, (pct. 6) acordarea burselor în străinătate se va face pe bază de concurs, (pct. 7) examen de admitere în facultate începând cu anul universitar 1923-1924 (pct. 8). La pct. 9, cel mai important, practic principala revendicare a studenţimii creştine, se preciza cu claritate că *"Numerus clausus pentru studenţi cetăţeni români nu se poate admite"*. La următorul punct, practic a doua revendicare importantă a studenţilor creştini, se promitea rezolvarea "problemei cadavrelor", (pct. 10.) La ultimele două puncte se promitea înfiinţarea de comisii "de studiu" a situaţiei studenţimii (pct. 11) şi se afirma hotărârea autorităţilor universitare (Senat, Rectorat, decanate) de a menţine ordinea şi disciplina în mediul universitar. (Pct. 12.) Din perspectivă istorică, în lumina documentelor de arhivă, azi putem spune că nici unul din cele 12 puncte nu a fost rezolvat pe de-a întregul vreodată. Marea majoritate nu au fost decât promisiuni neonorate, menite să deblocheze o situaţie explozivă. Chiar şi aşa, prin acest comunicat guvernul recunoştea starea mizerabilă în care se găsea tineretul studios, din moment ce se aprobaseră printre altele, două feluri de mâncare la cantine şi două pâini albe pe zi [36]. Dincolo de acestea, cel mai mult durea nedreptatea, ceea ce azi, în virtutea comandamentelor "corectitudinii politice", s-ar putea numi "discriminarea pozitivă" a studenţilor evrei faţă de cei creştini. Luăm ca exemplu un caz relevat de Octavian Goga în ziarul "Ţara noastră" – articolul "O mare ruşine" :

Cine nu ştie că în timpul din urmă la Universităţile din străinătate, la Paris mai ales, creşte necontenit numărul acelor studenţi cari, în afară de paşaport, n'au dus cu ei nimic din ţara românească? Străini de origine şi duşmani prin sentimente, de fel din Basarabia, Bucovina sau nordul Ardealului, când nu sunt pur şi simplu oploşiţi aici de peste hotare, fără să se fi împărtăşit cât de puţin de cultura mediului unde se întorc, aceşti nomazi intelectuali sunt de obicei cei mai fervenţi propagandişti ai legendelor stupide răspândite în Occident pe spinarea noastră.(...) În anii din urmă, guvernul francez a crezut că trebuie să meargă şi mai departe în solicitudinea lui amicală (promovarea învăţământului în România, ca insulă de latinitate) : a destinat

---

[35] *Arh. St. Cluj, Universitatea "Regele Ferdinand I", Fond 798, inv. 946,* dos. 64, f. 2-3, incomplet la punctul 10; *Arh. St. Cluj, Institutul de medicină şi farmacie din Cluj,* fond 650, pachet 6, dos. 30, doc. 1550, 1662.

[36] Codreanu, Corneliu Z., *Op. cit*, p. 88.

700 de mii de franci anual din bugetul Franţei cu scopul de a se acorda, ca ajutor, studenţilor români la Universităţile franceze.(...) Ce s'a întâmplat însă? Acum vine ruşinea care ne acopere de ridicol. Am primit lista studenţilor beneficiari ai dărniciei protectoare, care angajează recunoştinţa şi onoarea ţării, şi-am constatat că abia treizeci de procente sunt români... Publicăm în întregime acest pomelnic aşa cum ni s'a trimis de la Paris. Cetiţi-l vă rog, şi faceţi o judecată individuală. N'aveţi nevoie nici de acte de identitate nici de certificate de botez. Simpla înşiruire a numelui lămureşte totul. Urechea vă desvelește misterul : ***Sunt în absoluta lor majoritate evrei...****(...) Ni s'au dat chiar oarecari detalii, ni s'a indicat şi promotorul acestei liste talmudice în persoana unui domn profesor de la Sorbona, francez naturalizat, pe care protecţiunea şi intervenţia d-lui N. Iorga l-ar fi avansat arbitru al doleanţelor româneşti la Universitatea din Paris* [37].

Goga scria aceste rânduri trei ani mai târziu, dovadă că promisiunile guvernanţilor au fost fără acoperire. De altfel, această situaţie a burselor în străinătate, acordate cu "dedicaţie" pe diverse canale obscure, fără nici un fel de concurs şi adesea fără nici un merit, copiilor activiştilor de partid, cel mai adesea evrei, avea să se perpetueze până prin anii '90. Iar amestecul prof. Nicolae Iorga în astfel de "afaceri" murdare nu este un accident. Presa interbelică de toate orientările este plină de astfel de scandaluri avându-l drept protagonist pe marele istoric, aruncând o umbră asupra caracterului şi moralităţii acestuia. Cifrele vorbesc de la sine – la un curs de 11,1 lei/franc francez, suma alocată bursierilor "români" de la Paris, considerând şi cei 2 lei alocaţi de guvern pentru hrana unui student în ţară, cei 700 mii de franci, fără a adăuga şi sumele în valută pentru "coşul zilnic" alocate de guvernul român, ar reprezenta "alocaţia de hrană" pentru un student român "obişnuit" pe **10.643 ani**!

Adevărul din 23 ian. 1923, după ce pe pag. 1, cu un ton paternalist şi dojenitor anunţă redeschiderea universităţilor [38], într-un grupaj de pe pag. 3 [39], anunţă iminenţa reluării protestelor studenţeşti, ca şi decizia guvernului de a răspunde prin închiderea instituţiilor de învăţământ superior. După ce sunt reluate acuzaţiile la adresa prof. A.C. Cuza, în calitate de principal instigator al protestelor de la Universitatea din Iaşi şi la adresa "amestecului unguresc" în cele de la Cluj, se afirmă că la o consfătuire a cadrelor de conducere din universităţi condusă de însuşi ministrul instrucţiei publice, s-a luat decizia de revizuire a dosarelor de înscriere a tuturor studenţilor, apreciindu-se că, în cazul în care acţiunea va fi riguroasă, numărul de studenţi va scădea la nivelul care s-ar putea obţine în cazul aplicării *numerus clausus*, chestiune care dă dimensiunea reală a corupţiei şi ilegalităţilor din învăţământul superior interbelic. Se afirmă

---

[37] Goga, Octavian, *O mare ruşine*, în *Mustul care fierbe*, Imprimeria Statului, Bucureşti, 1927, p. 77, articol apărut în „Ţara noastră", an VI, nr. 47, 22 noiembrie 1925, p. 1505.

[38] *Redeschiderea universităţilor,* notă semnată Ch., în Adevărul nr. 11932, an XXXVI, 23 ian. 1923, p.1., *Redeschiderea Universităţilor – Studenţimea este liniştită*, articol nesemnat, p. 4.

[39] *Agitaţiile studenţeşti – Guvernul şi agitaţiile dela Cuj şi dela Iaşi. – Ungurii trimit felicitări agitatorilor. – Se va închide din nou Universitatea?*, grupaj semnat Rep. în Adevărul nr. 11932, an XXXVI, 23 ian. 1923, p. 3.

că reprezentanţii studenţilor ar fi respins în mod categoric aceste "măsuri perfide şi lăturalnice" cerând aplicarea *numerus clausus* "pe faţă". De asemenea, se confirma hotărârea guvernului de a închide universităţile în cazul în care protestele vor continua. În ziua următoare, toate universităţile s-au deschis fără incidente, cu excepţia Universităţii din Iaşi, unde un grup de studenţi naţionalişti a încercat să împiedice accesul studenţilor evrei la cursuri [40]. Ca urmare a acestor incidente, senatul universitar a dispus închiderea Universităţii din Iaşi pentru încă 20 de zile [41].

În zilele următoare, incidente de acelaşi fel au avut loc şi la Bucureşti, la facultatea de ştiinţe şi la politehnică, sub influenţa acestora, consiliul profesoral de la facultatea de medicină luând decizia de închide facultatea [42]. Toate acestea nu au făcut decât să sporească îndârjirea studenţilor naţionalişti, astfel că protestele studenţilor au continuat. În data de 31 ian. 1923, la Universitatea din Bucureşti, între studenţii evrei, care încercau să pătrundă în sălile de curs şi cei naţionalişti, care încercau să-i împiedice, au izbucnit incidente violente. Cele două grupuri erau conduse de studenţii Benvenisti (Mişu) şi respectiv, Budişteanu (Radu). Într-un grupaj de articole [43], ziarul Adevărul prezintă la modul catastrofic toate aceste confruntări, mai degrabă un soi de părulieli reciproce. Este atacat şi guvernul care, în loc să-i împiedice pe studenţii naţionalişti, îi arestează sau îi împrăştie pe cei evrei. Deşi totul este prezentat ca un fel de insurecţie sângeroasă, nu s-a putut stabili numărul şi numele răniţilor şi nici al atacatorilor. Se relatează că membrii comunităţii evreieşti bucureştene, intraţi în panică, au închis prăvăliile şi s-au baricadat în case. În final, se anunţă :

Se mai agită ideia printre evrei ca să fie retraşi copiii de evrei din toate şcolile Statului, licee, gimnazii, şi şcoli primare chiar, din toate oraşele, pentru a se face o mare demonstraţiune în faţa lumei întregi, de situaţia ce s'a creat şi se creează evreilor, în urma îngăduinţei guvernului.

În următoarele două zile, "în semn de doliu" faţă de aceste incidente, mulţi comercianţi evrei vor ţine închise prăvăliile [44], iar studenţii evrei vor dezminţi că ar fi "atacat cu cuţite şi pistoale" pe studenţii creştini care îi bruscaseră. În replică, grupuri de studenţi creştini, "peste o sută", conduşi de "studenta Tănăsescu", ar fi atacat în miez de

---

[40] *Redeschiderea universităţilor din ţară – Linişte la Bucureşti, Cluj şi Cernăuţi – Agitaţii la Iaşi*, nesemnat, în Adevărul nr. 11933, an XXXVI, 24 ian. 1923, p. 3.

[41] *Închiderea Universităţii din Iaşi*, nesemnat, în Adevărul nr. 11934, an XXXVI, 25 ian. 1923, p. 4.

[42] *Mişcarea studenţească – Incidentele de azi – La facultatea de ştiinţe. – La Politehnică. – Convocarea rectorilor şi decanilor*, nesemnat, în Adevărul nr. 11937, an XXXVI, 28 ian. 1923, p. 4.

[43] *Grave dezordini antisemite în Capitală – Nouile dezordini dela Universitate – Studenţii evrei bătuţi şi aruncaţi de pe scări*, apoi articolul *Bătaia pe sălile Universităţii. – Studenţii evrei schingiuiţi şi apoi aruncaţi pe scări unul câte unul*, în Adevărul nr. 11940, an XXXVI, 31 ian. 1923, p. 4.

[44] *Guvernul şi turburările antisemite – Interpelările din parlament – Prăvăliile continuă a rămâne închise – Întrunirea de azi a evreilor pământeni*, nesemnat, în Adevărul nr. 11941, an XXXVI, 1 feb. 1923, p. 3.

noapte cartierul Văcăreşti, locuit cu preponderenţă de evrei [45]. Evenimentele sunt prezentate în mod dramatic, ziarul relevând o aşa-zisă atmosferă "de războiu" pe străzile Bucureştiului. Manifestaţiile de protest ale studenţilor naţionalişti au continuat şi în zilele următoare, de această dată urmărite îndeaproape de autorităţi, un număr de patru studenţi fiind arestaţi, urmând să fie deferiţi justiţiei, conform art. 180 din Codul Penal, respectiv pentru "rebeliune". Ulterior încadrarea a fost schimbată, conform art. 81, al.1, respectiv "provocarea de dezordini" [46]. În urma continuării protestelor, rectoratul Universităţii din Bucureşti a decis închiderea definitivă începând cu 3 feb. 1923, până la sfârşitul anului şcolar, a tuturor facultăţilor, institutelor, laboratoarelor şi clinicilor, a căminelor şi cantinelor studenţeşti, precum şi suspendarea burselor [47], decizia fiind semnată de rectorul în funcţie, prof. Mihail Vlădescu. Această decizie categorică dă măsura exactă a amplorii căpătate de mişcarile studenţeşti, dar şi hotărârea guvernului de a pune capăt agitaţiilor. În zilele următoare a continuat anchetarea celor şapte studenţi arestaţi şi s-a procedat de asemenea la evacuarea căminelor, studenţii fiind trimişi în localităţile de reşedinţă. Privind în perspectivă, măsurile luate de guvern par excesive, ele încadrându-se de fapt în modul general în care toate guvernele interbelice au înţeles să "rezolve" problemele tineretului naţionalist. Nu trebuie neglijate nici presiunile externe şi în special, angajamentele pe care şi le luase România prin tratatele de pace. Datorită protestelor studenţeşti generalizate, guvernul s-a găsit deodată în faţa unei situaţii fără ieşire. Încercarea acestuia de a transfera răspunderea către centrele universitare s-a soldat cel mai adesea cu un eşec, dat fiindcă în majoritatea cazurilor corpul profesoral a manifestat înţelegere faţă de cererile studenţilor. Numeroase intervenţii în parlament din epocă relevă starea mizerabilă în care se găsea pe atunci învăţământul superior românesc. În momentul în care s-a cerut introducerea *numerus clausus*, problema a devenit în mod automat de resortul guvernului, ea neputându-se pune în practică decât prin modificări aduse Constituţiei. Acesta este de fapt motivul real care a determinat generalizarea protestelor studenţilor naţionalişti la scara întregii ţări. Deşi peste tot în presa de stânga, cu precădere în Adevărul, evreii sunt prezentaţi drept "concetăţenii noştri cu drepturi depline", realitatea era cu totul alta, pentru că una din principalele misiuni ale guvernului liberal, dacă nu cea mai importantă, era elaborarea unei noi Constituţii, principalele modificări faţă de cea din Vechiul Regat fiind cele privind statutul evreilor, libertatea presei, pedeapsa capitală şi contenciosul administrativ [48]. În consecinţă, instituirea *numerus clausus* era legată de chestiunea acordării de drepturi evreilor şi asta a determinat intensificarea protes-

---

[45] *Guvernul şi turburările antisemite – Regele a intervenit personal pentru curmarea scandalului – Măsurile ce se vor lua,* nesemnat, în Adevărul nr. 11942, an XXXVI, 2 feb. 1923, p. 3.

[46] *Anchetarea incidentelor de eri – Studenţii arestaţi vor fi judecaţi de micul parchet – Cercetările de azi*, nesemnat, în Adevărul nr. 11943, an XXXVI, 3 feb. 1923, p. 4.

[47] *Universităţile din Bucureşti închise definitiv – Toate facultăţile, laboratoarele, clinicele, cantinele şi căminurile studenţeşti vor fi închise până la sfârşitul anului*, nesemnat, în Adevărul nr. 11945, an XXXVI, 5 feb. 1923, p. 3.

[48] *Guvernul va da Constituţiei forma definitivă! – Cele patru modificări esenţiale: **chestia evreiască**, libertatea presei, pedeapsa cu moartea, contenciosul administrativ*, nesemnat, în Adevărul nr. 11910, an XXXV, 30 dec. 1922, p. 3.

telor studenţeşti, pe principiul "acum ori niciodată". Numai aşa pot fi înţelese sacrificiile făcute de studenţi pentru susţinerea instituirii *numerus clausus*. Deşi lupta era inegală, deşi măsurile drastice luate de guvern îi afectau enorm, în special pe studenţii din anii terminali, ca şi pe cei cu mijloace materiale precare, lupta studenţilor pentru impunerea acestui principiu a continuat în toată perioada interbelică, cu izbucniri periodice de violenţă. Ulterior, atât Mişcarea Legionară cât şi Liga Apărării Naţional Creştine, condusă de către prof. A.C. Cuza, vor încerca să preia ştafeta mişcării iniţiate de "Generaţia de la 1922". Deşi mesajul transmis de mişcarea studenţilor naţionalişti era extrem de clar, practic fiind semnalul de alarmă al unei stări de lucruri tot mai greu de suportat, guvernul liberal, dar şi cele care au urmat, din motive mai mult sau mai puţin justificate, au preferat să îl ignore. Cu toate măsurile represive ale guvernului, studenţii naţionalişti şi-au menţinut punctul de vedere, astfel că în data de 10 mart. 1923, delegaţii studenţimii creştine din Iaşi au adoptat o moţiune pe care au înaintat-o rectorului universităţii, prof. Ion. Th. Simionescu. Textul moţiunii exprima hotărârea studenţilor naţionalişti de a continua lupta începută - reproduc integral textul acesteia:

Asaltarea tuturor aşezămintelor culturale de către evrei într-o disproporţie îngrijorătoare faţă de poporul autohton, după ce stăpânesc întreaga noastră viaţă economică, a îndemnat întreaga studenţime română, conştientă de rolul ei în stat, să intervie pentru apărarea neamului românesc de o dominaţiune străină. Pentru aceasta, studenţimea română din întreaga ţară a cerut şi va cere cu toată hotărârea introducerea proporţionalităţii legale pentru studenţii evrei, iar până la satisfacerea legitimei noastre cereri nu putem îngădui intrarea studenţilor evrei în universitate, fie chiar numai pentru examene, deoarece toate cursurile şi examenele de la toate universităţile şi şcolile superioare din ţară au fost suspendate. Totodată, cerem anularea tuturor examenelor ce s-au ţinut la această universitate. Îngrijoraţi de soarta neamului nostru, suntem hotărâţi să-i apărăm şi-n felul acesta interesele cu orice fel de sacrificii s-ar cere[49].

Se observă că acest text de referinţă nu conţine nici un fel de consideraţii rasiale la adresa evreilor, referindu-se exclusiv la disproporţia îngrijorătoare a acestora în universităţile româneşti, în consecinţă pretinsul său caracter antisemit nu se susţine. Adevărul şi ulterior diverşi comentatori, au pretins că acest fapt exprima "dorinţa arzătoare" a evreilor de a se integra în societatea românească. Foarte adevărat, numai că textul de faţă exprimă temerea studenţilor naţionalişti că aceştia se vor "integra" în calitate de clasă conducătoare. Mai adăugăm că majoritatea zdrobitoare a acestora nici măcar nu erau cetăţeni români, noua Constituţie nefiind încă adoptată la acea dată. Iar această disproporţie apare şi mai evidentă dacă vom compara ponderea evreilor cu cea a studenţilor de origine maghiară sau germană. Pretinsul "antisemitism" al mişcărilor studenţeşti începute în 1922 avea cauze strict economice şi politice deopotrivă, el vizând o "Românie a românilor"[50], de înţeles în contextul de atunci, la nici cinci ani de la Marea Unire.

---

[49] *Arh. St. Iaşi, Universitatea "Al.I. Cuza". Rectorat,* dos. 1021, f. 216-217.
[50] Goga, Octavian, *România a Românilor*, Tipografia Săteanului, Sibiu 1936.

Mişcarea studenţilor naţionalişti a fost învinsă de un guvern aflat în imposibilitate de a satisface principala cerere a acestora, instituirea unui *numerus clausus* cu privire la studenţii evrei. Dacă cererile acestora s-ar fi limitat doar la examene de admitere şi de diferenţă mai serioase, analiza serioasă a certificatelor de absolvire prezentate la admitere, eliminarea corupţiei şi favoritismului din învăţământ, dar şi condiţii mai bune de studiu, cămine, cantine şi burse, este posibil ca încet-încet, situaţia să se fi normalizat, iar ponderea studenţilor români să fi crescut semnificativ. Din păcate, nici unul din multele guverne care s-au perindat la cârma ţării în perioada interbelică nu a fost preocupat să rezolve aceste probleme, care s-au menţinut ulterior, până prin anii '60, dar şi mai apoi, în toată perioada comunistă, discriminarea dintre studenţii "de rând" în raport cu cei străini şi cu copiii membrilor nomenklaturii comuniste fiind totuşi menţinută până în dec. 1989. Importanţa acestor mişcări este că au deschis drumul coagulării forţelor de dreapta în adevărate mişcări politice, Liga Apărării Naţional-Creştine şi ulterior, Mişcarea Legionară. Deşi nu a avut nici un rol în mişcarea studenţilor începută în 29 nov. 1922, Corneliu Zelea Codreanu a tras concluziile care se impuneau din eşecul acestei mişcări. În primul rând că nu trebuie aşteptat nimic de la guverne şi apoi, că numai o mişcare de mase poate îndrepta lucrurile. Mişcarea Legionară nu a apărut din senin şi nici nu a fost o imitaţie de import a nazismului german sau a fascismului italian, apariţia ei a fost reacţia firească la o serie de probleme acute cu care s-a confruntat studenţimea creştină imediat după Marea Unire de la 1918, iar prima din aceste probleme a fost ponderea extrem de ridicată a studenţilor evrei în universităţile româneşti. Acest fenomen a fost prezent peste tot în lume în mediul universitar, dar nicăieri cu amploarea celui din România. Din această cauză şi nu tocmai întâmplător, marile universităţi americane, Harvard, Yale, Cornell, etc., sub diverse forme, au aplicat politici de tip *numerus clausus,* privindu-i în mod explicit pe studenţii evrei, fără a mai vorbi de cei de culoare, începând de prin 1910 şi până prin anii '50 ai secolului trecut.

CORNELIU MUNTEANU

ISTORIA MIȘCĂRII LEGIONARE

1916 – 2016

I

2022